ZALLIS LĒVENBERGS

Kriminālprocesa īpatnības Vidzemē un Kurzemē XV—XVIII gadusimteņos

1936.
Z. LĒVENBERGA IZDEVNIECĪBA

Zallis Levenbergs
Latvijas Univ. tiesibu zin. kandidāts

Kriminalprocesa ipatnības Vidzemē u. Kurzemē XV—XVIII gadusimteņos

Disertacija tieṣibu zinibu doktora grada iegūšanai Latvijas Univerzitātē Tautsaimniecibas un tiesibu zinibu fakultātē

RĪGĀ, 1936
Z. LĒVENBERGA IZDEVNIECĪBA

Spiestuve „Star“,
Rīgā,
Kurmanova ielā 15

Vispārējie apsvērumi.

Sirmas senatnes etisku un tiesisku normu kompleksā viduslaiku rigorozā jurisdikcijā, modernas tiesiskas apziņas uztverē — vienmēr un visur atspoguļojas realas dzives prasibas. Allaž tiesibas un dzive cieši saistījas savā starpā, savstarpejā atkaribā, pastāvigā kontaktā. Tiesisku institutu izveidošana notika un notiek zem vēsturisku pārmaiņu, ekonomisku apstākļu, geografiska un klimatiska stāvokļa un t. t. iespaida. Katras atseviškas valsts. atseviškas tautas tiesisku institutu attīstibu ietekme ir etnografiski, ir sociali-ekonomiski, ir politiski faktori. Tautas kulturels limenis savukārt iespaido tiesisku normu raksturu. Kādai tautai savi īpatneji tiesiskās uztveres principi, kuŗi radušies organiski atbilstot tautas raksturam, specifiskām vajadzībām — bieži saplūst ar svešiem tiesību principiem, kuŗi māksligi attīstiti vēsturisku un etnografisku apstākļu dēļ — kopā rada jaunus tiesiskus institutus. Ja sabiedriba reaģejot uz tiesisku normu pārkāpumiem, pētot pēc noziegumu izcelšanās motiviem, lai atvieglinātu noziedzibas apkaŗošanu uzstāda katrā konkretā gadijumā — jautajumu — kas noveda apsūdzeto uz apsūdzetā sola? — tad parasti kā atbilde skan: viens subjektivs moments — cilveka raksturs ar tā individuelām ipašibām un otrs objektivs moments — ārejo socialiekonomisku apstākļu iespaids. Katrā konkretā gadijumā var izšķirošo lomu spēlet viens no šiem faktoriem, vai ari abi divi, reizē savstarpeji iespaidojoties. Mainoties objektiviem — ārejiem apstākļiem tomēr individa raksturs, iedzimtas īpašibas, gribas, jūtu un prāta pareiza iedarbiba — paliek. Gadusimteņu virkne, progresa,kulturas attīstiba nespēj pilnigi pārveidot cilveka raksturu — eo ipso ari

nespēj novērst atsevišķa rakstura īpatnejo darbibas veidu sekas. Ja šāda psichologisku momentu pastāviba — ir viens no iemesliem ka maz mainas cilveka etiskie un tiesiskie principi un tādā veidā kriminaltiesisku materialo normu pamati mazāk padoti pārgrozijumiem — toties formālas normas, procesuali noteikumi, tiesāšanās instituti cieši saistiti ar konkretas vietas, iekārtas, laika u.t.t. apstākļiem. Pirmajā acumirklī varetu likties ka procesualas normas, tiesu iekārtā un darbibā atrodas nepārtrauktā pārmaiņas stāvoklī atkaribā no valsts un sabiedribas strukturas. Tiešam valsts politiskas varas neseja, ekonomiski, etnografiski un c. faktori spēlē izšķirošo lomu atsevišku orgānu — tā tad ari jurisdikcijas institutu attistibā. Ja valsts tiesibu zinatnieki sen atteikušies no Montesquieu — teorijas, tad realas dzīves prasibas un praktiskas nepieciešamibas pierādija šādas teoretiskas dališanas neiespējamibu. Tiesašanas instituti stāv ciešā sakarā ar valsts organisma izveidošanos. Kā cilveka organisma atseviškas daļas normali attīstas vienādi — tā ari valsts iekārta, tautsaimnieciski un tiesiski instituti iet kopejo ceļu. Formalām kriminaltiesibām — atkaribā no tā biežāk jamainas, biežāk japiemērojas pārejām valsts organisma daļām, kurpretim materialas kriminaltiesibas— savos pamatos — nelokami ilgstošas un relativi — mazak padotas pārmaiņām!

Un tomēr — uzmanigi pētot kriminalprocesualo normu attistibu, sekojot atsevišku tiesu institutu izveidošanai — vares nākt pie slēdziena, ka ari procesualo normu principi uzglabajušies gadusimteņiem ilgi. Areji mainoties atkaribā no dažiem faktoriem — gaŗa gadusimteņu virkne nav iznicinājusi vairakus galvenus principus pēc būtibas, kuŗi uzglabājušies lidz šim un atbilst vēl tagad jaunlaiku tiesiskai koncepcijai. Nāk paligā tiesibu vēsture, aktu dzeltenas lapas rekonstrue viduslaiku dzives un tiesu iekārtu. Rodas varena cilveciga gaŗa celtne, kuŗa atvieglina saprast pagātni, darbu tagadnē. Izvirzot jaunus principus de lege ferenda — apzināti vaj ari neapzināti bieži atkārto kādreiz vispār atzitus, bet uz laiku aizmirstus principus. Tiesisku institutu izveidošanā konstatējama nepārtraukti organiska

saite. Reti kur kriminalprocesa normām bija tik bagata attistibas vēsture, tik plašs juridisks problemu lauks, tik ipatnejo parādibu savirknejums — kā taisni Vidzemē un Kurzemē 15—18 gadusimteņos. Sevišķs etnografisks stāvoklis, svešo zemju iekarotāju tieksmes, šo tieksmju dažada realizešana, vietejo iedzivotāju — isto zemes saimnieku — latvju tautas noteiktiba, sevišķi sociali-ekonomiski apstākļi — radija tādu kriminalprocesualo normu bagatibu — kā nekur citur.

Sākot ar feodalisma decentralizāciju un beidzot ar monarķistiski - birokratisku iekārtu, blakus pilsētu un zemnieku īpatnejiem tiesiskiem stāvokļiem — 15—18 gadusimteņu kriminalprocesam bija savi raksturīgi principi. Katra valdišanas struktura atstāja noteiktu iespaidu uz tiesu iekārtu, un tomēr sika analize i feodalisma periodā i birokratiska formā i mūslaiku teoretiķu darbos — konstates zinamas vienmēr atkārtojošas kopejas pazimes.

2.

Apskatama perioda sākumā Vtdzemē un Kurzemē valdija feodalisms ar visām ta raksturigām pazimēm. Bruņinieki bija svešas zemes iekarotāji, viņu stimuls bija — karš. Tas ari iespaidoja viņu tiesu un tiesašanas kārtibas strukturu, kura savukārt tika atvasināta no ģermanu tiesibām. Analogi — socialpolitiskai strukturai — zemes valdnieks — tad viņa vassali — tad vassalu vassali — tad pavalstnieku kārtas. Augstākais feodals — vaj tas bija ordeņa mestrs, vaj citi — koncentreja pie sevis i legislativu i administrativu i tiesu varu. Dzives praktiskas vajadzibas, laika trūkums, attālumi drīz radija darba differenciaciju. Ja pats feodals neizpildija pats jurisdikcijas funkcijas, tad to uzticeja specialam tiesnesim. Katra kriminaltiesiska instituta izveidošanā tanī laikmetā — noteikti saskatamas šas kara, iekarošanas idejas pazimes. Trūkstot kara darbibai ar ārejiem ienaidniekiem, vaj feodaliem savā starpā — ir nodibinā-

jies miers. Bet šim mieram ir vairāk pagaidu pamiera raksturs un mazakais noziegums draud izsaukt jauno kaŗošanu. Tapēc ari — tiek apkaŗots noziegums galvenām kārtām no ša miera pārkāpšanas principa — „Friedensbruch“ un ari tapēc pakāpeniski sāka izkaust atriebibas, Fehde principu. Šis pašpalidzibas, atriebibas princips acimredzot tika praktizets plašā veidā un jau tiesu Institutam pastāvot — šada varas pašpalidziba — atriebiba turpināja eksistet.

Šeit būtu svarīgi pēc iespējas precizēt un norobežot šādu vaidu piemērošanas laiku, jo skaidris, ka viņas eksistence kaveja tiesisku institutu radišanu. Jo publiska vara vājāka, jo lielāka atsevišķo bruņinieku neatkarība — jo vairāk viņš pats — privāti — darbojas, restaurejot traucēto mieru un restituējot agrāko stāvokli. Kā gandrīz visās feodālās iekārtas zemēs — arī šeit cietušam bija tiesības nogalināt miera pārkāpēju, parasti slepkavu, bet bija jāpierāda tā pārkāpums ar 6 līdzzvērētājiem. Pēdējiem nav mūsu liecinieku nozīme, bet arī šeit konzekventi ieturēts kaŗotāja zobeņa princips. Stiprs, autoritātīvs, iecienīts feodāls — kuŗa zvērastu labprāt dalīs viņa piederīgie, draugi. Valdīja uzskats, ka šāds bruņinieks, kuŗam vienmēr ir pavadītāji — maznozīmīgs ir bruņinieks, kas viens pats dodas kaŗā — ir tiesīgs un spējīgs nodibināt atkal mieru un kārtibu. Arī šeit blakus atriebības principam — ka visur varēja pieprasīt arī lidzibas naudu „Sühnegeld“. Šāda privātatriebība pakāpeniski tiek izslēgta, pastiprinoties Livonijas ordeņa un biskapu iespaidam. XVI. gadusimtenī viņa vairs netiek pielaista un post factum vēl expressis verbis noliegta ar landtaga rīkojumiem no 13. II. 1534., 29. IX. 1537. un 28. VII. 1546. g. Nevar piekrist Fr. Georga Bunge (Geschichte des Gerichtswesen und Gerichtsverfahrens in Liv-Est und Curland von Dr. Friedrich Georg von Bunge 1874. Reval) uzskatam, ka vaidu princips esot pastāvējis vēl XVI. gadusimtenī. Norādījumi uz šā institūta eksistenci 16. gadusimtenī nav atronami. Bunge atsaukšanās uz Roberta Tolks'a tiesā 1548. g. paskaidrojumu „er wolle das mit des Edelmans Recht...“ nepārliecina. Šeit jāšķiro divi jēdzieni — asinsatriebība kā faktisks stāvoklis un

asinsatriebība kā tiesisks institūts. Faktiski nav šaubu, ka šādi paša cietušā ģimenes atriebības akti pret slepkavu vai goda aizskārēju — turpinājušies ilgi, vēl nesenā pagātnē bija ļaudis un kārtas, kuŗi turēja par savu pienākumu pašiem atriebties par nodarītu pārestību. Turpretim kā tiesisks institūts, kā atzīts soda veids — šāda asinsatriebība 16. gadusimtenī vairs nepastāvēja. Fr. G. Bunges citētie R. Tolksa vārdi interpretējami vienīgi kā paskaidrojums, kuŗā atsaucās uz šķietamām, bet vairs tanī laikā neeksistējušām šinī jautājumā muižnieku privilēģijām un bruņinieku tradicijām. Nav domājams, ka 1548. g. — t. i. pēc augšminētiem trim landtaga lēmumiem — kāda iestāde akceptētu šā nolieguma pārkāpšanu. Bet arī izbeidzoties atriebībai, pašpalīdzībai, attīstoties administrātīviem un tiesu organiem — visur kā spilgts pavediens spīd cauri pieminētais kaŗa, iekaŗošanas princips. Kriminallietas ierosināšaņa, ja vainīgo mēģina notvert in flagranti — notiek ar publisku kliegšanu — Gerüfte (vēlāk Geschreie), un tad katram, k a s s p ē j n ē s ā t z o b e n u jāpiēdalas noziedznieka gūstīšanā. Pat stipri vēlāk — Rig. Stat. VI, 4, 2 paredzēja kaimiņu pienākumu, dzirdot šādu publisku kliedzienu, nākt talkā gūstīt noziedznieku; izvairīties no ša pienākuma izpildīšanas bija noliegts zem soda piedraudējuma, izņemot, ja viņi ar zvērestu pierādija, ka nav kliegšanu dzirdējuši. Tas ir nometnes kaŗotaju, kuŗiem uz laiku ir pamiers — pienākums tikko dzird viena kaŗa biedra saucienu vai kaŗa bungas — steigties ar zobeniem kaŗā. Kad tiesu iekārtas instituts sāk stabilizēties — tomēr šis kaŗa, iekarošanas princips vēl valda tiesašanas kārtibā. Taču pirmais vārds, ar ko tiesnesis griežas pie partiem — ir uzaicinājums nolikt ieročus, lai „augstas tiesas priekšā valda miers.“ Apsūdzetam, kas nav notvērts ir flagranti un pat spiests nolikt ieročus, tomēr paliek zobens, kā kaŗavīra nepieciešamibas un goda simbols. Ir noteikums, ka prāvnieks var sev līdzatvest radus un draugus, bet ne vairāk par 7 skaitā. Tā tad toreizējā tiesiskā apziņā nav pietiekoši izkristalizējusēs starpības izjūta starp tiesnesi kā tādu un augstāko kaŗa kungu, varas nesēju, šķīrejtiesnesi, kas nokārto zemako feodalu, vai savu

apakšnieku nesaskaņas un strīdus. Kurzemes hercogistes sākumā tiesnesis ieronoties ar jātnieku nodaļu nepaklausīga muižnieka muižā varēja ar saviem bruņotiem jātniekiem tur atrasties un dzīvot uz vainigā rēķina līdz prasību izpildišanai, kā ari konfiscēt kādu vainigo muižas priekšmetu jeb vērtibu. Šeit jurisdikcija pārvēršas soda ekspedicijā, kara okupacijā vai taml. Ja atceramies, ka Kurzemes hercogistē tās 233 patstāvibas gados katrs trešais gads bija kara gads — tad šo ārējo apstākļu tiešs iespaids uz jurisdikcijas formu — paliek saprotams.[1])

Pilsētu jurisdikcijas attistibā šinī periodā jau sāk prevalēt otrs princips — miera uzturēšanas princips. Pilsētas, it sevišķi Riga, strauji attīstijās. Pateicoties izdevīgiem geografiskiem apstākļiem, tranzita stāvoklim, Hanzas pilsētu tirdzniecibas izplatišanos — Rigā bija koncentretas samērā lielas bagatibas, dadz tirgotavu bija ap rātuzi un biržu. tirgi, visādu tautibu ļaudis šeit sastopami. Vietējo tirgotāju saprotama tendence uzturēt mieru un zināmu stabilitāti — atrada atspoguļojumu tiesibās, visupirms zinamā neatkaribas tendencē no zemēm ari tiesibu ziņā. Tiesas pirmā kārtā atvasināja savas jurisdikcijas tiesibas Rigā no arķibiskapa, Kurzemē no biskapa — laicigās i garigās lietās. Tie savukārt atvasināja savas tiesības garigās lietās no Romas pāvesta, bet laicigās lietās sevišķa nozīme bijusi romiešu ķeizara 1. XII. 1225 investiturai Rigas un Terbatas biskapiem. Kurzemē ilgu laiku valdija Constitutio Criminalis Carolina, kuŗa kā mēs tālāk redzēsim, spēlēja Vidzemē un Kurzemē daudz lielāku lomu nekā pieņemts uzskatīt. Vispār vācu viduslaiku normas ar kvalificētiem nāves sodiem un moku kambariem prevaleja romiešu tiesību priekšā, jo pēdejām bija tikai papildu tiesību nozīme.[2]) Politiskas neatkarības princips vienojas ar procesualu līdzekļu izlietošanas kārtibu — un proti jau agri parādas noteikumi, kuŗi ierobežo

---

[1]) J. Juškevičs. Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē. Riga 1932 lps. 9.

[2]) M. v. Wolffeldt. Mittheilungen aus dem Strafprocess in Livland, Est un Curland. 1848. g. I. d.

strīdus lietas pārnešanu instanču kārtibā ārpus zemes. Sakarā ar dažu kverulantu lietu pārnešanu uz Vāciju, Romu un t. t. — ordeņa mestrs Wolter v. Plettenberg savā rīkojumā no 22. zeptembra 1510 — expressis verbis noliedza meklēt tālākas instances arpus zemes. Justicijas lietderibas princips sakrita ar valdnieka tieksmi ierobežot iejaukšanos viņa zemes suverenitatē un patstāvībā.

3.

Tiesu iekārtas struktura iespaido ari tiesašanas kārtibu. Ja apskatama perioda sākumā tiesu iekārta ir samērā primitiva, jo pilnigi atbilst feodalas uzbūves strukturai — tad vēlak šo jurisdikcijas organu struktura top komplicetāka. Ja principā zemju kungi ir ari tiesneši — tad ar laiku feodali dalot šis funkcijas un uzticot specieliem tiesnešiem — ir radijuši leimaņu tiesas (Manngericht) institutu. Šis leimaņu tiesas visā apskatama periodā — bija tiesu instituts ar ilgstošu raksturu; pēc atseviškiem pārtraukumiem un mainot savas funkcijas, grozot savus uzdevumus tomēr viņas uzglabājas līdz 1919 gadusimtenim.[1]) Kaut viņu nosaukumi bija dažadi — Mannrichter, Hakenrichter, Ordenvogt — šo leimaņu tiesu kompetence un funkcijas bija stipri līdzigas. Pilsētās viņi saucās pilsētu fogti. Robežu stridos sastopami partu vēletie šķirejtiesneši. Izejot no to laiku zociali — politiskas zituacijas un iekarošanas tieksmes — dabigi ka jurisdikcija par zemniekiem — piekrita to muižas īpašniekam.

Ņemot vērā šādu muižas īpašnieku priviligetu stāvokli — grūti būs izšķirt kur šādai tiesašanai bija tiešam jurisdikcijas nozīme ari no to laiku viedokļa un kur viņa pārvērtās patvaribā un patvaļibā. Saprotams šeit daudz atkarajies no muižnieku individuelām īpašibām un attiecībām pret muižas ļaudim. Tā tad ari relativas justicijas garantijas vismazāk aizsargāja iedzī-

---

1) O. Schmidt. Verfahren vor den Manngerichten lps. 17, 18.

votāju vairākumu un tautas — īstas zemes saimnieka — dēlus. Vācu tiesašanas kārtibas recepcija — uzsvēra tiesibu izpildišanu, realizešauu. Tiesnesis vada tiesu, bet ne spriež tiesu. Tiesnesis vada tiesašanas sēdi, pratina prāvniekus, lieciniekus, nozvērina (zvēresta izcilus nozīme tanī laikā!), ari izpilda spriedumu. Turpretim. spriedumu — slēdzienu spriež atsevišķi s p r i e d ē j i, t i e s i b u m e k l e t ā j i, t i e s n i e k i, (Urteiler, Rechtsfinder). Viņu uzdevums bija noklausoties prāvas gaitu — atrast taisnibu, atrast tiesibas, spriest Tā tad viņi noklausoties nāca pie slēdziena kādas īsti tiesibas, resp. tiesisks stāvoklis attiecinams uz konkretu gadījumu un pie kāda īsti tiesiska rezultata būtu janāk strīdus gadijumā. Viņus ari sauc par zvērinatiem, jo viņi ir vassali kuŗi zvērejuši uzticibu savām lēņa kungam. Parasti viņiem bija jabūt vienās kārtās cilvekiem ar prāvniekiem. Kur viņi nebija dabonami — piem. steidzamibas gadijumos reti apdzīvotās vietās — tad viņu vietā vareja dot slēdzienu ari piesēdetāji (Beisitzer), kuŗi vispāri neatbilsta tiesnešiem — piesēdetājiem mūsu nozīmē, bet izveidojas no feodala vai kaŗa vadoņa svitas. Viņi bija tikai pavaditāji, kuŗi vēlak ar savu klātbūtni pastripoja atklātibas un likumibas principu, lai galu galā pārvērsties tiesneša paligos. Bet pavisam ipātnejs ir procesā šo zvērinatu instituts, par kuŗu zinatniskā literaturā iet polemika. Kāds īsti viņuprocesuals stāvoklis, raksturs, ar kādu jaunlaiku proces sualu institutu atronama analogija. Ja izteiktas domas, ka viņiem nav nekā kopeja ar zvērinatiem mūsu nozīmē[2]), ar seffeniem tagadejā likumdošana tad šādi uzskati pareizi tikai pa daļai. Tiešam ar šeffeniem tagadejā nozīmē, neraugoties uz nosaukuma identitati ar veco vācu tiesibu šeffeniem — ar šiem tiesibu zinatājiem — nav nekas kopejs. Ja šeffenu instituta tagadnē raksturigas īpašibas — pastāv vienas kopejās koleģijas ar tiesnešiem — ierēdņiem sastādišanā, vienādas funkcijas nedalita kopdarbibā — tad to laiku šeffenu vai Rechts-

---

[2]) Fr. g. Bunge. Geschichte des Gerichtswesen' und Gerichts verfahrens in Liv. Est- Curland 1874. Reval.

finder institutam bija preteja nozīme. Viņu un tiesnešu funkcijas bija stingri atdalitas un sastādija divu koleģiju zlstemu. Pēdejais moments vien jau ļoti tūviņa viņus zvērinatiem mūsu nozīmē. Grūti noliegt ideologisku līdzibu un analogiju viņu starpā. Šie tiesnieki bija zvērinato idejas paudeji, ša moderna instituta vecāks prototips. Tikai kvalitātivi — agrākiem tiesibu mekletājiem bija liela priekšrociba mūsu zvērinato priekšā. Kur zvērinato instituts pastāv — viņa sastāvs ir nestabils un viņam piemit gadijuma raksturs. Turpretim tanī laikā šo lomu parasti izpildija cienigie, vietējo apstākļu un ieradumu labi pārzinātaji, uzticibas vīri. Ša instituta pirmsākums meklejams jēdzienā — „tautas tiesa". Sanākot sapulcē un lemjot par tiem jautajumiem kuŗi skar visas tautas resp. novadu intereses — šādā sanāksmē tika tiesatas ari kriminallietas Kad prezidējošais vecakais, vēlāk grafs jautāja par izdaritu noziegumu — atbildeja visa tauta. Pati tauta tiesāja, sprieda — šāds tautas spriedums nevareja pazit legalas pārsūdzešanas veidu, jo viņa taču bija augstāka instance. Iznesot strīdu vai noziegumu no savām mājām lielā tautas sapulcē — vajadzeja apzināties, ka šis visas tautas spriedums būs svarigs, taisns, galigs. Dabigi iedzīvotāju skaitam pieaugot, kaŗu un ceļojumu drudzim pastāvot, radas tendence ka tiesu nesprież vairs visa tauta, bet gan tās labakie pārstāvji. Tika izbiditi boni homines, scabini, tiesibu zinātāji, uzticibas vīri.[1]) Jo mazāk un retak pašu tautu pieaicināja kriminallietu tiesašanai — jo vairāk izveidojas šo uzticibas vīru — tiesibu zinātāju instituts. Viņi palika par vienigiem, kuŗi zināja tiesibas[2]), vismaz par šādiem tika uzskatiti. Jo vairak viņi piedalijās jurisdikcijā — jo lielakas ir viņu zinašanas, piedzīvojumi. Bez viņiem vispār jau piemitošam labām īpašibām, seviškas krietnibas, kuŗa viņus izceļ pārejo līdziedzīvotāju starpā — šāda pastāviga piedališanās tiesašanā paceļ viņu autoritāti. Pie stipras līdzibas ar

---

[1]) prof. Paul Mintz. Extraordināre Strafjustiz. Riga 1918. lps. 41.

[2]) Dr. Hans Fehr. Deutsche Rechts geschichte. 1921. lps. 166

zvērinato institutu mūsu nozīmē — tomēr seit konstatejams otrāds ceļa virziens. Šie vecie zinātaji — bija ceļš no tautas tiesas uz pastāvigu lietprāteju tiesu, kurpretim zvērinato instituta aizstāvji — vēlejas redzet lietprāteju tiesas pārvēršanu tautas tiesā, koncentrējot pēdejā visu kriminaljurisdikcijas nozīmi. Ari Vidzemē un Kurzemē šo tiesibu zinātāju piedališanās bijusi vispār atzita un aktiva. Viņi zinot vietejus apstākļus, cilvekus, tiesibas, ieradumus (kodificetu kriminaltiesibu trūkums!) sprieda par tiesibām, vainu. Bet jašaubas vai viņi vareja, kā Vācija, pat paši bez sūdzetaja ierosināt lietas pie fēmes vājāšanas[3]. Parasti šinī ziņā mēs sastopam citus principus vietejās tiesibās.[4]) šāda tiesibu zinātāju piedališanas bija obligatoriska, pie kam zīmigi ka piem. zemnieka notiesašanas gadijumā ar nāves sodu bez šo tiesibu zinatāju piedališanās spriedumā — vainigam kungam draudeja sods kā par nonāvešanu, kaut gan ar ļoti mikstu sankciju. Tādā veidā apskatama perioda sākumā Vidzeme un Kurzeme pazist tautas elementa piedališanās kriminalā jurisdikcijā un diezgan plašā veidā. Preteji Bunges un Šmidta domām Vidzemes un Kurzemes viduslaiku tiesibu zinatājiem ir noteiktas radniecibas un līdzibas pazīmes ar tagadējo zvērinatu institutu.

Iekarotājs, apgabala valdnieks rūpējas ari par iekšēju mieru. Ta nodibinašanai, kārtības uzturešanai pamazam ieroči un administratīvie lidzekļi — pārvēršas regulari no turamās tiesu sesijās. Šādas tiesas ir kārtejas un ārkartejas. Šāda justicijas dališana uz kārteju nebāzejas uz lietu raksturu, bet gan rodas atkaribā no laika un rodošās vajadzibas. Zinamā laikā noteiktā teritorijā notiek tiesašana — šādas gebotene gerichte, Eddag, placitum legitimum — notiek Rigā četras reizes gadā — pirms ziemassvētkiem, lieldienām, vasarassvētkiem, Miķeliem — kurpretim uz zemēm šādas tiesas dienas retakas, parasti vienu reizi gadā un saucas, atvasinot nosaukumu no tie-

---

[3]) ibid Ari Karl. v. Amira Grundriss des germanischen Rechts 1913. lps. 255.

[4]) Umgearbeitete Rigaer Statuten 9, 2 Napiersky 186.

sas — leimaņu tiesas dienas, Manntage, dies vassalorum. Pēdejais nosaukums rāda ka tās ir dienas kuŗas flodalam javelta savu vassalu vajadzibam resp. lai nodibināt mieru vassalu starpā. Ja kārtejas tiesas noturet ir zināms pienākums tad pie ārkartejam tiesām partu pirmais pienākums ir gādat par tiesnešu uzturu. Noteikums nenoturet tiesu — svētku dienās atbilst ari mūsu jēdzienam par svētku svētišanu, pa daļai ari noteikums netiesat pēc pusdienas vaj saules norietešanas — atbilst miera un normalas atpūtas jēdzienam. Tiesašanas vieta ir pilsētās — rātuzi — domē, uz zemēm — muižā vai pilī. Diezgan āgri sāk attistities pārstāvniecibas, pilnvarnieku instituts. Jēdziens „sachwältige, sakewolde" neatbilst tulkojumā lietuvedim, pārvaldniekam, bet gan ir paša prasitaja, prāvnieka — apzimejums (Antwortsmann atbildetājs, reus), kurpretim isti pārstāvji ir Vorsprecher, vietnieki. Par šādiem nevareja būt bērni, kas ari atbilst modernas likumdošanas principiem, sievietes — kas atbilst ta laikmeta sociali — psichologiskiem motiviem, garidznieki un aizbildņi. Visām šam personām jaņem vietnieki — atvietotāji. No šiem vietniekiem lēnam dažadās variacijās izveidojas advokatu instituts. Viņi ir padoti sevišķiem noteikumiem — paši prāvnieki viņus izvēl, bez tiesneša iejaukšanās. Tas ir vispārejs pienākums, no kuŗa nedrikst atteikties, izņemot ja lieta ir pret feodalu, vassalu un radniekiem. Ari moderna kriminaltiesašanas kārtiba pazist veselu virkni gadijumu kad pilnvarnieks resp. advokats n e d r i k s t vest lietu (tiesu iekārtas 325 p. 326 p. 1924 g. izd) Ari tagad vēl ir neatrisinats problems kādos gadijumos pilnvarnieks v a r atteikties no lietas vešanas. Pēc mūsu domām japiekrit tam viedoklim, ka nevar uzlikt par pienākumu vest lietu, kuŗu pēc ieksejas pārliecibas motiviem, zubjektiviem momentiem, sirdsapziņas — dotais pilnvarnieks neatronpar iespējamu vest. Pret gribu vesta lieta — vairs neatbilst labas apziņas izpildijumam. Pat kroņa aizstāvešanās būtu ievedams fakultativs korektivs, padarot šo pienāku-

mu par obligatorisku vienigi pietrūkstot personām, kuŗas pašas vēletos uzņemties šo lietu vešanu [1])
Diezgan agri siki nosacijumi regule šo vietnieku pārstāvju darbibu, viņu savstarpejas attiecibas ar mandantu, honorara jautājumu un t. t. Atronams no lietderibas viedokļa saprotamais noteikums ka lietu javed lidz galam, kurpretim F G. Bunge konstatetais ierobežojums attiecibā uz izliguma pielaišanu nav atronams — Bunge citetais noteikums atronams vienigi Libekas pilsētas tiesibās, kuŗam bija nozime vienigi tag. Tallinā. Vidzemē un Kurzeme šads ierobežojums nav atronams. Ka izstumtie no sabiedribas, beztiesiskie, izslēgtie no baznicas un taml. nevar būt par pārstāvjiem ir skaidris — bet ta laikmeta uzskatiem ari atbilst ka šādas personas i caur pārstavjiem nevar sūdzēt. Tapat samērā agri parādas justicijas palidziba piešķirot martnisgiem pilnvarnieku pa brivu, pārejiem jamaksa pēc takses vaj vienošanas, gan ar dažiem ierobežojumiem — piem. honorars nedrīkst būt daļa no strīdus priekšmeta. Kurzemes Statutu 314 — atronams noteikums, ka sievietes un bērni nevar paši uzstāties tiesā, bet viņiem jābūt „müssen einen kriegerichen Vormund haben.“ Šis raksturigais apzīmejums vēlreiz pastiprina mūsu augšpievesto kaŗa principa atspoguļošanos tiesībās. Vēlāk Kurzemes hercogistē bija 4 resp. 8 advokati, kuŗus pārbaudija galma tiesa un hercogs nozvērināja. Viņus nedrīkst sajaukt ar zemāko tiesu advokātiem; Untergerichtsadvokaten — kuŗi veda lietas tikai pilsētu maģistratos. Vēlāk ar poļu diplomu piešķirtais titulis „justicijas padomnieks“ ir tikai titulis, un nav grozijis advokatu stāvokli jeb fankcijas. Dališana uz procuratores — pārstāvji vārda šaurā nozīmē un advokatus — kā specialo juridiskas palīdzibas sniegšanu sevišķi rakstos, nespēleja cik nebūt ievērojamu lomu. Kāds īsti bija šādu pārstāvju stāvoklis procesā un tiesu iestādē? Fr. G. Bunge ir tanīs ieskatos, ka viņi bijuši

---

[1]) Par aizstāvja nozīmi, aizstāvešanas veidu modernā tiesiskā uztverē runa viens no labakiem vācu kriminalistiem Dr. Max Alsberg savā darbā „Die Philosophie der Verteidigung“ Berlin 1930 g. sniedzot plašu praktisku piedzīvojumu un dziļi zinatnisku uzskatu koprezultatu.

amatpersonas un atsaucas uz zvērestu, kuŗi viņi deva „förmlich beamtete Personen, in Eid zu nehmen sind.“ Šim uzskatam nevarēs piekrist. Pirmkārt pats Bunge runājot par 17. gadusimteņa tiesibām un likumiem raksta „Im Anfange dieses Zeitraumes nahmen die Rechtsbeistände keine amtliche Stellung ein und wurden nur in einzelnen Fällen beeidigt.[1]) Šādā veidā šo pārstāvju nozvērināšana, kaut ari tikai atsevišķos gadijumos — nepārvērta viņus amatpersonās vēlākā periodā — eo ipso nozvērināšana attiecībā uz viņiem viena pati nepārvērš viņus amatpersonās. Citus kriterijus Bunge nepieved un vispār avotos nav atronami norādījumi, kas pastiprinātu viņa pirmo uzskatu. Ari nav atronami fakti jeb nosacijumi, ar kuŗiem šo pārstāvju vispārējs stāvoklis būtu grozīts. Ja pēc Bunges velākā konstatējuma pārstāvjiem nepiemīt amatpersonu stāvoklis — tad trūkst cik nebūt pārliecinoši argumenti, kuŗi ļautu domāt, ka stāvoklis agrāk būtu bijis citāds. Kas attiecas uz zvērestu — tad nav jāpiemirst zvēresta universalā nozīme to laiku procesā.

Ja lidz šim kriminalprocess pazīst zvēresta principu, galvenām kārtām liecinieku un lietprateju nozvērināšanu — tad apskatamā periodâ zvērestam bija ļotl liela, pa daļai kā jau mineju — universalā nozimē, it sevišķi viduslaiku vidus periodā. Jau lex Salica pazist šāda zvēresta veidu, pēc kuŗa sādžas iedzīvotāji, kuŗas teritorijā ir atrasts nogalināts cilveks, spiesti dot zvērēstu ka viņi nav slēpkavibā piedalijušies un vainigais viņiem ari nav zinams. Acimredzot no ša instituta izveidojas tā sauc. atsvabinošs zvērests, ari škistišānas zvērests (Reinigungseid). Ja Vidzemē un Kurzemē apsūdzetais nav notverts in flagranti — tad ar šādu zvērestu viņš tiek atbrīvots. Reiz apsūdzētais kaut būtu netieši pierādijumi — mierā dot šādu zvērestu ka viņš inkriminetā pārkāpumā nav vainigs viņš ir brivs. Šāda zvēresta nozīme izskaidrojama ar religioziem, kā ari sabiedriskiem motiviem. Pēc tolaiku uzskatiem bruņinieka, kaŗavīra vārds ir vārds, it seviški ja vēl tas ietvērts religiozā formā. Tādā veidā bija no svara zvērestu dodošas personas moraliskas ipatnibas resp. sabiedriskais stāvoklis, kādi divi jēdzieni tanī laikā parasti

1) Fr. G. Bunge Ips. 237.

tika identificēti. Saprotams ka ļaudim ar kompromiietu pagātni — šāds zvērests nevarēja lidzet un viņi netika pielaisti. Neatsvabināja tas — ļaudis, kuŗi tika izslēgti no baznicas, izstumti no sabiedribas, bet galvenais kuŗi ir reizi devuši nepareizu zvērestu. Cilveks, kas devis šādu šķistišanas zvērestu bet vēlak izrādijas, ka devis zvērestu nepareizi, jo inkriminetu, bet noliegtu noziegumu — tomēr bija izdar jis — zaude katru uzticibu. Zvērests bez tam ir zinams religisks pārbaudijums un tas ir pāriet pazīstamā „dzelzsprovē" — parbaudijumā ar kvēlošu dzelzi. Kas šķistišanas zvērestu devis nepareizi — tad nākošo reizi viņš pārbaūdams ar dzelzi. Tas pats noteikums tika attiecināts uz zemnieku kārtai p ederošiem lielakās kriminallietās. Ari 1653. g. Manngerichtsordnung pazist šķistišanas zvērestu, bet konzekventi piemetina ka viņš neattiecas uz par noziegumu soditām un kompromitetām personām. Tādā veidā vēl ilgi šeit uzglabājies no franko-ģermāņu feodalisma tiesibām pārnestais ordaliju princips, pie kam taisni ferrum callidum veidā, kurpretim oeneum (vāroša ūdens pārbaudijums) sententia undae (ūdenī) sastopams ļoti reti. Vēlak visa procesa gaitā ir svarigs zvērests pie liecinieku pratinašanas, konfrontešanas. Vēlāk pastāvot formalai pierādijumu novērtešanas zistemai — šai liecinieku nozvērinašanai resp, nenozvērinašanai bija liela nozīme. Vēl 14 gadusimteņa beigās no dažu autoru ieteikto dališanu uz nozvērinatiem lieciniekiem [1]) tika atbildēts ka ši ir atgriešanas pie formalas zistemas, jo istenibā noteicoša ir liecinieka individualo ipašibu kvalitāte, pie kam atmiņas un rekonstrukcijas spējas padotas ipašiem nosacijumiem [2]). Turpretim pie apskatama perioda intensivas religiozitātes un formalas pierādijumu nozīmes — zvērestam bija ļoti liela nozime.

Iekams pāriet pie akuz cijas un inkvizijas procesu evolucijas un uzbūves Vidzemē un Kurzemē, kā ari pirms atsevišku procesualu momentu analizes — nevar apiet klusu ciešot institutu kam apskatamā periodā bija

---

1) Glaser. Beitraege zur Lehre vom Beweiss 1883 lp. 214.
2) Н. Розинъ. Уголовное Судопроизводство 1924 lap. 411 in fine.

seviška nozime un proti tortura, spidzinašana. Viņa nav bijusi tikai kāds procesuals lidzeklis, bet gan raksturoja un aizpildija visu procesualu zistemu. Pētot nevis normas formu, bet tās būtību, būs janāk pie neapšaubama slēdziena, ka tortura bieži bija visas tiesašanas alfa un omega, no lidzekļa pārvērtās pašmērķi, pie kam pats gala spriedums izvērtās par šas torturas pēdejo posmu. Šim tik svarigam institutam, kas iespaidoja visu tolaiku tiesisku dzivi — Fr. G. Bunge velta tikai dažus vārdus, vispār pieminot torturu tikai četras reizes. Preteji viņa uzskatam avotos pareizi lietots vārds „und", jo tortura bijusi nepieciešama visa procesa sastāvdaļa, un nevis tikai izmeklēšanas paliglīdzeklis, par kādu viņš acimredzot pārveršas pēc Bunges domām, lietojot vārdu „mit Tortur" [1]). Ši spidzināšana lēnām evolucionēja no ordalijām, atronama ari kopā — un viņas galvenais motivs bija panākt apsūdzeta atzīšanos, jo confessio est regina probationum. Spīdzinašana pazina daudz un dažādu šausmīgu rīku, kuŗi mocīja, kropļoja cilvekus, arī nonāveja to pēc ilgām mokām. Viņa pazina vairākas pakāpes, sākot ar „vieglu jautāšanu" līdz „bārgai nopratinašanai". Katrai stadijai bija savi spīdzinašanas paņēmieni, arī atkarībā no laika, vietas, izpilditāja un upuru īpašibām. Viņa tika lietota i Rīgā, i Vidzemēs zemēs, i Kurzemē. Šeit vēlejas varas lidzekļiem panākt atzišanas faktu, nevis lai tiešam dzirdetu vainīgā sirdsapziņas balsi, bet atrast procesa nepiešamu noslēgumu. Nevien no modernā kriminalprocesa zinatniska vledokļa — atzišanai nepieciešami vairaki elementi, no kuŗiem conditio sine qua non ir pirmkārt paša nozieguma notikšanas fakts, otrkārt lai atzišanas saskanētu ar lietas apstākļiem un šinī ziņā nerastu šaubas, treškārt lai viņa būtu izdarita tiesas priekšā tiesāšanas laikā un ceturtkārt — lai viņa notiktu brīvi un nepiespiesti. Bet jau vecaka literatura un avoti uzsver šādu priekšnoteikumu nepieciešamību.

Vidzemes bruņinieku tiesību § 38, runā, ka atzišanai jabūt brīvprātigai, nepiespiestai, tiesneša priekšā, tai jabūt neapšaubamai.

[1]) Fr. G. Bunge. Geschichte des Rechtwesens und Gerichtsverfahren Ips. 255.

Ķeizara Petera I kara reglamenta noteikumi, atkārtojot zviedru karaļa Kārļa XI kara sodu likumu, kas sevišķi uzsver „lai nevienu nepiespiež ar spīdzināšanu un mokām atzīties, jo tas karaļa valstī un zemēs nav pieņemts“ [1]) un atkārtojot vecu principu „in dubio pro reo“ — „labāk vienu vainīgo atbrīvot,..“ [2]). Jau Feuerbachs sāka skeptiski izturēties pret atzīšanas pārvērtēšanu, aizrādot, ka parasta cenšanās panākt atzīšanos, dažreiz nepalīdz vis atrast patiesību, bet gan otrādi ved pie justicijas kļūdām. Abegg savā „Lehrbuch des gem. Kriminalprocess“ § 104 uzsver ka cilvekam prātam no vienas piemit tieksme nerunāt patiesību, lai tādā veidā atsvabinatos no sagaidamā soda, bet no otras puses tikpat stipra dziņa atsvabināt sirdsapziņas mokas ar vaļsirdigu atzišanos. F. G. Leue uzsver, ka tiesnesis redz tikai vienu partu, jo otru viņš bieži reprezentē sevī pats, un bieži to neatšķirot ļaujas vadities no otra neredzama parta, kuru glabā pats sevī (der Muendliche oeffentliche Anklageprocess un der geheime schriftliche Untersuchungsprocess in Deutschland 1840 lp. 106).

Lai panāktu atzišanos tika lietoti nevien fiziskas spidzinašanas lidzekļi bet vēlak ari psichologiski, kuru nolūks bija ar kaptiozu jautājumu palidzibu un citos, no mūsu redzesviedokļa, nepieņemamos veidos — panākt atzišanas. No vecakiem autoriem — labs vietejo tiesibu un apstākļu pazinejs Dr. Ed. Osenbrueggen sevišķi uzsver apsūdzeta individualitātes nozīmi atzišanas jautājumā. Viņš jau pag. gadusimt. pirmā pusē pareizi uztvēra cilveka individualo īpašibu un rakstura nozīmi. Tādā pašā gadijumā divi cilvēki ar dažadiem raksturiem parasti rīkosies dažādi, raksturs iespaido ir cilvēka rīcibu, ir vēlako izturēšanos pie šas rīcibas ļaunu seku atklāšanas. Osenbrueggen pieved savus novērojumus un uzskatus jautājumā par apsūdzetā izturēšanos tiesā sakarā ar atzīšanos, piedodot lielu nozīmi apvainotā tautibai. Starp citu no Vidzemē un Kurzemē dzīvojošām dažu tau-

---

[1]) Prof. A. Švābe. Kārļa XI kara sodu likumi. 1935. g. lps. 33.

[2]) Feuerbach. Actenmaessige Darstellung merkwuerdiger Verbrechen II. sēj. lps. 450.

tibu personām — taisni latvju tautas piederigie ir ļoti patiesas dabas, nelietojot melus un aplēnkus ceļus, bet vainiguma gadijumos atklāti atzīstoties[1]. Lai illustretu spīdzinašanas piemērošanu Rigā, Vidzemē, Kurzemē — un šādu lidzekļu rezultatus — sevišķi raksturigi ir sekoši no vecām pils un tiesu aktim uzglabājušamies protokolu veidā — iztiesāti gadijumi:

a) Vidzemē 1632 g. Rigas apriņķa zemes tiesnesim (Landrichter) cēla sūdzibu laulatie draugi Heinrichs un Margareta Pulleken pret Magdalenu Kuck, apvainojot pēdejo buršanā un neatļautos sakaros ar velnu, kādas buršanas rezultatā Margaretai Pullekenai 4 mēnešus pēc laulibām piedzima nedzīva varde. Pēc partu un liecinieku nopratināšanas izrādijas ka apv. Kuck gribeja, lai Pullekens to prec, bet viņa bijusi daudz vecāka un sliktas slavas, kamdēļ tas apprecējis Margaretu. Apvainotā ieradās kāzās nelūgta, sacēla tur skandalu, apsveicot jaunlaulātos ar novēlejumu, lai viņiem piedzimst varde. Nelūgto viešņu padzina, viņa piesauca velnu; pēc 4 mēnešiem Margeretai Pulleken piedzima nedzīva būtne „vardei l dziga," kā rakstits protokolā. Apsūdzētā ir 48 g. veca, nepr. viņai „ein gar grimmiges Ansehen"— konstate tiesnesis, tā tad piegriežot vēribu apvainotās individualitātei, vismaz viņas ārienei. Neraugoties uz tiesneša uzaicinājumu vaļsirdigi atzities burvibās un satiksmē ar velnu — apsūdzetā izturas izaicinoši un stūrgalvigi noliedz savu vainu. Pēc nolemtā dzelzs vai ūdens pārbaudijuma — apvainotai dod iespēju izvēlēties un viņa izvēlas ūdens pārbaudijumu (ordalijas!) Pēc mācitaja uzrunas, kad apvainotā turpināja „neatzities" — viņu sasēja lielā tīklā un iesvieda ezerā. Kad viņa parādijas udens virsmā, to atkal gremdeja. Kad pēc trešas reizes nenoslīka (tortura!), viņu izvilka krastā un tiesas sulainis to sita ar pātagu, par tiesneša aizskāršanu, jo viņa turpināja lamaties. Spriedums skaneja — apsūdzeto sadedzināt uz sārta un pelnus paglabāt soda izpildišanas vietā.[1])

---

[1]) Karl Haas savā darbā „Hexenprocesse" — izsmeloši raksturo laikmeta justiciju „raganu" prāvās. Dr. K. Haas „Die Hexenprocesse" 1865.

b) Ari Vidzemē 1641 g. kāds Jerfe Paert cēla sūdzibu pret Laiske Marth'u apvainojot pēdejo burvibā. Apvainotais esot vecais burvis un velna sabiedrotais — ar savas burvibas paņēmieniem panācis cietušā sievas saslimšanu un dažu mājlopu nāvi. Apvainotais paskaidroja ka gan ārstejot lopus ar dažiem ārstniecibas stādiem, gribot darit cilvekiem labu, bet burvis neesot, ar velnu nekādās attiecibās nesastāvot un par vainigu atzīties nevarot. Bez tam viņam inkrimineja sodomiju, kuŗa esot notikusi vairākus gadus atpakaļ. Kad apvainotais stūrgalvigi liedzas — tiesnesis nolēma spīdzināšanu. Pa spīdzināšanas laiku Laiske Marth sācis pakāpeniski „atzīties". Lietojot roku un kāju skrūves — tika drīz panākts, ka apsūdzetais atzina, ka viņš tiešam esot burvis, ka buršanas mākslu mācijies no velna, ka velnu pirmo reizi redzējis naktī sapnī un tas viņu vedis kārdinajumā. Pēc pēdejo spīdzināšanas līdzekļu pielietošanas — vecais vīrs atzinas par vainigu ka viņa vainas un buršanas dēļ cietušā sieva slimojot. Pēc pilnas vaļsirdīgas atzīšanās, kuŗa sagājas ar lietas apstākļiem — apsūdzetais tika sadedzināts uz sārta.

c) Rigā 1677 g. Burggrafa vadibā notureta tiesa par Rigas dedzinātāju zviedri Andressenu. Kā zinams tanī pavasarī Rigā nodega vairakas ēkas un noliktavas, ar ļaunprātigas dedzināšanas pēdām. Lieli zaudejumi no vienas puses un saspīlēta politiska atmosfera no otras, sakarā ar gaidamo kaŗu ar Maskavu — uztrauca ridziniekus. Andressens — cilveks ar stipri zemu moralisku līmeni, kas bez darba un mērķa klīda pa Rigu un apkārtni — uz jautājumu par līdzdalibniekiem — aprunāja kādu stud. jur. Gabrielu Franku. Viņš kategoriski apgalvoja savu nevainigumu, Andressena apruna bija nenoteikta un pretruniga, objektivi pierādijumi trūka. Tad nolēma spīdzināšanu nn lielās sāpēs un izmisumā Franks atzinas ka tiešam Maskavā kāds dižmanis pierunājis Rigu dedzināt par 30 tāleriem, lai krieviem būtu vieglāk izpostitu pllsētu ieņemt. Turpinot spīdzināšanu — Franks atzina visu, ko jautāja un lūdza tikai ātrāku navi. Tagadejās Stabu ielas vietā pēc lielām mokām Franks tika

sadedzināts uz sārta, bet Andressenam nāves sodu izpildīja jau agrāk [1]).

Šī lieta ir no kulturvēsturiska, ir no tīri procesuala viedokļa — uzskatama par spilgtāku inkvizicijas procesa piemēru, it sevišķi, jo visu spīdzināšanas līdzekļu kopiba veda pie tiesnešiem vēlamas, a priori nodibinata uzskata pastiprinājumam nepieciešamas, atzīšanas.

d) Limbažu rātē 1670 g. janvarī pret apsūdzeto, vārdā Edde, kuŗai inkrimineja tanī laikā pirmā vietā bijušo noziedzigo nodarijumu bērna slepkaviba - kad tiesa veltīgi pūlejas noskaidrot, vai bērns piedzimis dzivs vai nedzīvs, un nevarot to nodibinat, it sevišķi, jo apsūdzetā konzekventi noliedza savu vainu, tad tiesa piemēroja, atrodot par pareizu šim gadijumam — „mit der scharfen Frage der tortur".

Tādā veidā fiziski mocošie pārbaudijumi, spīdzināšana — tortura, atzišanas un kvalificetie nāves sodi — apvienojas vienā neatdalami vienotā institutā. Zem fizisku moku iespaida cilveki atzina tādus noziegumus, kuŗus viņi nemaz nebija spējigi izdarit (piem. Laiske Martha lietā) kuŗi nemaz nav notikuši vai vismaz par kuŗu vainigumu sīki pētot aktis stipri jašaubas (Gabriela Franka lietā). Acimredzot tiesneša a priori slēdzieniem bija nepieciešams formals attaisnojums (ne vienmēr) — atzišanas veidā, kuŗa savukārt tika panākta spīdzinašanas veidā. Pēdejā nozīmeja tādejadi ne procesualu līdzekli vien — bet procesa specifisku zistemu, raksturigu īpatnibu, kuŗa visumā korrespondeja toreizejo kulturela līmeņa un sociali-politisku spēku samēra apstākļiem.

Ari Kurzemē jurisdikcijas struktura stāveja ciešā sakarībā ar tolaiku kārtu principu. Tiesas kompetenci noteica piederība pie zinamas kārtas. Magistrāti tiesāja Jelgavā, Ventspilī un Bauskā, pie kam ja pirmkārt pēc lietu šķiras ta atzīta „mere criminalis" un otrkārt ja apvainotais bija no vācu pilsoņiēm — tad lietu nosūtīja galma

---

[1]) 25 maijā 1677 g. lietu tiesāja komissoriala kriminaltiesa — zem karaliska burggrafa vadibas un generalauditoram un auditoram piedaloties. Ari M. Wolffeldt. Mitteilungen aus dem Strafrecht usw. 1844 lp. 50.

tiesai atzinumam (Zinama analoģija ar mūslaiku apsūdzības kameru, chambre de mise en accusation) un no pēdejās divi rātsmaņi piedalījās kā assessori tiesašanā. Ja accusatus nav vācietis — viņa apsūdzību caurlūkoja pati rāte. Raksturīgs un atbilstošs to laiku sociali-tiesiskiem uzskatiem bija zemnieka stāvoklis krimināltiesas kompetences jautajumā. Ja zemnieks izdarijis deliktu pilsētā — tad visupirms paziņo viņa dzimtskungam, lai tas varētu piedalīties procesā. Pēdejā neierašanās gadijumā pati pilsētas tiesa izsprież lietu.[1]) Ja zemnieks delikvents izdarot noziegumu pastāvīgi atradies pilsētā savā dižciltīga kunga mājā — tad kompetenci izšķīra tas apstāklis, vai viņa kungs ir iegūvis dižciltīga māju, vai pilsonisku māju — pirmā gadījumā lieta kompetēja hercoga galma tiesai, turpretim otrā gadījumā lietu tiesāja virspilskungs — Oberhauptmann. Šis ir gaišs piemērs, cik tālu kārtu un teritorials principi savā kopibā iespaido procesualo organu strukturu. Teritorials princips nekorespondē geografiskām zinamas vietas robežām, bet rada zinamas tiesiska stāvokļa sekas — atkarībā no konkreta īpašuma veida. Liepajā un Kuldigā kriminallietas iztiesaja pilsētu magistrati zem Hauptmann prezidija. Zīmīgi, ka Grobiņas un Kuldigas pilskungi tika atlīdzinati par prezidēšanu kriminallietās no pilsētas ar 10 taleriem.[2])

Instructorium des Curl. Proz. (Tit. III s 1) satur noteikumus, kuŗus pielietojot interpretatio extensīva — iztulkojot var izlobīt evoluciju no akuzacijas procesa uz inkvizīcijas procesu. Kaut gan pēc landtaga lēmuma 1638 S 33 ceļot priekšā kriminalapsūdzību (t. i. sākoties procesualām attiecībām — vispirms nepieciešams cietušā ziņojums, sūdzetaja (delator) sūdzība, tomēr Instructorium jau konstatē, ka praksē mēdz kriminalprocess sākties uz fiska ierosinašanu. Šī dižciltīgu deliktu gadijumos p redzētā tiesāšana sākas ar pavēstes nosūtīšanu ar aicinājumu ierasties tiesā, ar partu, lietas un termiņa sīku apzīmejumu. Ja delikventam šeit nav īpašumu un viņš

---

1)Landtaga lēmums 1645 S 27.

2) C. v. Rummel. Die Quellen des Curl. Landrechts 1844 I. sēj. lp. 8.

nav atronams — tad aicinājumu izliek pie baznicas durvim vismaz 7 nedeļas pirms sēdes. Akuzacijas princips tīrā veidā saskatams šo procesualu attiecību izcelšanās brīdī — jo sūdzētājs sniedz sūdzību (rakstisku ta paraugu juristi — praktiķi pieved) un uz nākošo dienu aicina prāvniekus un lieciniekus. Neierašanās sekas, izdevumu uzlikšana sakarā ar apvainotā neierašanos, nenoklausišana pirms šie izdevumi nebūs segti — jauni ziņojumi, aicinājumi, lūgumi — viss stipri atgādina tiesašanas kārtību civillietās. Kriminaltiesašanā dižciltigo lietās acimredzami prevale vēl akuzacijas procesa principi. Konzistorialprocesos jaierodas pašam apvainotam, nav pielaižama atvietošana caur pilnvarnieku, kurpretim aicinot sievietes bieži atzīmē asistences vēlamību. Šim tiesām kompeteja causae sponsaliorum, adulterii, ļaunprātīga atstāšana. garīdznieku noziegumi, dievzaimošana, laulibas starp radiniekiem neatļautās pakāpēs, laulato draugu nežēlīga izturešanās savā starpā. Ari šeit procesu var sākt vaj nu parts — cietušais vaj fiscus.[3])

Kā apelacijas tiesa darbojas herc. kriminaltiesa, kuŗai padoti i dižciltigie, rentnieki, literati et studiosi, hercoga zemnieki un ari pilsētu pilsoņi (pēdejie tikai kriminallietās, jo civillietās padoti pilsētu magistratu jurisdikcijai). Arī šeit tiesāšana ir līdzīga zemakai instancei. Ja apvainotais apcietināts — tad aicinājuma vietā viņam stājoties tiesas priekšā ex arresto nekavējoši jāatbild. Apvainotam — draudot nāves sodam — apcietinājums nebija atvietojams ar galvojumu. Ac mredzot virspilskungi labprāt nesūtīja lietas augstākai instancei — kamdēļ landtaga lēmums no 1669. g. s. 34 sevišķi uzsver augstakas tiesas tiesibas (tās bija jau agrāk) izprasīt pirmās instances protokolus un pēc iepazīšanās ar lietu — lietu pamatīgaki izmeklēt, lemt, dažreiz notiesātu reabilitet. Ja dižciltigo kriminallietās prevale akuzacijas procesa principi — tad jau no procesualo attiecību izcelšanās brīža valda inkvizijas process zemnieku, kareivju, dragunu kriminallietās. Pietiek ierasties nogalinatā draugam vai kaimiņam un ziņot par slepkavību — ka šādās

3) ibid lps. 95.

lietās virspilskungs pats sāk inkvizicijas izmeklešanu. Ja Instructorium des Curl. Rechts spriežot pēc satura un formas ir tiesibu zinatnieka privatdarbs, kā to apzīmē C. v. Rummel — vai vēl pareizāki, ja mēs to uzskatīsim par jurista – praktiķa advokata rokas grāmatu, pamācību, paraugu kopojumu — tad Formula Regiminis (latiņu pirmteksts) norāda uz sastādītāju — oficiālas komisijas — locekļu tieksmi publiski tiesisku aktu veidā regulet administrativo un tiesu iekārtas jautajumu. Pēdejā satur noteikumus par kapitanu — maioru jurisdikciju, paredz, ka process i kriminallietās, i civillietās apakšejās un augstakās — ir summars, mutisks. Šeit zinamā mērā atspoguļojas poļu tiesību ekspansija, kuŗu runajot Cl. v. Šverina vārdiem varētu apzīmet par oktrojicijas[1]) mēģinajumu, jo acimredzot ieceltās komisijas poļu sastāvs direkti jeb indirekti centās veicināt poļu tiesību recepciju, ja ne zubjektivā, tad objektivā veidā. Statuta Curlandica blakus tīri materialtiesību normām (S 3 — par slepkavību — nāves sods), saturošam i primaras ņormas i sankciju, satur ari veselu virkni procesualu noteikumu. Attiecibā uz piekritibu jau šie statuta paredz kompetenci ex domicilio, ex contractu et ex delikto, ir noteikumi pār prokuratoriem, par kuratoriem sievietēm un bērniem (S 12—14). Ir noteikumi par sprieduma izpildišanu, pie kam paredzetā galvas ciršana tam, kas pretosies ar varu sprieduma izpildišanai, neraugoties uz vainiguma pakāpi un stāvokli. Sākot ar S 206 ar virsrakstu „de delictis et poenis“ uzskaititi kriminaltiesiski sodami nodarijumi ar attiecigām sankcijām. Tiesību ekspanzijas dažāds spēks vislabāk atspoguļojies Piltēnes statutos un tiesibās — kamēr daņu kundzibas iespaids šiņī ziņā bija minimals — poļu tiesības ir expressis verbis recipetas, jo jau statutu S 10 uzsver „tiesnesis izšķir lietas pēc rakstītām tiesībām, bet ari pēc labām vecām parašām un poļu statutiem.“ Šie Piltenes statuti satur ari vērtīgus norādijumus kriminaltiesašanas kārtībā, kuŗa zinamā mērā saplūst ar tiesu iekārtas nolikumu. Ja ir noteikumi vairāk techniskas

[1]) Cl. Schwerin. Einführung in das Studium der germ. Rechtsgeschichte. 1922 lps. 27.

dabas: piem. tiesas sesija vasarā sākama pl. 6 un ziemā pl. 7 un turpinama līdz pl. 1, lietas jaiztiesā pēc kārtas kā prāvnieki pierakstijušies (tā tad zinama partu iniciative) tad atronami ari noteikumi, kas regulē tiesāšanas kārtību un mieru, kā arī tiesneša autoritāti. Kas ieradies tiesā piedzēries, sodams ar 3 ung flor., kas traucē mieru — ar 20 flor., bet ja viņš saceļot nekārtības kādu ievainojis — viņa dzīvība atkarajas no karaļa žēlastības. Par nepiedienīgu vārdu lietošanu — 4 ung. fl., kas attiecas nevien uz prāvniekiem, bet arī uz tiesnešiem un landratiem, jo arī viņiem korekti jāvada sēdi un par brutalu izturešanos vārdiem vaj darbiem — sodāmi ar 30 fl. sodu. Rets, bet zīmīgs noteikums...

Ari Piltenes statutos atronami noteikumi, kuŗi pastiprina mana darba vispārejos apsvērumos pievesto iekarošanas, kaŗa un miera principu esamibu.

§ 15 — noliedz ierasties tiesā ar ieročiem, izņemot zobenu, piedraudot nevien ar naudas sodu 20 ung. floru apmērā, bet ari ar noliegtu ieroču konfiskaciju tiesnešu labā. Intresanti, ka šī procesuala rakstura norma atron zināmu atkārtojumu kriminaltiesību materialas dabas normās, jo šim veltita 4 daļa § 3 paredz noliegumu nesāt ieročus, izņemot zobenu, tiesās un godigās sanāksmes ar 100 taleru soda piedraudejumu par katru gadijumu. Jau mineto miera principu pastiprina ari noliegums atvest uz tiesu līdz vairāk par 3 draugiem (neieskaitot advokatu), ar sodu 30 taleru apmērā par katru lieku personu (§ 18). Acimredzot tas bija preventivs lidzeklis, lai pasargatu tiesu no miera traucešanas plašakā nozimē un izslēgtu spaidu iespējamibu ar ieročiem vaj pūli uz tiesnesi — tādā veidā gala rezultatā neļaujot pārkapt zemē mieru. Jau Piltenes statuti paredz liecinieku atsevišku pratinašanu, viņu liecibas protokolešanu, bet no otras puses vēl ir formala pierādijumu zistema — divu nekompromitētu un pielaižamu liecinieku apliecinājums. Tomēr kriminallietas trūkstot citiem lieciniekiem ari nepilngadigie var būt par lieciniekiem (§ 7.) Tālāk starp material-kriminaltiesiskām normām — piem. ja bērns sit vecakus, viņam atcērtama roka un viņš izslēdzams no mantojuma, dedzinatāji — ar cangām plēšami un dzivi sadedzināmi, kas

nepareizi zvēreja tam atcērtami pirksti un t. t. ir ari ļoti svarigs noteikums kuŗam i procesuala i materiala nozime. Neviens nedrikst savu dzimts zemnieku sodit ar nāvi, bez tiesibu zinātāju un taisnibu saprotošo ļaužu pieaicinašanas (Rechtsfinder und redlicher verständiger Leute) bet pretejā gadijumā sodams ar 500 taleriem naudas soda. No šas normas izriet ka dzimtskungam tiesājot savus zemniekus, lietās kuŗās draud nāve — obligatoriski jatiesa ar šādu tiesibu zinatāju piedališanos. Tā tad ari Piltenē zemnieku tiesašanā šiem tiesniekiem, vietējo apstakļu pazinējiem piešķirta liela nozime. Viņu nepieaicinašana nevien sastādija lielu procesualu defektu, bet pārvērta ša kunga ricibu nevien nepareizā tiesašanā, bet gan tieši nonāvešanā, jo § 3, kuŗš šo noteikumu satur — ievests nodalijumā „Von Todtschlagern", gan starp priviliģetiem nonāvešanas gadijumiem, jo piem. § 1 2 paredz vainīga nodošana karaļa ricibā ja nonāvešana notikusi kaušanās bez iepriekšeja nodoma un § 4 paredz pilnu attaisnošanu tam kas nonāvejis miera pārkāpeju vai personu kuŗa izslēdinata ārpus likuma. Ja slepkava nav notverts ir flagranti — tad uz tuvāku radnieku sūdzibas pamata zemes tiesnesis ar 3 piesēdetājiem ierodas notikuma vietā un pirms liecinieku nozvērinašanas ari paši prāvnieki dod zvērastu ka viņi nav lieciniekus uzpirkuši vai citādi iespaidojuši. Acimredzot jau tanī laikā liecinieki darija justicijai grūtibas — jo bez ša partu zimiga zvēresta, vēl atronami noteikumi ka liecinieku liecibas pēc atseviškas pratinašanas, protokoletas — apzīmogojamas slēgtā aploksnē — lai, kā burtiski skan šis noteikums, starp partiem un lieciniekiem neizceltos stridus un lai liecinieki varetu bez bailēm teikt patiesibu, (Trt. 1953) šeit atronami no vienas puses daudz akuzacijas procesa momenti, bet no otras puses sevišķi ar pēdigi minetiem noteikumiem — publiska vara cenšas nostabilizet justicijas gaitu, pierādijumu līdzekļu konstrukciju un galu galā atkal vispāreja miera principu. —

Zemnieku kriminaljurisdikcijas fragmenti.

Ja viduslaiku tiesiska struktura bijusi ļoti raiba atkaribā no kārtu zistemas, teritoriala principa un t. t. — tad vispirms izcilus vēriba piegriežama tām tiesiskām normām kuŗas valdija iedzīvotāju lielākā daļā — zemnieku kārtas piederigo aprindās. Ja valdošas kārtas — bruņinieciba — lielmuižnieciba no vienas puses un garidznieciba no otras savā starpā dalija jurisdikcijas varu par lielāku, bet social-ekonomiski vājaku kārtu — zemniecibu vispār — tad Vidzemē un Kurzemē tas pieņēma sevišķi krasu formu. Vācu jurists Dr. Helmut Hillmann savā 1930. g. iznākušā un godalgotā darbā, kur zinatniska sinteze izcelta sevišķi dziļā un vērtigā formā — sevišķi uzsver, ka ir radusēs internacionala bruņinieciba, kuŗa sekoja tendencei iekarot Austrumeiropu. Šas ģermanu tautas, kā kaŗa savienibas, pārvērtās apkārt kleļojošās kaŗotāju grupās (Wandernde Kriegerscharen). Šie krusta kāŗi un austrumu kolonijas veicināja vācu tirdzniecibu.[1]) Pie šādas iekarošanas un eksploatacijas tendences vietejai iedzīvotāju majoritātei — zemniecibai — nācas smagi ciest ari tiesibu attistibā. Gŗūts zemniecibas stāvoklis tanī laikā vispār veicināja ģermanu tiesibu ekspanziju. Tomēr uzglabajušos zemnieku tiesibu materialos, kuŗi par nožēlošanu, ir nelieli — izpaužas zemniecibas individualitāte. Zemnieks pēc dabas bija čakls, darbigs, noteikts, vienkāršs, patiess. Viņam bija svešas i bruņinieka liekuļota, pārspileta prestiža sajūta, ir pilsētu pilsoniska skrivera — izsmalcinatas zofistikas fineses. Zemniecibas tiesibas atšķiras ar patriarhalu, bet noteiktu vienkāršibu. — Aplūkojot Rigas virsbiskapijas zemnieku tiesibas i Kurzemes zemnieku tiesibas i lībju zemnieku tiesibas — uzkrit ka visu

---

[1]) Dr. jur. Helmut Hillman. Das Gericht als Ausdruck deutscher Kulturentwicklung im Mittelalter. 1930 lps. 2, 12 ari K. Hampe „Der Zug nach dem Osten".

prevale materialas dabas kriminaltiesiskas normas. Sākot ar slepkavibas noliegumu — piedraudot ar nāvi, līdz gandarijuma zumu uzskaitišanai par dažiem ievainojumiem un kropļojumiem. Rigas virsbīskapijas zemnieku tiesibās tīri procesuals raksturs ir divām normām, bet divām ir jaukts raksturs, Vispirms § 16 — paredz apsūdzeta aizstāvešanas līdzekļus ja tam inkrimine zādzību. Pirmo reizi — iespēja atsvabināties ar šķistišanas zvērestu, otro reizi — ar diviem zvērestiem, trešo — tikai nesot karstu dzelzi. Šis karstas dzelzs pārbaudijums bija zemnieku jurisdikcijā ļoti izplatits. Kaut ar Rigas provincialkoncila lēmumu no 1428. g. ši dzelzs nešana tika noliegta, tad preteji L. Arbuzova[2]) domām ši dzelzs nešana faktiski vēl turpinājuses ļoti ilgi. Pats Arbuzovs pieved piemēru par dzelzsnešanu zemnieku tiesā Trikatē 1472. g. — t. i. 44 gadus pēc koncila lēmuma, kurš acimredzot palika vienkārši platonisks vēlējums. Neraugoties uz visiem noliegumiem šis viduslaikiem tik specifisks procesuals instituts turpināja ekzistet līdz 17 gadusimt. Līdzigi dzelzs pārbaudijumam ari uguns un ūdens pārbaudijumi uzglabājušies līdz 17 gadusimt. vidum. Šinī ziņā pētot zemes tiesu aktis japiekrit prof. A. Švabes uzskatam ka šie pārbaudijumi turpinajušies vēl ilgi pēc koncila aizlieguma.[3]) Vispār ši dzelzs nešanā zemnieku procesā stipri izplatits instututs. Tīri procesuals noteikums atrodas 23 p. kur par neierašanos tiesā neraugoties uz tiesneša kalpa aicinājumu soda ar vienu marku.

Nevēriga ievainošana naktī neprezume apvainota vainu, turpretim ja tas notiek dienā — viņa atsvabināšanai no atbildibas nepieciešams šķistišanas zvērests. Ari neuzmanigas nogalinašanas gadijumā — šis zvērests atsvabina gan tikai kondicionali — ja notiek izlīgums ar nogalinata radiem un ja ir tiesneša piekrišana. Ari Kur-

---

[2]) Mitteilungen aus der livl. Geschichte 23 sēj. Rigā 1924—26. — skat. turpat Dorfrecht (lp. 72) „hant āfstriken unde dregen dat isern; bernet he sik so gift hd manbete ha lantrechte."

[3]) Prof. A. Svābe. Vecakas zemnieku tiesibas 1927. g. lps. 41; ari skat. Magdalenas Kuck — buršanas procesu 1632. g.

zemes zemnieku tiesibas pazist analogus noteikumus par zvērestu (511 pie ievainošanas un 515 pie zādzibām). Bez tam ari Kurzemes tiesibas pazist divas svarigas procesualas normas. Ja § 25 — kas paredz ļaundara tiesašanu, tur kur viņš notverts — atbilst forum deprehensionis principam — tad no otras puses šis noteikums interpretejams vēl tādā virzienā ka vainigo tiesa tā tiesa, kuŗ noticis noziegums un kuŗ viņš notverts. Šeit nemaz nav vajadzigs lai vainīgais būtu aizturets uz karstām pēdām. Pietiek kad aizdomās turetais atrodas tanī teritorijā, kur noziegums noticis — analogi gādijumiem kad zemnieku Kurzemes pilsētās — tiesa pilsētas tiesu iestāde. Sevišķi raksturigs ir § 20 kur sūdzetaja neierašanas gadijumā — sūdziba izbeidzama. Ari tas iieku reizi pastripo akuzacijas procesa principus vecajās zemnieku tiesibās. Šeit konstatejami visi akuzacijas procesam raksturigi momenti — sūdzibas celšanas nepieciemiba — vai nu ziņojuma vai kliegšanas (Gerüfte) veidā, tiesneša indeferentisms šādai sūdzibai trūkstot (nemo judex sine actore), prāvnieku pierādijumu pienešanas nasta, škistišanas zvēresti, izlīgums, līdzibas naudas piedāvašana un pieņemšana, pat izpildišana sākumā. Kārtu izšķiriba top sevišķi krasa lasot lībju zemnieku tiesibas (t. s. codex Alexandrov § 9) kas soda zemnieka nogalinašanu ar 40 markām, bet vācieša vai brīva nogalinašanu ar divkāršu sodu. Vairāk socialpolitiska nozīme ir sodiem, kuŗi draud zemniekiem par pārcelšanos no pagasta uz Rigu.[1]) Bet kriminaltiesiskai normai kuŗa ar markas sankciju soda to kuŗš nepareizi sūdz (t. s. sarkana grāmata § 44) ir ari zināma procesuala nozīme, tapat to pašu sodu paredz tam kas citam palīdz zvēret un nevar to pierādit. Daudz lielāka nozīme ir sekošiem diviem procesualiem institutiem, kuŗi ir tam periodam īpatnēji un attiecas pirmais uz procesualu attiecibu statiku, bet otrs uz procesualu attiecibu dinamiku. Tiesajot zemnieku — tiesnesis ar piesēdetājiem pieaicina pašu zemnieku uzticibas vīrus — tiesibu zinā-

---

[1]) Bestatigung der alten Gerechtigkeit der Ordensbauern durch den O M. J Freytag von Loringhofen. Wenden. 12. XI. 1492.

tājus tiesniekus, kuŗi mekle tiesibas, taisnibu konkretai apsūdzibas lietai. Prezidejošais tiesnesis vadot sēdi un rūpejoties lai nenotiktu miera laušāna — tomēr atstāj vainas jautājuma noteikšanu šiem vīriem. Ņemot vērā viņu funkciju svarigumu — viņi ari nebūdami amatpersonas pieskaitamas procesualu attiecibu zubjektiem. Ari viņi ir akuzacijas procesa raksturiga īpatniba — pašu partu ļaudis nosaka vainigumu, bet tiesnesim atliek virsuzraudziba. Turpretim uz procesualu attiecibu objektu — attiecas zvērests, kuŗam pēc to laiku religiskiem un psichologiskiem uz katiem bija, kā jau ineju, universals raksturs. Nevien satura un iespaida pēc, bet zvērestam bija nepieciešama ari attieciga sviniga forma. Pēc latvju liecinieku zvēresta (pirms 1753. g.) bija nepieciešama īpaša ceremonija, pie kuŗas liecinieks kreisā rokā tureja ogli, labā — izkaltušo kociņu, uz galvas akmeni un ar vienu kāju stāveja uz ar zāli neapaugušas zemes daļas. Latvju zemnieku zvērests, kuŗam vismaz sākumā, bija šķistišanas zvēresta un vispār zvēresta nozīme ar kuŗu pastiprināja paskaidrojumus tiesā — skanēja šādi (pirms 1638. g.): „Es schwere bej Tewam Auxtam, ka es um wäims letims, ko te kunge man weitzes, taisne un pattese, ne wenam no milibe etter enaidibe, grib issatzit die daisne man, Tews, pallice manne seva, bärne, tirumme, lupe un wüsse kas man pieter.“

Vasalam bija kriminaljurisdikcijas tiesibas par viņa novadā dzīvojošiem zemniekiem. Jautājumā par vasaļa jurisdikcijas tiesibām izcēluses domstarpiba formulas „tiesibas uz kaklu un roku ciemos, mežos un ūdeņos,“ interpretacijā. Kamēr Bunge ir tanīs iesk tos ka šas formulas I daļa (kakla) nozīmejot kriminaljurisdikciju, bet II daļa (rokas) — civilo jurisdikciju un administrativo ricibu — prof. A. Švābe [1]) uzskata ka abas daļas runā tikai par kriminalo jurisdikciju un abas daļas paredz nocirst galvu (kaklu) un roku atkaribā no nozieguma smaguma. Bunge acimredzot ir nācis pie sava uzskata tapēc ka šāds formulejums kriminaljurisdikcijai bija rets. Para-

---

[1]) Prof. A. Švābe. Latvijas tiesibu vēsture I sēj.

stais apzīmejums bija — tiesibas sodīt ar miesu un dzīvibu (am Leib und Leben strafen), ari „an seinem besten Hals strafen“ un t. t. Tomēr tuvāka iepazīšanās ar viduslaiku vācu kriminaltiesibu zistemu, kuŗai bija liels iespaids uz vietējo tiesību attīstibu, pastiprina prof. Švābes uzskatu. Taisni pēc nāves soda sekošais tam — sodu smaguma ziņā nākošā pakāpe ir rokas atciršanas sods — (Halsstrafe und Handstrafe). Šis rokas atciršanas sods nevien bija stipri izplatīts, bet zem šāda apzīmejuma saturēja dažus miesas kropļošanas veidus. Pēc Hansa Fehra vācu tiesību vēstures darba [2]) — zem roku atciršanas soda paveda ari lūpu, pirkstu atciršanu, acu izduršanu etc. Ari Rudolfs His [3]) savā vācu viduslaiku kriminaltiesību darbā uzsver, kā rokas atciršanas sods ir visbiežāki sastopamais miesas kropļošanas sods. Tādā veidā — ja rokas atciršanas sods bija plaši pazīstams, ari šeit lietots, bet no otras puses tika uzskatīts par sodu, kas smaguma ziņā sekoja kakla sodam — tad minētas strīdigas formulas interpretācija paliek it viegla. Šīs tiesibas uz kaklu un roku — ir tiesibas piespriest kriminalsodus uzskaitot tikai smagākus, pie kam papriekšu smagāku, tad nākošo smaguma ziņā.

Šādu slēdzienu ari attaisno visa attiecīga teksta kopizpratne un proti pēc Livonijas senākām bruņinieku tiesībām art. 3 — 51 un 51 skan šādi „Tā kā kristigie še atrodas starp (neticigiem) pagāniem, (krieviem) leišiem un kareļiem, tad bruņiniekiem ar saviem paša lidzekļiem jāaizsarga ši biskapija; kritot gūstā, pašiem sevi jaizpērk; zaudejot mantu, pašiem jacieš zaudejumi. Ar to bīskaps dod viņiem lēņos muižu ar visām brivibām, desmito tiesu, gobu ar visiem (zemes) augļiem un tiesibām uz kakļu un roku ciemos, laukos, mežos, ūdeņos, cik tālu sniedzas vīra novads.“ (Teksts un tulkojums citēti pēc Prof. A. Švābes „Livonijas senākām bruņnieku tiesībām. Rigā 1932 lps. 5.)

Salidzinot stridus vietu ar ciešā sakaribā stāvošo

---

2) Dr. Hans Fehr. Deutsche Rechtsgeschichte 1921. g.

3) Prof. Rudolf His. Das Strafrecht des deutschen Mittelalters 1920. lps. 513.

pirmo paragrafu — top skaidris, ka ari šeit atspoguļojas — kara un iekarošanas principi. Visupirms—iekarotajam sastopot pretošanas un nepaklausibu, nemieru — bija tiesības sodit — tā tad uz kriminalu jurisdikciju. Neatkarigi no ša jautājuma — tomēr tulkojums latvju valodā šinī teikumā kaut atbilst pamatdomai — nav uzskatams par burtisku: teksts runa par „rechte in hals, in hant, in dorpen ..“ — tā tad nevis tiesibas uz kaklu un roku ciemos...“ bet gan „tiesibas uz kaklu, uz roku“, kurpretim apzīmējums „ciemos, mežos, ūdeņos“... acimredzot ir plašāks un interpretejams kā tiesības vispār, tanī starpā ari tiesības uz kriminalu jurisdikciju. —

Procesualu attiecibu stātika un dinamika.

Procesuals legalizms ir pareizas tiesu un tiesašanas kārtibas jēdzienu uztvēres secinājums. Izējot kriminalprocesa teorijā no procesualo attiecibu zistemas — daži autori [1]) sadala šo procesualo attiecibu mācibu trijās daļās, kuras apzīme par procesualu attiecibu zubjektu, procesualu attiecibu objektu un beidzot runa par juri disku procesualu attiecibu izcelšanos, attistibu un izbeigšanos. Šāds sadalijums un apzimējumi — pēc manām domām — neatbilst pietiekoši precizi izkoptai juridiskai domai. Organiski veselais tiek māksligi dalits. Runājot par šo attiecību objektu runa par galveniem procesa principiem — par rakstisku vai mutisku procesa formu, par atklātu vaj aizklātu sēdi, valodu, pierādijumu zistemu, pierādijumu veidiem. Kurpretim trešā daļā runa par tiesas sēdi, tās vadišanu, norisi, liecinieku pratinašanu, pierādijumu pārbaudišanu, sprieduma taisišanu un t. t. Bieži vien šie jautajumi ir cieši saistiti un sastāda vienu kopejo — jo, piem. tiesašana nav domājama bez mutiskuma, ātklātibas,

---

[1]) N. Rozins. Kriminalprocess. Rigā 1924 un c.

valodas un taml. jautajumu izšķiršanas — saistiti ir ari pierādijumu veidi un to pārbaudišana, gala slēdziena uz visu nodibinātu apstākļu kopibas atrašana ir identiska sprieduma taisišanai, sēdes vaditāja diskrecionara vara taisni izšķiroša galvena procesa norises laikā un t.t. Tamdēļ mācibas sadališana starp „objektu" un „attistibu" neliekas racionala. Ir apskatot moderno tiesu iekārtas darbību, ir piegriežoties vēsturiskiem kriminalprocesa institutiem — rodas cits procesa sadalijums. Dališana objektā un zubjektā ari nav sevišķi raksturiga, jo šiem jēdzieniem sastopoties — robežas dažreiz saplūst. Apsūdzeta tiesibas un pienākumi vispār un tiesas sēdē, apsūdzibas uzturešana vispār un partu disputā, tiesneša amats, kā tāds un tiesneša darbiba, vadot un spriežot tiesājamo kriminallietu — viss tas tik cieši saistits ka dalit pēc tiri ārejām „zubjekta" un „objekta" pazimēm — grūti. Process ir atsevišks mechanisms lielā valsts un sabiedribas aparatā, ir organisms lielā sabiedriskā būtnē. Šis mechanisms sastāv no dažām svarigām sastāvdaļām. Šis daļas ir savā starpā saistitas, viņas ir detales, kuras izpilda noteiktas funkcijas. Katram cilvekam, ari lietai procesā ir sava noteikta vieta, savs raison d'etre. Visi procesualu attiecību dalibnieki ieņem savu noteiktu vietu šini mechanismā, katram ir savs īpatnējs stāvoklis un nozime. Aplūkojot procesualu attiecību dalibnieku stāvokli, runājot par visiem cilvekiem kas ņem dalibu noteiktā procesā par lietām kuras tanī figure, par noteikumiem un iekārtu vispār — mēs varetu runāt par procesualu attiecību statiku. Turpretim tanī bridī kad lietas dalibnieki sāk darboties, kad uz uzsāktas kriminalvājašanas notiek tiesas sēdes, pratina lieciniekus, prāvnieki dod paskaidrojumus, prezidejošs tiesnesis vada sēdi, assessori piedalas spriedumā — mechanisms sāk darboties, notiek kustība. Šo darbību resp. viņu aptvērošu normu kompleksu var nosaukt par procesualu attiecibu dinamiku. Metot skatu atpakaļ vēsturē viegli parliecināties — ka bieži mainas šo procesualu attiecibu struktura — dažada ir ši mechanisma daļu iekārta, dažada ir šis iekārtas darbiba un kustibas veidi — bet tomēr vienmēr var runat par procesa statiku un dinamiku. Mainas iekšejais

saturs, bet šis trauks paliek; tās ir sliedes, pa kuŗām allaž virzas procesuala juridiska doma. Viņa vienkāršo un stabilize tos pamatjēdzienus, no kuŗiem izējot vieglāki aptvērt pārgrozibas kriminaltiesašanas kārtibā gadusimteņu maiņā. Ari procesam Vidzemē un Kurzemē biju i sava statikā un dinamika. Viņa gan ir mainijuses bieži un samērā radikali, bez tam pakļāvusēs atsevišķu novadu ipašibām, dažadiem politiskiem, zocialiem, religiskiem, kultureliem un t. t. iespaidiem.

Jautajumā par procesualu organu statiku, strukturu tiesu iestāžu instanču pākapenibā, parsūdzibu kārtibā — bija radies ļoti ipatnejs, no tagadeja redzesstāvokļa — zinatnisks stridus par vietejo tiesu iestāžu spriedumu pārsūdzešanu uz ārzemēm. Pie viduslaiku ipatnejas politiskas strukturas — bija iespējams šāds ar valsts suverenitātes pamatiem kolidejošs stāvoklis. Tomēr, kā jau agrāk aizrādits šāda tālak pārsūdzešana no Vidzemes tiesām uz Vācijas augstakām tiesām bija jau noliegta ar ordeņa mestra V. Plettenberga pavēli. Tomēr mag. jur. Leo Leesment savā speciali šim jautājumam veltitā darbā nāk pie slēdziena ka šādas pārsūdzibas bija iespējamas un konstate, ka pēc iepazišanās ar Reichskammergericht arķivu Frankfurtē un Reichshofrat lietām — šādas parsūdzibas atronamas .) Pirma no šim tiesām tika nodibinata 1495 g. kā zinama kompromisa auglis starp ķeizaru un kārtām. Viņas nolūks bija unificet jurisdikciju, radit augstakai tiesu iestādei pastāvigu atrašanas vietu un vāciskot tiesas sastāvu. Valsts galma padome preteji pirmai, kur izcilus nozime bija kārtām un to priekšstāvjiem - bija padota vienigi ķeizara iespaidam un zinamā mērā uzskatama par ķeizara galma iestādi tiesu lietās. Reichskammergerichtā L. Leesment ir atradis 29 parsūdzibu lietas no Vidzemes. Pārbaudot L. Leesmenta taisito tabeli — var konstatet ka no 29 aktim attiecas 16 uz Rigu, 3 uz Tartu un pārejas uz atseviškām vietām. Šis lietas lielumties ir civillietas un runa par dažiem robežu

---

[1]) Mag. jur. Leo Leesment. Uber die livländischen Gerichtssachen im Reichskammergericht und Reichshofrat. Tartu 1929. Eesti Vabariigi tartu ulikooli Toimetused. B. XVIII lps. 3—11

stridiem, nekustamiem īpašumiem, parādiem un t. t. Visas šis lietās attiecas uz laiku no 1530 - 1564 g. Lielaka daļa ir grūti salasama, ar trūkumiem, bez spriedumiem — vispār jasaka ka atsaukšanās uz šīm lietām maz pārliecina, it seviški no kriminalprocesuala viedokļa. Pats L. Leesments ir spiests atzit, ka liela lietu daļa ir grūti atšifrejama un saturs stipri neskaidrs. Parsūdzetas tikai lielumties Rigas rātes un Rigas arķibiskapijas spriedumi. No valsts galma padomes arķivā atrastām 11 lietām — nav nevienas kriminallietas, bet tikai biskapu un ordeņa sūdzibas. Tādā veidā L. Leesmenta pētijumi nedod iemesli uzskatit par normalu parādibu pieņemt kā pēdejo instanci vācu tiesu iestādes ārpus Vidzemes kriminaltiesašanas kārtibā. Dažas atseviškas lietas, no kuŗām divas neskaidri min goda aizskāršanu, bet viena par zemes miera laušanu un doma kapitula aplaupišanu Tērbatā (Terbatas birgermeistara un rātes sūdziba pret— Leonhardu Niederhoferu 1530 g.) uzskatamas par nepietiekošu pierādijumu pretejam viedoklim.

Rekonstruējot apskatama periodu kriminalprocesu — lielāku palīdzību mums sniedz tiesu prakse resp. attiecīga laikmeta tiesu iestāžu darbības aktis. Nedz vecie autori, nedz likumi un rīkojumi — nevar tikdaudz vērtīga sniegt, jo autori volens nolens parasti ir stipri zubjektivi, bet likumi dažreiz palika bez piemērošanas dzīvē (par piem. dzelzs pārbaudes un spīdzināšanas noliegumi u t. t.) Un šīs dzeltenās lapas ir kultūras un tiesību vēsturē monumentālā celtne, kuŗa tālu stabilitātes ziņā pārsniedz mūŗa ēkas un nākamām paaudzēm spēj dot lielas gara vērtības. Iedziļinoties šinīs aktīs — kā caur gadusimteņu miglu — kā dzīvi parādas mūsu acu priekšā ir rezoluts, gan ierījumu meklējošs sūdzētājs, bāls un nāves izbailēs trīcošs apsūdzētais, drūma inkvizīcijas tiesas koleģija...

Apskatot Cēsu, Rīgas, Valmieras, Kokneses zemes tiesu un Limbažu rātes tiesu praksi zviedru valdīšanas laikmetā 80 gadu laikā t. i. no 22. zeptembŗa 1631. līdz 12. augustam 1711. konstatējamas sekošas kriminalprocesa īpatnības. Visupirms piekritības jautājumā — šo zemes tiesu nosaukums jau dod atbildi uz ta sauc. horizontalo kompetenci un proti pēc teritoriala principa. Tur-

pretim jautajumā par vertikalo kompetenci — lietu šķiru noteikšanai raksturīgi daži statistiski dati. No minēto zemes tiesu šinī 80 g. periodā uzglabājušamies aktīm 400 skaitā — ir izspriestas 117 bērnu slepkavības (infanticidium), 92 — nonāvēšanas, kuru starpā ir kvalificētie nonāvēšanas gadījumi — kā piem. vecāku noslepkavošana, ir arī priviliģēti kā piem. nāves sagādāšana aiz neuzmanības, 63 — laulības pārkāpšana un asinsgrēks, 41 — zādzības — dažādā veidā, dažreiz ar laupīšanu, arī kvalificēti gadījumi — kā piem. baznīcas apzagšana, 22 — sodomija 10 — varas darbi (dažāda smaguma), 9 — slepena dzemdēšana. 9 — burvības, ķecerības, 6 — ļaunprātīgas dedzināšanas, 5 — divsievības, 4 — kaušanās, iesk. ievainojumu sagādāšanu kaujoties, 3 — nodevība (špionaža), 3 — dievzaimošana, 3 — nelikumīga pretošanās. Pa vienai apsūdzībai iztiesātas par musinošu runu turēšanu (1694), par muižkunga ievainošanu, līdzvainību pie pašnāvības (1708), divkāršu saderināšanos, neslavas celšanu, apzināti nepatiesu apsūdzību, krāpšanu un beidzot par aizliegtu zemnieku spīdzināšanu (1697 — Cēsu zemes tiesa). Šo iztiesatu apsūdzibu uzskaitišana dod pārskatu par zemes tiesu kompetencē ietilpstošām lietām. Acimredzot ša perioda zemes tiesu jurisdikcijai piekrita — regulāri — visādu veidu nonāvešanas noziegumi, sevišķi izcelot bērna slepkavibu, laulibas pārkāpšana, asinsgrēks un sodomija, pa daļai zādzibas, kurpretim pārejiem noziegumiem piekrita ievērojami maza, reta loma.

Preteji izplatitam uzskatam — tiri reļigisku prāvu skaits bija samērā neliels — proti 3%, kurpretim toreizejie reļigiski — moraliski uzskati spilgti atspoguļojās bērnu nonāvešanas, tikumibas un ģimenes tiesibu pārkāpšanā.

Šini ziņā piem. raksturigi ir, ka sodot par sodomiju vainigu ar galvas atciršanu un līķa sadedzinašanu kopā ar ķēvi, ar kuru sodomija pastrādata. Tā tad blakus galvenai sprieduma daļai par apsūdzeta notiesašanu un sodu — ir ari noteikumi par rīkošanos ar citiem objektiem — ši kustoņa un cilveka kopeja sadedzināšana korespondeja to laiku uzskatiem par kopeja grēka

izdarītāju iznicināšanu. Grēka iznicināšanas simbolizēšana notika faktiskas sadedzināšanas veidā.

Meklejot kriminalprocesam svarīgus vēsturiskus datus Kurzemes hercoga arķīvā — izrādas ka visi konvoluti — attiecošies uz ordeņa laikmetu — satur tikai politiskas nozīmes publiski-tiesiskus aktus, kā piem. pāvesta Inocenca VI 1335 g. bullu par zemju sadalīšanu starp garidzniecibu un ordeni, Gotharda Ketlera ievēlēšana koadjutora amatā aktu. Hercoga Gotharda laikmetā (1562—1587) izcēlušies vēsturiski dokumenti galvenām kārtām veltīti hercogistes attiecibām ar Poliju, runā par uniju ar Lietavu un atdalīšanu no tās, muižnieku tiesibām.

Hercogu Fridricha un Vilchelma valdīšanas laiks (1590—1642) — atstājis lielumties uz karošanu attiecošos dokumentus, sakarā ar poļu-zviedru un c. karīem, un attiecibām ar ārvalstim attiecošos dokumentus, kā ari plašus materialus sakarā ar pazīstamu Noldes nemieru lietu. Hercoga Jēkaba (1642—1682), laikmetā kad mazā Kurzemes hercogiste bija sasniegusi savas patstāvibas un labklājibas kalngalus — jau atronami tiesu akti, sevišķi tiesu lietas latiņu valodā iesūtīšanai augstākā instancē Varšavā. Tapat tiesu lietas ir atrodamas hercoga Fridricha Kazimira (1682—1698) arķīvā — t. i. laikmetā, kad tikko iegūtais spīdošs mazās valsts starptautisks stāvoklis — ātri sāk vājināties. Ja hercoga Vilchelma (1698—1711) laiks vispār nav atstājis cik nebūt nozīmigus vēsturiskus dokumentus, tad nākošā hercoga Ferdinanda (1711—1735) laikmets veltits galvenām kārtām, ziemeļu karam, zviedru un krievu lietām ir ari 20 tiesu lietas, gan vairāk administrativi-politiski-reliģioza satura, Ernsta Johanna Birona valdīšanas laikmeti (1737—1740 un 1763—1769) atstāja pēdas visvairāk iekšpolitiskas nozīmes dokumentos. Hercoga Petera laiks (1769—1795) ir atstājis ap 34 tiesu lietu aktis, saturošas galvenām kārtām — noteikumus par advokaturu, dažas civillietas, dažus rīkojumus.

Kriminalprocesa aktis vārda pilnā nozīmē ir vispirms Kurzemes komisorialās tiesu aktis. Lietas iztiesāja Jel-

gavā 1705 g. tiesas sastāvā bija: priekšsēdetājs, ober leitnants un komendants — Andes Törnefeldt, asessores— Kristofs Prešer un auditors Peters Paysens, Johann Meiers. Vajāšana — inquisitio ex officio pret inquisitus — spriedumi tiek nodoti leuteratione galma tiesai. 31 maija 1705 g. iztiesāta lieta pret Piltenes pilsoni Peteru Dunkeru — inkriminejot tam slepkavibu. Savā pavadrakstā sprieduma leuteratijai — tiesa raksta, ka neatkarigi no ta, vai nonāvešana bijusi „casual oder dolose“ — nāves sagadātajam jacieš ar savu dzīvibu. Neraugoties uz notiesatā atzīšanos — notika sīka iztaujāšana (starp citu tiek jautāts, vai apvainotais neesot burvis vai esot sitis agrāko strīdu dēļ), liecinieku pratināšana, līķa obdukcija Procesam nav nepārtrauktibas raksturs, jo lietu tiesa vairākās sēdēs apm. 3 nedeļu laikā. 13 junijā sākas „partu disputs“. Fiskals uztur sūdzibu, atsaucas uz iegūtiem pierādijumiem un atrod, ka apsūdzetais pēc Dieva un laicigiem likumiem būtu sodams ar nāves sodu. Apsūdzetam jautā, vai viņš gribot vēl piebilst aizstāvešanas labad? Apsūdzetais paskaidro, ka visu jau teicis, tikai lūdzot Dievu un tiesnešu priekšā žēlastibu un saudzibu. Pēc šiem paskaidrojumiem tiesa stājas pie sprieduma taisīšanas. Tā tad pēdejais vārds ir bijis apsūdzetam. Spriedums satur vēsturisko daļu un rezolutivu daļu, bet nav minetas atsevišķu tiesnešu domas — bet gan kopējs visas tiesnešu koleģijas slēdziens. 27 maijā 1705 g. turpat tanī pašā sastāvā iztiesāja kāda Kļavas apsūdzibas lietu sodomijā. Sūdziba sākas uz Müllera sūdzibas pamata, kas, vēlak atgādinot pienākumu runāt patiesibu — dod savu liecibu atbildot uz uzstāditiem jautājumiem (interrogatorium). Šeit turpretim sākumā savu vainu noliedzošs apsūdzetais pēc liecinieku pratināšanas un sīkas iztaujāšanas — atzīstas par vainigu. Tad seko — fiskala lūgums ņemot vērā apsūdzetā atzīšanos — viņu sodit pēc Dieva un karaļa likumiem. Tad seko tiesnešu piesēdētāju domas par vainigumu un sodu, tad priekšsēdetāja domas — pēc tam izgatavots un publicets spriedums — 11 julijā 1705 g., kas paredz apsūdzetā un ķēves sadedzināšanu.

15 junijā 1705 g. Jelgavā tanī pašā sastāvā iztiesāja uz fiskala ierosinājuma pamata apsūdzibas lietu pret kādu 15 g. v. Miķeli, apsūdzeto sodomijā.

Pēc sīkas pratināšanas — trūkstot partu disputam— ir atzīmetas tiesnešu domas. Zīmigi — pirmo slēdzienu dodot auditors Pay Sens atron par pietiekošu zēnu sodit ar sitieniem un izraidišanu — turpretim abu pārejo tiesnešu lēmums skan bārgaki un rezultatā: spriedums sadedzināt apsūdzeto uz sārta. 30 maijā 1705 g. turpat tanī pašā sastāvā tiesāja kādu Eichenfuksa apsūdzibu, inkriminejot nogalināšanu uz laukiem sakarā ar kaimiņu zirga ķīlāšanu. Raksturigi — 13 junijā fiscals apņēmas precizi formulet savu sūdzibu pret apsūdzeto. 17 junijā ieradas advokats Wernecken no Rigas, lai apsūdzeto aizstāvetu. 19 junijā notiek partu disputs — pēc sīkiem apsvērumiem un atsaucoties uz lietā nodibinātiem apstākļiem — fiscals lūdz sodīt apsūdzeto ar nāves sodu. Advokats Werneck lūdz laiku — rakstiska aizstāvešanas raksta iesniegšanai. Ar paša Jēkaba Eichenfuksa parakstu seko garš aizstāvešanas raksts (6 lapaspuses) ar aizrādijumu uz nepieciešamu aizsargāšanos. 23 junijā fiscals Engvall liek priekšā atsevišķus sprieduma votumus rakstiskā formā. Tam tiesa piekrit — bet apsūdzetam dota iespēja vēl iesniegt rakstisku paskaidrojumu, ko viņš ari dara, īsā lūguma veidā. Tad seko liecinieku liecibas — un tiesa stājas pie sprieduma taisišanas. Katrs tiesas loceklis dod savu atzinumu rakstiski, sīki apstājoties pie lietas faktiskās puses un juridiskas kvalifikacijas. Galu galā spriedums skan publiska grēku izlūgšanās baznicā un 50 taleru naudas sods (8. VII.).

2 junijā 1705 g. turpat tanī pašā sastāvā iztiesāja lietu pret Katrini Gutman inkriminejot tai bērna noslepkavošanu un sodot viņu ār nāves sodu. Starp apsūdzetai uzstāditiem jautājumiem ļoti zimigs ir tas „vai viņa ir zinājusi Zviedrijā un Kurzemē izsludinātu plakatu (rīkojumu) pār bērnu slepkavibām?“ — ko apsūdzetā noliedz. Tā tad tiesa ir mēģinajusi nodibināt nevien faktisko pusi — bet ari vai apsūdzetai bija zinami likumu noteikumi. Kaut viņa aizbildinājas šinī jautājumā ar

nezināšanu — tiesa pie ta vairs nav atgriezusies, acimredzot aiz principa error juris semper nocet. 13 junijā seko fiscala jautājumi, tad tiek pieprasitas ziņas no kādas Elizabetes Berg un 6 julijā pec liecinieku nopratināšanas seko spriedums: „Ex officio.., tā ka viņa sākumā neatzinās... pēc rakstu nolasišanas... liecinieku nopratinašanas... nepiespiesti atzinās... par nežēligu un šausmigu nodarijumu pēc Dieva un zviedru likumiem.. galvas atciršanu..." Visās šinīs lietās — kopeja pazime — ir vairakkārteja lietas atlikšana līdz spriedumam. Preteji moderna krimi nalprocesa tendencei — iztiesāt un izspriest lietu vienā sēdē, lai nepārtrauktu tiešu iespaidu — tanī laikā šāda tiesāšana un lietas izspriešana vispirms nebija iespējama iepriekšejas izmeklešanas vai pat izziņas trūkuma dēļ, ka ari satiksmes līdzekļu aprobežotibas pēc. Kriminallietu atkaribā no tā, cik viņa bijusi sarežģita — tiesāja 2—6 sēdēs, dažu nedeļu laikā. Turpretim nenoteikti bija noteikumi par pēdejo vārdu, mutisku vai rakstisku procesa formu.

Augšā pievestie piemēri rādija — ka dažreiz deva apsūdzetam pēdejo vārdu, jautājot pirms sprieduma, ko viņš vēloties piebilst savai aizstāvešanai, bet bieži tas ari nenotika. Dažreiz spriedums tika rakstits bez atsevišķo tiesas koleģijas locekļu domu atzīmešanas, dažreiz katrs no viņiem deva mutisku slēdzienu, dažreiz — motiveja savus uzskatus rakstiski. Katrā zinā vienmēr spriedums sastāvēja no vēsturiskas un rezolutivas daļām. Allaž ir atzīme, ka spriedums tika pasludināts. Visur ir fiscala piedališanās, vairāk vai mazāk aktiva. Kā publiskais sūdzibas uzturetājs viņš ierosina lietu, citē liecinieku, uzstāda jautājumus, dara priekšlikumus, tur apsūdzibas runu. Tiesas sēdē lūdzot apsūdzeto sodīšanu — dažreiz beigās formulē savu lūgumu precizi, lūdzot sodīt ar nāves sodu, bet dažreiz aprobežojoties ar vispāreju lūgumu piespriest apsūdzetam sodu, kuru tas pelnija pēc Dieva un cilveku likumiem.

Piegriežoties Obervogteitiesas protokoliem sākot ar 1638. gadu R i g ā — visupirms konstatejama liela sūdzē-

tāja aktivitāte. Piem. kāds Jürgens Roloff apsūdzot zādzibā savu kalponi Irmu — uztur tiesā sūdzību un uzstāda jautajumus apvainotai. Abas puses dod vairākkārt paskaidrojumus, ja ari apsūdzēta (apzīmeta — rea) vienu otru apstākli atzīst, sūdzētāja jautājumi turpinas. Tiesāšanai nav nepārtraukts raksturs, bet gan lieta klausas 6 zeptembrī, 8., 10. zept. — katrs protokols beidzas ar atzīmi, ka apsūdzētā aizvesta apcietinājumā.[1]) Inkriminējot kāda muzikanta kalponei Annai bērna nonāvēšanu — nolemts sākt oficialu inkviziciju un sākumā ar labu jautāts, kas ir bērna tēvs. Kad apvainotā vispār noliedza kādu noziegumu — tai tiek piedraudēts ar „scharfe Frage.“ Pēc tam viņa sākumā klusē — bet tad atzīst bērna nogalināšanas faktu. Viņai no tiesas uzstāda vienpadsmit jautājumus, uz kuriem seko atbilde. Ierodas viņas darba devējs un atgādināts runāt pēc sirdsapziņas dod liecību. Pēc viņa nopratināšanas — atzīme „Anna šo visu atzist.“ Ari šeit nākošā sēde nolikta 9. I. 1656. — starplaikā viņu ved apcietinājumā — atjaunojot tiesas izmeklešann — atkal apvainotai uzstāda jautājumus. Vispār šī jautāšana — resp. interrogatorium — ieņēma galvenu vietu procesā. Nedaudzie piemēri pietiek — lai konstatētu, ka tiesas sēdes mērķos bija panākt atzīšanu. Šās atzīšanas panākšanai — vaj nu sūdzētājs vaj nu tiesa uzstāda parasti jautājumus tādā apmērā, ka apsūdzētais beidzot nāk ar atzīšanos. Ari liecinieku pratināšanā — kur uzstādot jautājumus — parasti liecinieks tikai apstiprina vaj noliedz jautājuma saturu — galvenais mērķis ir tas, lai pēc liecinieka apstiprināta fakta — apsūdzētais to vairs nevarētu noliegt un būtu spiests atzīties. Ne tiešs iespaids no liecinieku liecības vispār kā materiāls tālākam slēdzienam — bet gan vienkāršs līdzeklis pierādīt, ka apvainotais nerunā patiesību. Pierādot apsūdzētam viņa apgalvojumu nepatiesīgumu visvieglāk sagaidīt, ka viņš sabruks melu tīklā un nāks ar atzīšanos pilnā apmērā, kura pietiek notiesāšanai. Tiesu protokoli šķiroja ari atseviška fakta noliegšanu un noliegšanu visumā (negat in totum).

---

[1]) Rigas vēstur. Arķ. „Criminalia, Arresta — 1637—1640.

Vecāka zemesfogtu tiesas protokolu grāmata sākas ar 3. janvāri 1601. g. Tiesāja (sēdēja) divi zemes fogti. Pretēji vēlākiem protokoliem pirmais satur ļoti īsu konspektīvu aizrādijumu par kāda apsūdzēta — vainiga zādzibā un „daudzos noziegumos" pakāršanu. Pretēji vēlākiem protokoliem, kuŗi parasti plaši atstāstija tiesāšanas gaitu — galvenām kārtām jautājuma un atbildes formā — pirmie protokoli lielumties vesti konspektiva atstāsta veidā. Nav ievests burtiskais dialogs, bet aprobežojas ar vispārējo attēlojumu. Tā 13. februarī 1601. g. — kāds pilsonis ceļ sūdzibu pret savu kalponi, apvainojot naudas un mantu zādzībā, pie kam gan naudu saņēmis atpakaļ. Pēc cietušā un apsūdzētās paskaidrojumiem tiesa sodija viņu ar ieslodzijumu cietumā un attiecīgo naudas „busse." Tādā veidā sākumā protokoli saturēja īsu sūdzibas, prāvnieku paskaidrojumu un sprieduma rezolutivas daļas atstāstijumu.

Protokolu starpā atronamas ari rakstiskas sūdzibas, kuŗas attiecas nevien uz real un verbalinjuriām, bet ari uz zādzibām, nonāvēšanas mēģinājumiem un t. t. Šīs sūdzības acimredzot iesniegtās atseviški un pievienotas protokolu grāmatai. Sūdzības nav ietērptas noteiktās formās, un atšķiras viena no otras kā stilā tā ari valodā. Dažas rakstitas lietojot literariskus izteicienus un juridiskus, techniskus apzīmējumus latiņu valodā, dažas turpretim satur īsas frāzes par izdaritu zādzibu ar izteikto vēlēšanos gādāt, lai nozagtā nauda tiktu saņemta atpakaļ. Ir ari rakstiski paskaidrojumi, kur apvainotie apgalvojot savu nevainigumu, lūdz vēl reiz nopratināt sūdzetāju viņa klātbūtnē, lai tad no mutes mutē nākot paskaidrojumi un patiesība nāktu gaismā.[2])

Starp protokoliem atronamas ari līku apskatīšanas atzīmes, ekspertizes akti par iestājušās nāves cēloņiem un iemesliem, kas paātrināja nāvi. Šīs ekspertizes ir ļoti pamatīgas un izejot no objektiviem atrašanās datiem un zinatniskiem apsvērumiem — beidzas ar attiecīgo slēdzienu par ievainojumu raksturu un nāves cēloni. Tipiska ir sekoša fogtejas tiesas lieta attieciga protokola veidā:

---

[2]) Rigas pils. Vēst. Arķ. Protocolla — 1687—1669.

7. novembrī 1681. g. Gotthard Vegesack — birgermeistars un augst. tiesas fogts, Johann Otting, Johann Drehwe — zemesfogti (piesēdētāji)

Hans Anges pret Hermanu Spanecku. Sūdzetājs sūdz, ka viņa prombūtnē ta dzīvoklī ieradies apvainotais, sacēlis traci, piekāvis sievietes un draudējis, lūdz viņu pienācigi sodit. Apvainotais noliedz sūdzibu. Sūdzētājs atsaucas uz lieciniekiem, kuŗus lūdz nopratināt. Liecinieks Hinrichs paskaidro, ka redzējis apvainotā nedarbus. Otrais liecinieks apliecina, ka apsūdzētais tam stāstija par uzbrukumu. Nolemts: lietu referēt pilsētas rātei (Rath). Sūdzētājs un apsūdzetais apzīmēti par Kläger und Beklagter.

Ir gadijumi, kad pats aizdomās turētais ierodas tiesā vēloties panākt savu reabilitāciju. Tā no protokolu grāmatas izriet, ka 17. maijā 1681. ieradās kāds Bogdans Starahecki pret kuŗu bija ierosināta lieta par kāda Kazimira Kossela nogalināšanu. Viņš paskaidroja, ka esot uzzinājis, ka nelaiķis ir miris desmit dienas pēc kautiņa, pie kam nāve iestājusies nevis dabūto ievainojumu pēc, bet gan kādas nelaimigas krišanas rezultatā. Seko lēmums šo lietu referēt rātē. Ļoti zīmiga no procesualā viedokļa ir viena no vecakām uzglabājušamies lietām un proti Rigas zemesfogtu tiesas 28. janvaŗa 1601. g. protokols. Jau ievadā „Gericht gesessen“ — satur agrāk tik nepieciešamo tiesašanai rekvizitu — kad apkārt sēdošam tiesnesim valda miers. Kad tiesnesis sēž notiek tiesāšana, viņam pieceļot es — ta ir pārtraukta. Ieradās cietušie, kuŗi žēligi sūdzējās par tiem nodaritām pārestibām — notikušām zādzibām un laupišanām. Sūdzētāji mutiski uztur sūdzību par publisko zemes miera laušanu (offentlicher Landtfriedbrecher) un lūdz nolaupitas mantibas restitutio. Apvainotais rotmistrs protestēja pret dzirdētām „injuria“ un lūdza sūdzibu iesniegt rakstiski. Cietušais atkārtoja savu sūdzibu. Apvainotais rotmistrs atsaucas uz liecinieku, kuŗam zemnieki ir izteikušies iepriekš notikuma, ka viņam tiks taisitas nepatikšanas. Liecinieks deva savus paskaidrojumus. Nav šaubu, ka šinī prāvā prevale akuzacijas procesa rekviziti, Sūdzibas un atbildes veidi, lūgums restituēt agrāko materialo stā-

vokli, vispārēja zemes miera laušanas uzsvēršanai — viss tas ir ļoti raksturigs un tipisks akuzacijas procesa to laiku stadijai. Gan arī šinī protokolā atronams izteiciens inquirirn, bet viņš lietots nozīmē tikai uzzināt, izjautāt cietušos kuŗi īsti laupitaji bijuši. Vārda inkvizicijas lietošana ir dažus autorus viegli pārliecinājis uzskatit šos procesus par inkvizicijas, kaut gan īstenibā šo procesu forma bijusi akuzacijas un diezgan tīrā formā. Vārda „inquirirn lietošana, kā vēl tālāk redzēsim, bijusi tikai vaicāšanas, uzzināšanas apzīmēšanai. 31. janvarī 1601. g. ierodas kāds sūdzētājs, kuŗam kāds Melchiors — uz ielas atņēmis mantu. „Beklagter soll gebürlich gestraft werden" — skan attiecigā vieta tiesu protokolu grāmatā, bet jau nākošie ieraksti attiecas uz civillietām — lūgums piespriest no paradnieka 70 markas, izšķirt parādu strīdu — un tad atkal apsūdziba zādzībā, kuŗas tiesāšanas laikā sūdzētāja ir apvainoto līdz asinim sasitusi. Attiecīgs lēmums skan — sodit viņu par vīra sasišanu tiesas priekšā ar 40 markām naudas soda un nemaksāšanas gadijumā turēt viņu apcietinājumā, tik ilgi, kamēr šīs 40 markas tiks samaksātas. Šis bija sods par tiesas miera pārkāpšanu, kvalificētu ar ievainojumiem.

Spilgtu liecibu tam cik tāļu kriminalprocess attīstijās un izveidojās visā apskatamā periodā — cik liela starpiba starp 15 gadusimt. procesu un 18 gadusimt. beigām, cik tūvu pēdeja posma process līdzinājas mūsu laiku tiesašanas kārtibai dod 1791 gadā Rigā iztiesata Fridricha Lūdes apsūdziba Vecpiebalgas turiga zemnieka un lopu tirgotāja Viļuma Plauže slepkavibas lieta. Šis lietas atreferejums ļo skaidri ilustre šas kriminallietas juridisko pusi — tapēc ka to sastādija Rigas tiesnesis grafs Mellin.[1]) Priekšvārds (ievads) satur blakus isam to laiku kriminaltiesu iekārtas un noteikumu aprakstam — ari autora domas kādam jabūt tiesneša darbam, uzdevumam — pēc tam seko pašas lietas atreferejums.

---

[1]) Ein merkwurdiger Kriminalfall welcher bey den rigischen Gerichts-Bechörden im J. 1791 untersucht und entschieden wurde. Von dem Herrn Landrathe und liefländischen Oberconsistorial Praesidenten Grafen von Mellin. Leipzig 1798.

Mellins bija apriņķa tiesas tiesnesis Rigā no 1787.—1796. g.

Ievadā autors, kuŗa kā tolaiku autoritātiva kriminaltiesneša vārdiem ir vispāreja nozīme norāda, ka ja tiesu iestādēs parāk daudz lietu — pirmā kārtā izškiramas kriminallietas, bet civillietas varot gaidit. Šis princips pilnigi atbilst tagadejiem noteikumiem un tendencei — paātrinat kriminallietu iztiesašanu vispār un apcietināto lietu sevišķi. Talāk Mellins norāda ka katra tiesneša nolūks ir mēģināt piemērot mikstāku likumu, izrādit apsūdzetam saudzibu — tas esot katra humani domājoša tiesneša pienākums. Likuma piemērošana bieži daris tiesnesim rūpes — turpina Mellins jo pie rūpigakas izmeklešanas nav izslēgta varbūtiba, ka apsūdzētam nodara pārestibu. Ta tad apm. 150 gadus atpakaļ tiesnesis jau domāja līdzigi modernas kriminalistikas domām — par favor rei, saudzibu, apsūdzetam sniegtām justicijas garantijām. Nav noliedzams šeit laikmeta iespaids un proti mazliet novēlojies izglītota abzolutizma iespaids[2]), bet tomēr pie šādas tiesnešu psicholoģijas viegli saprotama tiešam rūpiga izmeklešanas un tiesašanas gaita. Kad vietejie iedzīvotāji nakti uz 8. oktobri 1791. g. netālu no Ropažu muižas izdzirdot šāvienus un kliedzienu — atsteidzoties notikuma vietā atrada Viļuma Plauže līķi — viņi paziņoja par to Ropažu muižā. Tad līķi ar ziņojumu nosūtija zemakai zemes tiesai uz Rigu. Šī tiesa uzdeva Dram Stofregenam izdarit līķa obdukciju — atrada divas lodes, spriežot pēc apdeguma zīmēm biia šauts no dažu soļu atstātuma. Tā kā nogalinatais — bija kārtigs, ļoti iecienits vīrs — vlņa noslepkavošana radija stipru savilņojumu un drīz aizdomas krita uz ta attālaku radinieku, kāršu un dzirju mīletaju, izšķērdētaju un parādnieku — 24 g. v. Fridrichu Lūdi. Zemaka zemes tiesa caurlūkoja lietu tikai summarā kārtā un apvainotam vainu noliedzot — nodeva lietu apriņķa tiesai. Tādā veidā var konstatēt ziņojumu attiecigai izmeklešanas tiesai, ties-medicinisku apskati ar slēdzienu un ari izmeklešanu, gan ļoti primitivā formā. Rigas apriņķa tiesa pratinaja apvainoto Fridrichu Lūdi, kas savu vainu no-

---

[3]) Dr. Hans Fehr. Deutsche Rechtsgeschichte 1921 lps. 247 un sek.

liedza; tapēc tika pratinati liecinieki kuŗi redzeja apvainoto un nogalinatu Viļumu Plauže īsi pirms notikuma kopā, tika nopratinats vecais krievu apakšvirsnieks, kuŗš apvainotam īsi pirms tam pārdeva divas lodes par 24 kapeikām, liecinieki kuŗi dzirdeja stridus starp abiem, liecinieki, kuŗi redzeja uztrauktu apvainotu pēc slepkavibas un t. t. Apvainota mantas pārmeklejot atrada 158 taleru, kaut gau liecinieki pierādija ka apvainotais dzīvoja naudas trūkumā un parādos. Nelaiķim Plaužem pirms nāves bija līdz 164 tāleru, kuŗu pēc tam vairs nebija. Neraugoties uz visiem šiem pierādijumiem — apvainotais visu noliedza. Kad viņš apstrīdeja ari ložu pirkšanas faktu — tiesa jautāja vai viņš vēlas lai vecais krievu kaŗavīrs dotu zvērestu. Pēdejais apstiprināja savu liecibu zem zvēresta. Tad tiesa vēl ievāca ziņas pulkā par mineto liecinieku. Atsauksme bijusi vislabaka — kaŗavīrs ēsot ilgus gadus dienestā, centigs, priekšzīmigs. Apvainota dzīvokļa saimnieks tika aicinats, kas liecinājis par apvainota savādu izturešanos pēc slēpkavibas un pieveda aizdomigu apstākļu virkni. Apvainotais turpinaja noliegt katru vainu. Tad tiesa nolēma „da zur Ehre der russischen Justiz die Tortur abgeschafft, dagegen halsstarrige Inquisiten durch priesterliche Gewissens...“ pievest apvainoto pie līķa. Tur mācitajs izjustiem vārdiem aicināja apvainoto teikt patiesibu — viņas runas laikā apsūdzetam vajadzeja turet rokas uz ievainotām vietām. Tiesa sekoja apvainota izturešanai, sējas izteiksmei — apvainotais palika mierigs uu turpināja liegties. Atkal pēc dažu dienu pārtraukuma pratināja lieciniekus, kuŗi redzeja apvainoto mežā drīz pēc slepkavibas ļoti aizdomigā zituacijā un vietā. Kad visi liecinieki nopratināti, apvainotais joprojam liedzas — tiesa nosprieda: „...kaut gan apvainotais noliedz savu vainu“.. seko sika motivacija un atsaukšanās uz liecinieku liecibam „tad saskaņā ar § 175, 17 un 191 ķeizarienes Katrines instrukcijas likumu komisijai, ari pēc Halsgerichts-Ordnung § 137 — apvainotais sodams ar nāves sodu, bet ņemot vērā ka nāves sods ar 30. IX. 1754 un 10. XII. 1784 Valdoša Senata ukaziem atcelts ar nometinajumu uz visu mūžu, patāgas sitieniem un deguna kropļošanu - Fridricham

Lūde — viņam pašam par pelnitu sodu un citiem par bridinošu un atbaidošu paraugu — sodit ar 30 rikstēm publiskā vietā, degunu sakropļot, uz pieres un vaigiem ar karstu dzelzi iegrāvet burtus „b o p“ izsūtit uz visu mūžu, naudu nodot nel. Plaužes mantiniekiem.“ Lietu nosūtija apstiprināšanai augstakas zemestiesas kriminaldepartamentam. Šeit nolēma nopratināt vēl lieciniekus, no kuŗiem divi pret apsūdzeto nodeva stipri nelabvēligas liecibas un vispār viņu negativi raksturoja. Ši tiesa apstiprināja pirmas instances spriedumu ar visām balsim pret 2. Pēdejie tiesneši lika priekšā vēl gaidit uz jauniem pierādijumiem, turot apvainoto joprojam apcietinājumā. jo līdz šim iegūti pierādijumi neesot pietiekoši notiesašanai.

Lietu nosūtija vēl revizijas tiesas kriminaldepartamentam, kas iepriekšejo instanču spriedumus apstiprināja. Starplāikā apsūdzetais Fridrichs Lūde bija cietumā miris. Griežoties pie ša procesa, kuŗu var uzskatit par ša laikmeta klasisku prāvu — ipatnibām — visupirms jakonstate, ka trūkstot cik - nebūt racionali nostāditai iepriekšejai izmeklešanai - jo Niederlands gericht izpilda šīs funkcijas tīri formeli viss izmeklešanas smagums koncentrets pašā tiesā resp. tiesas sēdē. Tiesas izmeklešana ir ļoti rūpiga, gālvenais pierādijuma līdzeklis — liecinieku liecibas. Valdot principam labak attaisnot desmit vainigus nekā notiesāt vienu nevainigo izmeklešana padarita par ļoti izsmelošu līdz sīkumiem. Tiek pārbaudīti nevien visi direkti un indirekti norādījumi pret apsūdzeto, bet pat liecinieku personība. Preteji „atzīšanas procesam“ — kā viņu sauc Dr. Hans Fehr[1]) apvainoto nepiespiež atzīties, nelieto spīdzināšanas līdzekļus — bet tomēr vēl jūt cik nedroši tiesa jūtas bez šas atzīšanas. Tiek lietoti kultureli līdzekļi - garidznieka apelešana pie apsūdzeta sirds apziņas, psichologiski — pārbaudot kādu iespaidu uz apsūdzeto atstās pēkšņa upuŗa rādišana. Atzīšanas vairs nav procesa stūrakmens un mērķis — bet tomēr katrā tiesas sēdē

---

[1]) Dr. Hans Fehr. Deutsche Rechts geschichte 1921 lps. 197

apsūdzetam izskaidro atzīšanas labumu, visadi aicina atzīties. Tas sevišķi spilgti izpaužās augstakas zemes tiesas sēdē kur apstākļiem vēl tālāk grozoties apsūdzetam par ļaunu — tomēr daži tiesneši ir pret notiesašanu, acimredzot uzskatot, ka tikai atzīšanas izslēdz katru justicijas kļūdu. Vēl vairāk — pats referents autors, neraugoties uz no mūsdienu kriminalista praktika viedokļa izsmelošu pierādijumu virkni, reti noteiktu indiciju kopibu — tomēr vēl šaubas par apsūdzeta vainigumu. Bet šos uzskatus viegli sapratis, ja atceramies ka 1791 gads nemaz nav tik tālu no laikmeta, kad katrā kriminalprocesā centās panākt, ja ne citādi, tad spīdzinot, apsūdzeta atzišanos. Tikai dzirdot pēc ārkartejām mokām — izteikto atzišanu — tiesnesis vareja būt mierigs un apmierināts apsūdzetais ir atzinies, proces ir noslēdzies, justicijas kļūda ir izslēgta! — Taču šinī prāvā spriedumā vēl ir atsaukšanās uz Carolina noteikumiem, kuŗi valdija apm. divu gadusimteņu laikā, uzsvēra atzišanas, spidzinašanas nozimi un pierādija cik tūvu saistitās ir kriminaltiesības materialas un formalas. Tomēr tieša iespaida gūšana no tiesas izmeklešanas pārbauditiem pierādijumiem jau atbilst mūsu procesualu attiecibu dinamikai. Liecinieku liecības, konfrontacija, apsūdzeta paskaidrojumi, iespaidošanas trūkums vis tūvina šo procesu mūslaiku jēdzieniem. Sprieduma vēsturiska daļa satur motivaciju ir jautajumā par vainigumu ir sodu (sods kā atmaksa par noziegumu un kā bridinošs biedinājums pārejiem), sprieduma rezolutiva daļa — tolaiku specifiskus miesas sodus Pārsūdzešanas vai pareizāki revizijas kārtibā lietu vareja pārvest augstākā instancē, jo pastāveja triju instanču zistema. Preteji fakultativai sprieduma pārsūdzibai — pastāveja noteikta lietas pārsūtīšana nākošā augstakā instancē, sprieduma apstiprinašanai, gluži neatkarigi no apsūdzeta gribas. Augstakas instances iepazinas ar lietu, revideja šinī zinā zemakas instances procesualu darbibu, vareja papildināt izmeklešanu pēc saviem ieskatiem, atkal pratinat lieciniekus, spriedumu apstiprināt vai grozit. Šāds procesualo attiecibu dinamikas veids ir ipatnejs un mūsu procesa māci-

bai svešs, bet gan atgādina administrātivu iestāžu subordinācijas kārtibu. [1])

Imperativa procesa pamatprincipi.

Pēc valdošas doktrinas uzskatiem — kriminalprocess sadalās akuzacijas un inkvizicijas procesos. Nebūtu tālu jamekle piemēri lai pārliecinātos, ka nedz tagadnes nedz aplūkojama laikmeta procesi nav izsmeļami šādās divās formās. Parasti ari dzird aizrādijumus, ka viena vai otra procesa forma tirā veidā reti sastopama un procesam parasti piemit ir viena, ir otra veida raksturigas pazīmes. Esot izplatits jauktas formas process un tas prevalejot pozitivā likumdošanā. Šādam viedoklim grūti piekrist. Ja jurisprudence vispār ir zinatne, kuŗa mekle precizi noteiktas normas — tad tas sevišķi sakams par procesualām jeb f o r m a l ā m kriminaltiesibām. Šeit jurista uzdevums ir precizet novērojama tiesiska instituta raksturigas atšķirošas pazimes, noteikt attiecigas robežas. Piegriežoties tagadnes procesam — nav šaubu, ka no inkvizicijas procesa viņš ir attālinājies tālu, tālu, bet ari akuzacijas procesa formā viņš parasti nav ietvērams. Ja lielā kriminalprāvā, pats cietušais vai lietas ierosinātājs, spēle tikai liecinieka lomu, ja apsūdzibas varas pārstāvis tikai seko lietas gaitai, neturot par vajadzigu iejaukties tiesas izmeklešanā, kuru aktivi vada tiesas koleģija — tad no akuzacijas procesa pamatprincipiem faktiski paliek diezgan maz pāri. Ja cietušais — nepretende uz kādiem materialiem labumiem, ja viņš neceļ civilprasibu, vai nu

---

[1]) So apzimējumu „kriminalprocesa dinamīka jeb kriminalprocesa kustiba" lieto M. L. Goldšteins savā grāmatā „Dviženije ugolovnago processa" S. Peterpilī 1907, starp citu rakstot ievadā ka apsūdzetais iepriekšejas izmeklešanas stadijā ir inkvizicijas izmeklēšanas objekts, bet nevis sacikstes procesa zubjekts — un tapēc šinī stadijā bezspēcigs un t. t.". Japiezīme ka šis Goldšteina darbs ir tikai kriminalista — praktiķa darbs, rokas grāmata, kuŗai nav zinatniskas — teoretiskas nozīmes un vērtibas.

simboliska franka vaj lielakā apmērā— viņš ir tikai tiesizmeklešanas objekts — pierādijums. [1]) Bet ari ceļot un uzturot civilprasibu — viņš piem. pēc Latv. krim. proc. lik. 757 p. 1926 g. izd. nedrīkst aizskārt jautajumu par sodu — kaut gan parasti tas ir galvenais, par ko intresejas cietušais resp. nogalināta piederīgie lielakās kriminallietās. Acimredzot pastāveja un pastāv vēl trešais kriminalprocesa veids, kas ir stipri izplatits un nesedzas ar zinatnē atzitiem diviem procesa veidiem. Šo procesu varētu apzīmēt par imperativu procesu. Tas ir process, kas nav inkvizicijas process, bet kuŗam ari trūkst akuzacijas procesa galvenie elementi.

Viņš izriet no publiskas varas tiesībām. — No valdošas un pavēlošas publiskas varas, kuŗa stāv augstāki par iztiesājamu lietu, kuŗa pārvalda visu tiesisku zituaciju. Pēc ša procesa partu aktivitāte ir atvēleta un pielaižama tikai tik tālu — cik attiecīgs juridikcijas organs to atron par lietderīgu materialas patiesības meklešanai. Parti, to pilnvarnieki — spēle palīga lomu dažreiz grūto un komplicēto tiesisku jautājumu atrisinašanā. Prāvnieku darbība procesualu attiecību dinamikā ir iespējama, pat vēlama — bet tomēr tai pāri stāv tiesu vara, kuŗa katru brīdi var pati iejaukties patiesības meklešanās virzienā un veidā. Tiesa — tiesas izmeklešanas laikā, ir ta kuŗa parasti pirma aktivi darbojas tiesas izmeklešanā, tur partu ricību zinamās robežās, kuŗa pavēl —imperat. Seviški skaidri tas izpaužas iepriekšejā izmeklešanā kuŗa tūvojas inkvizicijas zistemai. Pēdejai tomēr taisni iepriekšejā izmeklešanā ir zinams attaisnojums no lietderības viedokļa. Šis process ir nevis tas kur apsūdzetais ir tikai objekts, nedzīva lieta, bet šis process ari nav tas, kur visu gaitu un virzienu nosaka prāvnieki, bet tiesnesim atliekas tikai iznest spriedumu. Šo vidusceļu ir attaisnojušas realas dzīves prasības, kamdēļ ari ši imperativa procesa forma ir tik bieži sastopama tagad vispār, bet ari atronama aplūkojamā periodā Vidzemē un Kurzemē.

---

[1]) Par cietuša stāvoklī procesā un tā paskaidrojumiem - sikāki Prof. P. Mincs „Показанія лица, пострадавшаго отъ преступленія“ Zurn. „Право“ 1904 g. N 33 34.

Nevien pārējas laikmetā no akuzacijas uz inkvizicijas procesu — bet ari tanī laikmetā, kad šķietami valda tikai inkvizicijas process — atronama ši vidus forma — imperativa procesa pazimes. [1]) Šeit strikti jašķiro nosaukums un jēdziens, vārdi un saturs. Ja 17 gadusimt. un 18 gadusim. sākumā tiesu aktīs atronam vardus „in Sachen ex officio angestellt... inquisition contra den inquisiten..." — tad šķietami tirs inkvizijas process, kuŗa nosaukums vairakkārt atkārtots un pastripots — tomēr nevienmēr — tāds istenībā ari bijis. Visupirms Rigas zemes tiesu lietās bieži sastopama imperativa procesa forma. Pat lietās kur apsūdzetiem inkrimine zādzības, sodomīju, burvību, slepkavību. Piem. 22. III. 1652 g. Cēsu apr. zemes tiesu Valmieras pilī iztiesājot lietu pret Lorencu Moru apv. zādzībā un sodomijā — uzkrit nevien sūdzetāja un apzūdzeta aktivitāte viņu siki paskaidrojumi, jautājumi, atbildes — bet ari viņu apzimejums par actor un reus. Sūdzetājs siki pieved savas apsūdzības būtību, apvainotais to atspēko. Tas pats ari citās lietās kur starp Kläger un Beklagter noris dzivi dialogi. Sevišķi spilgti tas izpaužas Vilhelma Kāpparera sūdzībā prēt Miķeli Dambi par cietuša sievas nogalināšanu ceļā, izties. Rigas zemes tiesā 25. I. 1631, kuŗa beidzās ar apvainota notiesašanu ar 2 0 taleriem.

Bet tomēr tanīs pašās lietās ari tiesa izrāda savu aktivitati pierādījumu un vispār lietai derīgo materialu savākšanā. Tā Lorenca Mora lietā zemes tiesa nolēma lietu atlikt un pieprasit ziņas no Reveles tiesas par apsūdzeta agrāko sodīšanu, pie kam Reveles tiesas 11. VI. 1651 g. tiesas sēdes protokols ari ticis piesūtits un lietai pievienots. Pati tiesa uzstāda jautājumus, kuŗiem var būt iespaids vainīguma atrisināšanai un piespriežama soda apmēram. Tā tanī pašā lietā Lorencam Moram — jautā vai viņš šādus nedarbus redzējis agrāk, mācijies no citiem un t. t? Ari piem. 6. VII. 1705 g. Rigas ze-

---

[1]) Imperativas teorijas pamatojumu nevar sajaukt ar dažu autoru akuzacijas procesa kritiku, kuŗa uzskata akuzacijas procesa labakas puses par sapni, par scholastiku, piem. Wach Structur des Strafprocesses. 1914, 8-14 jo šādi uzskati ir acimredzot vienpusīgi.

mes tiesas iztiesata leitnanta Karļa Meka sūdzības lieta pret dažiem kareivjiem — inkriminejot pēdejiem varas darbu pielietošanu pret zemniekiem sūdzetajam piederošā zemes gabalā. Sūdzība ir celta rakstiski un prāvnieki ir ļoti aktīvi — sūdzetaja puse sīki motive sūdzību, apsūdzeta atspēko, sūdzetajs pieved lieciniekus un t. t. Ari Kurzemē — piem. 27. V. 1705 g. Jelgavas tiesā sūdzetaja Michaela Millera ziņojums par Kļavu — apvainojot pēdejo sodomijā (notiek prāva, kurā vairakkārt atkārtojas sūdzetaja un apsūdzēta siki paskaidrojumi, bet arī piedalās — karaļa fiskals). 15. VI. 1705 g. turpat Jelgavā iztiesata prāva pret kādu Miķeli — konstatejama liela karaliska fiscala aktivitāte; viņš lūdz nopratināt apsūdzības pierādīšanai vēl papildus nepieciešamus lieciniekus, pirmais izsaka savas domas resp. dod slēdzienu jautajumā par vainīgumu. Kaut šinīs prāvās prevale inkvizijas procesa pazīmes — tomēr pēc dažām rakstu-rigām īpašībām vesela prāvu virkne — sevišķi Vidzemes zemes tiesās — ir diezgan tipiska imperatīva procesa būtībai.

Akuzacijas un inkvizijas procesi ir divi gala punkti un viņu starpā kustejās vēsturiska procesa attīstība. Tās ir divas galejibas, kuras vairs neapmierina tagadnes tiesisku apziņu un procesualu techniku. Akuzacijas process paredz prāvnieka iniciatīvi kriminalvajāšanas uzsākšanā, turpināšanā, prāvnieku aktivitāti patiesības meklēšana. Šeit procesualas attiecības nodibinas neatkarīgi no tiesas gribas, tiesa neiejaucas prāvnieku procesualu funkciju izpildīšanā. Procesualu attiecību dinamika — kustība atkarājas tikai no sūdzētāja — nemo judex sine actore. Tiesnesis ir pasīvs liecinieks, viņš tikai iznes spriedumu. Inkvizīcijas procesā tiesas un partu funkcijas saplūst. Lietas ierosināšanas, turpināšanas, vešanas tiesības ir tikai tiesai. Parti ir tikai izmeklēšanas objekti — jo visa aktīvā loma strīdīgo attiecību atrisināšanā — piekrīt tikai tiesai. — Agraka tīra akuzacijas procesa forma — starp citu ari zem kanonisku tiesību iespaida — dod pakāpeniski vietu inkvizīcijas procesam. Vairs negaidīja privātu apsūdzību — bet publiska vara pate meklēja noziegumus

un pati uzsāka nozie 'znieku vajāšanu.[1]) Kad pēc pāvesta 5. XII. 1484. g. bullas par nepieciešamību apkarot raganas un burvjus — sākušās raganu prāvās lielā daudzumā resp runājot Hansa Fehra vārdiem — sākas masu suģestija — katrs ticīgs cilvēks droši varēja uzturēt sūdzību, nebaidoties no atbildības nepatiesas sūdzības gadījumā.[2]) Sūdzība ir pārvērtusies par denunciaciju. Neriskejot vairs ar agrākām nepatiesu sūdzību sekām — katrs sevi varēja iedomāties par Savonarollu nevien religiozos, bet arī laicīgos noziegumos. Tagadējas publiskas varas ierobežošana kriminalvajāšanas uzsākšana vairs nav domājama, izņemot specielo privatsūdzības lietu kategoriju. Valsts vara cik nebūt svarīgu noziegumu gadījumos nevar būt atkarīga no privātpersonas iniciatives. Šeit pārāk viegli varētu ciest valsts un līdzpilsoņu intereses. Ja divdesmitā gadusimteņa otrā trešdaļa juridiskā literaturā sāk pretēji agrākam principam — nullum crimen sine lege pastiprināties princips nullum crimen sine poena — tad publiskas varas iniciative un aktivitāte top saprotamas. Bet būvējot nākošo — izmeklēšanas stadiju pēc dažiem principiem dažās valstīs — tālākā stadijā — tiesāšanā, kur liela nozīme partu sacīkstei, tiesiskai sacensībai — tika ievests lietderības korektivs. Pedējais arī raksturo imperativu principu. Tiesa ļauj prāvnieku sacensību, partu aktivitati, jo ta ir derīga materialas patiesības meklēšanā un atrašanā. Bet tiesa ir augstāk, viņa stāv pāri partiem un to strīdiem, viņa pārvaldot zituaciju — katru mirkli var mainīt izmeklēšanas virzienu, var izrādīt lielāku vaj mazāku aktivitāti pierādījumu savākšanā, neatkarīgi no partu gribas. Šeit tiesa pavēl — viņai ir imperativas funkcijas. Viņa nav vairs pasivs novērotājs, liecinieks svinīgā tērpā — lai tikai iznestu spriedumu — viņa ir aktivs un pavēlošs faktors procesualu attiecību statikā un dinamikā. Ja varbūt vispār nav iespējams atrast tādu procesu, kas pilnīgi segtos ar vienu no šiem trijiem procesu veidiem — tad tomēr

---

1) Prof. P. Mincs. Extraordinäre Strafjustiz. Rīga 1918 lps. 33.
2) Dr. Hans Fehr. Deutsche Rechtsgeschichte 1921 lps. 279 ari Dr. Karl Haas „Die Hexenprocesse".

pie šādas 3 procesu teoretiskas zistemas — allaž varēs tuvāk precizēt konkreta procesa īpatnības. Vairs nepaliks robs starp divām zistemām, nēbūs vairs stāvokļa, pie kuŗa lielāko procesa daļu nevarēs iedalīt noteiktā formā. Aplūkojot kriminalprocessu Vidzemē un Kurzemē var nākt pie slēdziena, ka aplūkojamā periodā ir konstatējamas i akuzacijas, i imperatīva, i inkvizīcijas procesa esamība un attīstība. Ja pirmam sevišķi piemīt atklātība un mutiska forma, pēdējam — rakstisks formalisms; un vēl ņēmam vērā lielo laika starpību — tad viegli saprast, kāpēc uzglabājušies daudz materiali par inkvizīcijas, pa daļai imperatīvu procesu, un tikai ļoti maz par akuzacijas procesu tīrā veidā.

Nav šaubu, ka Vidzemes kriminalprocesa forma līdz 1561. g. bijusi akuzacijas procesa veidīga. Tanī laikā šī procesa forma domineja nevis tapēc, ka teoretiski būtu atzīta par labāku par pārējām, bet vienkārši tapēc, ka valsts ideja vēl nebija pietiekoši cēlusies pāri privatgribas principiem. Noteikts pamatprincips senakās bruņinieku tiesībās skanēja „Wat överst nicht vor gerichte vorklaget wert, dat en darf man nicht richten.“[1]) Tiešām saskaņā ar visu ģermaņu viduslaiku valsts un tiesību uzskatu kompleksu un visu bruņinieku var s organizaciju — periodā līdz 1561. šeit valdošs bija akuzacijas, privātapsūdzības process. Bija mēģinājumi pierādīt inkvizijas procesa eksistenci jau agrāk, atsaucoties uz arķibiskapa Alberta II. pavēli 1253. g. par jūŗā cietušo aplaupīšanas apkarošanu. Bet nav šaubu, ka šī pavēle vēl satur vairāk kaŗa un miera aizsargāšanas momentu vispārējā nozīmē, nekā tiesāšanas kārtību. Viņa paredzēja pienākumu pretoties, kaŗot, vajāt tos svešniekus, jūŗas laupītājus, kuŗi uzbrūk godīgiem tirgotājiem. Ja atceramies, ka jūŗas avanturisti tiešām iekaŗoja tālas zemes, bagātas pilsētas — tad skaidrs, ka šinī izņēmumā bija domāta pilsoņu aizsargāšanās pret ienaidniekiem. Šis pats princips tika pārņemts arī turpmāk, jo privilegium Sigismundi Augusti no 1561 savā 4. pantā paredzēja līdzšinējas prakses turpināšanu... „...et jura germanorum propria ac

---

[1]) Sen. bruņinieku tiesības 49 p. Vidējas Bruņ. tiesības 77 p.

consueta...." Ar šo videjas, kā ari pārstrādātas bruņinieku tiesības un tām atbilstošie tiesiskie ieradumi palika spēkā kriminalprocesam, kas vēl uzglabāja savu privatapsūdzības raksturu. Tāpat diploma unionis etc. 1566 g. runājot par „...tam in civilibus quam in criminalibus causis et negotiis..." — norāda uz kriminallietu tiesāšanas kārtību ar akuzacijas raksturu. Kriminalprocess poļu valdīšanas laikā Vidzemē nav zaudējis savu germaņu bruņinieku tiesisku formu — t. i. akuzacijas procesa raksturu, kaut gan nav izslēgta imperativa procesa parādīšanās, kaut vēl ļoti nenozīmīgā veidā.

Privatapsūdzības raksturu pašvītro ari analoģija ar civilprocesu un apzīmējumos. Tā noliegumā pārsūdzēt lietas ārpus zemes, bet tikai Vidzemes administratoram — runājot pa civil- un kriminallietām ir kolektivs apzīmējums „actiones." Ari 1582 g. Constitutiones Livoniae satur noteikumus, ka tiesāšanai jānotiek pēc Vidzemē parastām zemes tiesībām — t. i. bruņinieku tiesībām ar tām raksturīgo privatapsūdzības procesu. Prusijā inkvizīcijas process ir agrāk attīstījies nekā Vidzemē. Kamēr šeit vēl bija stiprs ākuzacijas process — Prūsijā jau mēdza teikt „judex delinquentem ex officio punire potest, deficiente accusatore." Prūsijā jau 17. gadusimteņa sākumā inkvizijas process bija valdošs. Kanoniska un ordeņu iekārta veicināja pilnas padevības un individualitātes vājināšanas metodes, ātri soļojot preti inkvizīcijai. Tā tad poļu valdīšanas perioda beigās arī šeit inkvizīcijas process sācis savu attīstības gaitu. —

Turpmākā gaitā liels iespaids nevien politikā, bet tieši tiesību laukā bija zviedru valdīšanai. Par viņu līdz 19. gadusimt. sākumam mēdza izteikties negatīvi un ir interesanti atzīmēt, ka vēl 1845. g. W v. Bock[1]) ļoti atzinīgi atsaucās par Garlibu Merķeli, kas savā darbā „brīvie Latvieši un Igauņi" pirmais esot novērtējis zviedru kundzības pozitīvu pusi. Atmetot sīkas atšķirības — zviedru zemes tiesībām un Vidzemes bruņinieku tiesībām — bija ari kopējie pamatprincipi — tiesas sastādīšana

---

[1]) W. v. Bock. Zur Geschichte des Kriminalprocess in Livland. 1845 lps. 49.

no 1) zvērinātiem, tiesību zinātājiem, spriedējiem 2) tiesneša kā tāda — ari tiesāšanas atklātība. Salīdzinot 1608. g. zemes tiesību noteikumus, un proti par zvērinātu atstādīšanas kārtību, par tīro „vainīgs“ vaj „nevainīgs“ spriedumu — tiešām lieku reizi uzkrīt šā instituta līdzība ar zvērināto institutu modernas likumdošanas nozīmē. Ari šeit vēl izšķiroša nozīme sūdzībai „alle Gewaltaten muss man... klagen. Wer. . nicht klaget... dessen Klage über Gewalt ist erloschen und ungültig... „der Kläger hat das Recht“ (zemes tiesību I. 36.)

Mana uzskata pareizibu ka nevienmēr apzimejums „inkvizicija“ resp. ša vārda lietosana ir identiska ar inkvizicijas procesa principiem — pierādā tas, ka bieži vien vēl 17 gadusimteņa beigās runa par kriminalām un civilām inkvizicijas aktim, apzīmejot šādā veidā liecinieku pratināšanu (gan ari apsūdzeta pratinašanu) par inkviziciju. Šāda liecinieku pratinašanas civillietā apzimešanu par inkviziciju norāda, ka ša vārda lietošana vien vēl nav izšķiroša procesa rakstuŗa noteikšanai. Pat apskatišanu uz vietas civiltiesiska strīdus gadijumā dažreiz šādi apzīmēja [1]). Zviedru laikmetā atrada piemērošanu imperativam procesam raksturigie momenti. Karalis visās lietās var nodibinat patiesibu — skaneja zviedru tiēsibu princips. Un ja karalim pašam ir tiesiba visās lietās meklēt un nodibināt patiesibu — tad trūkstot faktiski iespējai to allaž darit — šas tiesibas eo ipso pāriet uz viņa nozimētiem vietniekiem. Ja sūdzetajs ierodas tiesā un uztur sākumā sūdzibu, bet vēlak neturpina savu tiesibu realīzešanu pret apsūdzeto — ļai sūdzibu turpina karaļa lensman vai karaļa fogts. Ši ir otra pakāpe imperativa procesa attīstibā. Un tālāk — ja prāvnieki izlīgst un tapēc sūdzetājs sūdzibu neturpina — tad lensmanim tās pašas tiesibas neatkarigi no sūdzetāja gribas — apsūdzibu turpinat un panākt lai apsūdzetais notiesašanas gadijumā ciestu karaļa labā. Tādā veidā privatsūdzetāju atvieto

---

[1]) Tā 1696 g. kar. galma tiesa Tērbatā uzdod Pernavas zemes tiesai iesūtit „kriminalās un civilās inkvizicijas aktis“, ari to pašu tiesu sarakstišanās no 2 junija 1699 g. — nemaksātas nomas naudas piedzīšanas lietā.

publiskas varas pārstāvis — un sods par izdaritu noziegumu vairs neatkarajas no cietuša vien; un ari vairs nenāk tam vienam par labu. Lūzuma brīdis procesa attīstībā Vidzemē ir 1630—1632 g. Šinī ziņā raksturigs ir jau pieminetā 25. I. 1631 g. izspriestā prāvā pret Miķeli Dambi Vidzemes zemes tiesā apsūdziba par kaimiņa sievas nogalinašanu kautiņā uz ceļa. Šeit pieaicināja Allažu pagastā 10 vecus zemniekus, kuriem jautāts, vai apsūdzetais vainojams slepkavibā. Pēc apspriedes — atsevišķi — viņi atzina, ka M. Dambe nav vainigs un tapēc pelnot tikai naudas sodu. Tiesnesis piekrita šim slēdzienam un piesprieda apsūdzetam Dambem 100 taleru soda. Šeit visas agrākā procesa raksturigās pazimes. Bet šeit acimredzot ari sācies pārejas laikmets, jo jau 1630—1631 g. zemestiesu noteikumi ieved citus principus. Excepteti no pienāciga akuzacijas procesa ir zināmi noziegumi, neatkarigi kādas kārtas piederīgais tiek tiesāts un otrkārt apsūdzeti kuri nav piederigi muižniecibas kārtai nedz ir tās mājkalpotāji. Šai akuzacijas sferai izņemtai ļaužu kategorijai, jau paredzeta inkvizija, apcietinajums, spīdzinašana. Šinī laikmetā ja jau cīnās visu triju procesu veidi, nāv noteiktas tendences, precizi izkoptu principu.

10 julijā 1669 g. rīkojums par vispārejām ekzekucijām — pašvitro zinamu palīdzibu sūdzetājiem-cietušiem, kā pierādijumu savākšanā, tā arī sūdzibas celšanā, un jau celtas sūdzibas turpināšanā tiesās. Jaseko, lai noziegumu vajašana netiktu nokaveta vai piemirsta — šos uzdevumus pildis fiscali — muižniecibai un bruņiniecibai — galma fiscali, bet pārejiem — pilsētu fiskali. Kur viņu uz laukiem nemaz nebija — viņu pienākumus vareja izpildit zemes skrivers. Ja kāds no fiskaliem nebija savos uzdevumu augstumos resp. neizpildija tam uzticetus pienākumus — vareja nozimet citu (zinama līdziba ar tagadejo prokuraturās strukturas substitucijas principu). Talākas instrukcijas par apriņķa fiskaliem uzliek par pienākumu tiem pašiem rūpeties par dažu kriminalu nodarijumu vajašanu — ex officio, liek rūpeties, lai tiktu soditi visi, kas ar saviem grēkiem un netikumiem izsauc

atklātu nemieru, liek rūpēties par to noziedznieku nedarbiem, kuŗi viņus slēpj. Un tomēr poļu kundzibas laikā dzimušais, zviedru laikmetā augošais inkvizicijas process ir tik ātri un spēji attīstijies — ka 18 gadusimteņa vidū par akuzacijas procesu pat neatceras un fiskals ir pārvērties vienkāršā slepenā ziņotajā, denunciantā. Inkvizicijas procesam parts — vai privatsūdzetajs akuzacijas procesā vai fiskals imperativā procesā — vairs nebija vajadzigs. Šeit bija tikai ziņotajs, slepens vai atklāts — un pati tiesa izpildija sūdzētaja funkcijas — pati sūdzeja, tiesāja, notiesāja [2]).

Tiesu prakse arvien sašaurināja akuzacijas procesa piemērošanas lauku. Par 18 gad. noteikumiem runā tā sauc. Budberga-Šrādera zemestiesību projekts — 1733. g., bet ari mazliet primitivā, kompilativā formā Karla Fridricha Šulca 1773. g. manuskripts „Kurzgefasste Abbildung des Livländischen Staatsrechts.“ Ja pēdēja darba zinatniskā vērtība ir minimala — tad tomēr viņā ietvērti un attēloti jurista praktiķa novērojumi. Runājot tieši par faktisku stāvokli — Šulcs sniedz ziņas, no kuŗām var nākt pie neapšaubamas pārliecības par inkvizīcijas procesa strauļo attistību, par spīdzināšanas paņēmienu pielietošanu. Kaut sākumā Šulcs norāda uz nepieciešamību panākt patiesības atzīšanu ne draudu vaj varas līdzekļu ceļā, bet ar pierunāšanu un garidznieku vārdiem — tad tomēr tālāk Šulcs atron par pielaižamu, ja tiesnesis mēreni fiziski iespaido apsūdzēto kuŗš ir noziegumā atzinies, bet noliedz tikai dažus apstākļus. Jēdziens par fiziskas iespaidošanas mērenību — ir acīmredzot relativs. Katrā ziņā šeit saskatama liela tiesnešu aktivitāte apsūdzēto pamudināšanā patiesības (vēlamā virzienā) atzīšanā. Carolina ātri panāca papriekšu Vācijā, tad citur, ka par akuzacijas procesu runāja arvien mazāk. Un ja vēl pēdejā noteikumi bija spēkā — tad tiesu praksē viņus ātri atbīdija nost inkvizīcijas procesa viļņi. Attiecībā uz muižniecības priviliģēto stāvokli — ir norādījumi, ka muižnieku tiesāšanas gadījumos viņus apsūdz galma tiesā

[2]) C. von Tiesenhausen. Beitrag zur Kenntnis des strafrechtlichen Zustandes Livlands am Ende der schwedischen Periode. 1842.

virsfiskali un process tiek vests rakstiski. Šā rakstiskā forma vien jau atbilst inkvizicijas procesa formalismam. W, Bock pētot Vidzemes zemes tiesu aktis par laiku no 1679—1721 — nācis pie slēdziena, ka akuzacijas process nebija muižniecības privileģija. Muižnieku apsūdzības lietas tika ierosinātas no apriņķu fiskaliem un tiesātas arī zemes tiesās. Nevien akuzacijas process nav muižniecības privileģija, un muižnieki, tāpat kā citu kārtu piederīgie kompetē zemes tiesām, bet ari gadījumā, ja fiskals kavē savus, kā publiskā sūdzības uzturētāja pienākumus — tomēr arī tad neiestājas ex officio vajāšana (20. VI. 1688 — fiskala Filipa Širma kriminalvajāšanas ierosināšana pret Arntu Turlau, Plāte, Rentnicu un citi). Muižnieki bieži tika tiesāti zemes tiesā un nav cēluši nepiekritības strīdu, bet gan atsaukušies uz pierādījumu trūkumu vaj iebildumiem pēc būtības. Kompetences stāvoklis ir gandrīz vienāds, neatkarīgi no lietas apzīmējuma ievadā par „Actor officiosus contra...“ „Fiscal Weineck contra...“, „Criminal-Inquisition contra...“. Kur fiskals noteikti izpilda publiska sūdzības uzturētāja lomu — procesam vēl bija imperativs, pat akuzacijas raksturs. Turpretim ap 1705. g., acīmredzot ziemeļu kara taurēm skanot šī fiscalā loma prāvās paliek nenozīmīga, dažreiz neskaidra un izpildot dažreiz tikai denuncianta uzdevumu, dažreiz tiesas protokolā vispār vairs nav atronams — toties konstatējama tiesas inkvizīcijas darbība ex officio. Otra zviedru Vidzemes laikmeta posmā sastopami visi trīs procesu veidi — ļoti nenoteikti, neregulārā veidā, pārmaiņus. Spilgta motivacija inkvizīcijas procesa piemērošanai atronama vienā zemes tiesas protokolā no 20. junija 170 .g. Šinī lietā actor officiosus pats līdz lietas saīsināšanai — lietu iztiesāt inkvizitoriski, zem zvēresta nopratināt lieciniekus un attiecīgi lemt.

Tiesa šim priekšlikumam piekrīt aiz lietderības (utiliter) un tiesāšana notiek inkvizitoriski. Tādā veidā — laika ietaupijums un lietderība — bija tie motivi, aiz kuriem publisks sūdzētājs — no viņa jau ierosināto lietu nodeva tālāk iztiesāšanai inkvizīcijas kārtībā. Ērtības princips bija tolaiku inkvizīcijas procesa attīstības palīgs. Katrā ziņā 1703. g. noteikumi darīja galu galma tiesas

priviligētai kompetencei — muižniekiem kā pirmai instancei kriminallietās. Ir uzglabājušies karal. galma tiesas reskripti zemes tiesām kā kriminallietās galma tiesai lietas iesūtamas vienīgi leuterationis causa, bet nevis tiesāšanai kā pirmā instancē. Šinī reskriptā nav minēti nekādi zņēmumi, atkarībā no apsūdzētā piederības priviligētai kārtai (25. IV. 1700 N 21) Acīmredzot galma tiesa rēķinājas šinī ziņā ar 7. VIII. 1699 rezoluciju, pēc kuŗas zemes tiesa nevien tiesāja, bet arī izsprieda muižnieku kriminallietas.

Zīmigi ka tanī pašā laikā to pašu tiesu tiesneši—gan diezgan konzekventi savos spriedumos, sevišķi sodu piemērošanā par analogiem noziegumiem — bet procesualu formalitātu izpildīšanā pielaiž dažādu praksi. Bez jau minetas spriedumu taisīšanas kārtibas ar atsevišķo tiesas locekļu domu atzīmešanu un bez tās, process dažreiz tikai mutisks — kurpretim piem. Eizenfuksa lietā rakstisks elements prēvale. Rakstiska aizstāvešana, rakstiskie apsūdzeta paskaidrojumi, rakstiskas tiesnešu domas. Šai lietā vispār uzkrit tīri kontradiktors raksturs, šeit piedalas profesionals aizstāvis advokats. Starp citu zīmigi, ka hercogistes tiesā pielaida advokatus no Rigas, jo no tiesas protokola izriet, ka ieradās advokats Werneck no Rigas. Visa tālakā lietas gaitā norisinas ista partu sacensiba — starp publiskas sūdzibas uzturetāju fiskalu no vienas puses un aizstāvi no otras. Abas puses pieved faktus un juridisku argumentāciju. Ari tiesas koleģijas locekļi savos sīkos apsvērumos, ņem vērā un kritize lietā nodibinātus apstākļus un tādā induktivā veidā nāk pie gala slēdziena, konkretā gadijumā — diezgan humana sprieduma Ja atmest šinī prāvā pārak lielo rakstisku elementu — procesa gaita atgādina moderna procesa dinamiku. Bez rakstiska formalisma, gan neatbilst mūsu kriminalprocesā jēdzienam — tiesas izmeklešanas partu disputa un sprieduma sadalīšana vairākās sēdēs, kuŗu starpā bija dienas un nedeļas.

Bet tas bija tanī laikā visur Vidzemē un Kurzemē, pat pilsētās, kur techniski šķēršļi bija mazāki. Izmeklešanas trūkums spieda, vajadzībai ronoties pratinat liecinieku, izdibinat līdzdalibnieku, pieprasit ziņas — vien-

mēr pārtraukt lietas gaitu, atliekot tās turpināšanu nākošā tiesas sēdē. Ja apskatītā Eizenfuksa prāvā prevaleja imperativa, pat akuzacijas procesa pazīmes — tad nebūtu pareizi taisit no ta slēdzienu, ka šāda forma bijusi procesam parasta tanī laikā Kurzemē. Aplūkojot visas no ta perioda uzglabajušas kriminallietas paliek noteikts iespaids, ka šai lietai ir zināma izņēmuma raksturs. Lielakā lietu daļā — ex officio uzsākta lieta — tiešam ari tiek uzsākta neatkarigi no kāda cietuša gribas. Cietušais bieži spēle tikai pasiva ziņotaja lomu, inquisitio āri tiešam atbilst savam definējumam, inquisitus — ari tiešam dažreiz pārvēršas tikai par tiesašanas objektu, kuŗam vairs neuzstāda jautājumu „ar ko viņš varot papildinat savu aizstāvešanu". Tādā veidā lietu vairakums norāda uz inkvizicijas procesa raksturu (piem. bērnu slepkavibas lietās), pa daļai imperativo raksturu (kur fiskala loma atbilst publiskas sūdzības uzturetāja jēdzienam). Ši nupat citēta tiesu prakse rāda ka Kurzemes hercogiste runā stāvošā periodā — procesa forma la puse viņa, dinamika nebija viengabalaina un nelokami konzekventa. Katram gadījumam bija savas īpatnibas un atšķiribas — kadēļ grūti piekrist Bungem[1]), kas formali sadala kriminalvājašanu Kurzemē — inkvizicijas procesā, ja tas bija vērsts pret zemniekiem un zemāku kārtu piederigiem un akuzacijas procesā, ja tas bija vērsts pret muižniekiem, ierēdņiem, literatiem, pilsētu iedzīvotājiem. Pievesta tiesu prakse pārliecina ka ši dališana konkretā gadījumā ir māksliga, jo attiecibā uz to pašu kārtu ļaudim procesam bija dažads raksturs. Ja formalām kriminaltiesibām trūkst precizi noteikta forma — ja trūkst stingri noteikti procesuali noteikumi — tad process norisinas pēc tiesnešu uzskatiem, kuŗi aizpilda trūkstošu robu, bet kuŗu uzskati var būt dažadi atkaribā no katras atsevišķas lietas specifiskiem apstākļiem. Ja de lege ferenda bieži pacelas balsis[2]) par tiesnešu prerogativu paplašināšanu, par lielāku tiesibu tiem piešķiršanu — tad tomēr šie vēsturiski dati pie-

---

[1]) Dr Fr. G. v. Bunge. Geschichte des Gerichtwesens und Gerichts verfahrens in Liv - Est und Curland. Reval 1874 lps. 298.

[2]) Rudolf Stammler. Rechtsteorien der Neuzeit.

rāda ka procesualu precizi nospraustu robežu trūkums — ved pie stipri nevienādas tiesu prakses, pat analogās lietās.

Dažu autoru mēģinajumu apzīmet trešo procesa formu — starp akuzacijas un inkvizicijas procesiem — par valsts apsūdzibas procesu (Staatsanklageprocess) nevar atzīt par laimīgu. Šeit vienīgi tiek precizets apsūdzibas uzturešanas zubjekts, bet visas pārejas šim trešam procesa veidam īpatnejas un raksturīgas pazīmes tiek atstātas novārtā. Ja valsts apsūdzibas procesu interpretēt šaurakā nozimē — tad rodas vienīgi akuzacijas procesam glūži paraleli tāds pats process — ar vienīgo starpibu ka vienā sūdzibu ierosina un uztur privatpersona — cietušais, bet otrā valsts varas pārstāvis.

Tomēr šinī momentā nav izsmelta visa starpiba — taisni otrādi — pilnīgi konzekventu sacīkstes procesu — var apzīmēt par akuzacijas procesu, kaut ari sūdzibu tiesā uzturētu valsts varas pārstāvis. Šķirošana — privat apsūdzības un publiskas apsūdzibas procesos — vēl nav identiska ar dalīšanu akuzacijas un valsts apsūdzības procesos. Izšķiribas kriterijs ir nevien apsūdzešanas zubjektā, bet visā procesa formā. Ja turpretim valsts apsūdzibas procesu interpretēt plašakā nozīmē — kā katru valsts varas darbību, aktivitāti procesā — tad viegli iekļūt otrā galejibā. Taču ari inkvizicijas process ir valsts apsūdzibas process, taisni viņā visvairāk izpaužas valsts varas aktivitāte — taisni viņā pati valsts apsūdz un izšķir lietu. Acimredzot šāds apzimējums ir nepietiekošs. Trešai procesa formai ir raksturīgi pirmkārt kriminalvājašānas ierosināšana no cietuša vai attiecīgi paredzetos gadījumos no valsts organiem, otrkārt sūdzības uzturešana no cietuša vai ta pilnvarnieka vai prokuraturas priekšstāvja — treškārt partu aktīvitāte un vienlīdziba procesualā darbībā — tiesas izmeklešanā un disputā un beidzot tiesas aktivitāte, valdot zituaciju — virzit procesu likumibas un lietderibas sliedēs, ar savu pavēlošu autoritāti ienest partu sacensibā nepieciešamu korektivu. Ari šo iemeslu pēc, būtu pareizi šādu trešo procesā formu — stipri izplatitu vidus formu — apzīmet ar nosaukumu „imperativs process“. Meklet starpibu vie-

nigi procesualu zubjektu personā — jo vairāk nepietiekoši, kā sacīkstes un partu vienlīdzibas principi tapat raksturigi civilprocesam. Tomēr uzskati pēc kuŗiem akuzacijas procesā uzbūve ir analoga, pat identiska — civilprocesam — ir acimredzot nepareizi. Šādu uzskatu nepareizibu starp citu — spīdoši apgaismojis — ar tam īpatnēji piemitošu pārliecinošu dialektiku — viens no apdāvinatākiem vācu juristiem Dr. Max Alsberg savā darbā „Aizstāvešanas filozofija".[2]) „Civilprocess saka viņš — sākas ar to vien jau, ka viņš ir process, kriminalprocess — ar to vai vispār procesam jabūt." Tiešam civilprocess visupirms ir divu privatpersonu — fizisku vai juridisku — privatstridus, kurpretim kriminalprocesā visupirms jaizšķir jautajums vai procesam vispār būt, vai pārkaptas publiskas tiesibas, tangētas vispāribas intereses.

Griežoties pie Vidzemes tiesibu avotiem — jau senākās bruņnieku tiesibās atronam noteikumu art. 49 — § 2 „bet par ko tiesā nesūdzas, to nedrīkst ari tiesāt". Šis ir vispārejs princips — „sine actore . . ." — kas ir bez šaubām raksturigs akuzacijas procesa pamatidejai. No ša principa vien skaidris, ka senāko bruņnieku tiesibu laikmetā valdija akuzacijas process ar visām ta specifiskām īpatnibām. Bet ta paša panta § 1 — atronams korektivs: „ja sūdziba iesniegta tiesā tad nevar saligt ar labu bez tiesneša piekrišanas." Konzekvents akuzacijas princips prasitu lai ari lietu izbeigšana atkaratos vienigi no prāvniekiem un to brīvas gribas. Bet jau šeit ir princips kas sašaurina partu patstāvibu — tikko lieta atrodas tiesā — ir jarespekte ša procesa saimnieka griba un pavēle. Tiesas namā vai tiesašanas vietā valda vispirms tiesnesis. Ari šeit jau saskatami imperativa principa graudi.

Analizējot šo senāku bruņinieku tiesību 49 p. — pēc ta abu paragrafu novietošanas — varētu domat ka pirmā

---

[1]) Piem. G. Bunge.

[2]) Dr. Max Alsberg „Die Philosophie der Verteidigung" Schriften zur Psyhologie der Strafrechtspflege. II burtn. Berlin 1930 lps. 5 -- ši ir Hamburgā 12. IX. 1929. advokatu kongresā lasita lekcija.

daļā minets vispārejs princips, bet otrajā — izņēmums. Tomēr šāda interpretacija nebūs pareiza — jo acimredzot otrais paragrafs satur vispārejo noteikumu, bet pirmais specialāku gadijumu. Pirmā daļa satureja priekšrakstu kas vareja daudziem būt nezinams, kas turpmāk būtu jaievēro — turpretim otra — tik plaši pazīstamu — tanī laikā vispār atzītu principu, ka autors acimredzot šaubijās par vajadzibu to lieku reizi minēt. Ši tautas tiesiska apziņa ir to laiku akuzacijas procesa nelokama klints. Bet dažus gadusimteņus — tad gadudesmitus vēlāk — galvenām kārtām zem Carolinas un tās vēlaka teoretiska ideologa Carpzova iespaida mainas procesu forma. Carpcov dala procesu — divos veidos: uz cietuša ierosinājumu un uz tiesneša vajāšanu, apzimejot pirmo par processus criminalis ordinarius — bet inkvizicijas — delictis solummodo maioribus et scandalosis quibus reipublicae tranquillitas laeditur [1]). Tādā veidā publiskas apsūdzibas teoretisku pamatojumu Carpcov atron nepieciešamibā aizsargāt valsts mieru, sabiedribas drošibu no nepielaižamiem skandaloziem apdraudejumiem un deliktiem. Šie principi ar C. C. C. recepciju Vidzemē un Kurzemē — šeit atstāja dziļu iespaidu. Pašā Vacijā inkvizicijas procesa aizstāvji vēl 19 gadusimtenī pretojās imperativa procesa piemērošanai pēc franču kriminalprocesa zistēmas. Pēdejās galvenie principi 19 gadusimtenī bija: atklātiba, mutiska tiesāšanas forma, briva pierādijumu novērtešana, apsūdzibas uzturešana, plaša aizstāvešana [2]). Tikai 19 gadusimtenī atkal uzvar akuzacijas princips — pa lielakai daļai gan kā imperativa procesa sastāvdaļa. Pastāvot akuzacijas principam — tēze ar antitēzi dod sintēzi — savā kopibā procesu Bet ši sintēze nerodas caur tēzes un antitēzes savienojumu vien — bet tikai attiecigā plāksne, attiecigās ierobežojušās sienās,

---

[1]) Dr. August v. Kries. Lehrbuch der Deutschen Strafprocess rechts lps. 38.

[2]) Dr. Julius Glaser. Die geschichtlichen Grundlagen des neuen Deutchen Strafprocessrechts in Fr. Holzendorffs Handbuch des deutschen Strafpr. 1879. lps. 16.

attiecigā augstaka organa iedarbibas ceļā. Šo momentu kopiba — dod teoretisku imperativa procesa pamatojumu. Akuzacijas procesa — teoretiskie principi un dzīves lietderibas, prakses prasijumi — izveidoja imperativu procesu. Analogi dzelzceļu dinamikai — briva kustēšanas— noteiktās sliedēs — tālu uu ātri, uz priekšu virzas dzelzceļš — bet gan tikai iepriekš būvetā ceļā, kura robežas nedrīkst parkāpt. Šeit ir patapinata akuzacijās procesa labaka puse — apsūdzības uzturēšana, sacīkstē, aizstāvēšana. Aizstāvēšanas instituts ir akuzacijas procesa idejiski — vēsturiskas attistibas rezultats — jo šeit apsūdzetais ir parts, prāvnieks un aizstāvis viņa paligs. Sūdzibas uzturetajā un aizstāvī atspoguļojas tiesibu metafiska individualitāte — kurpretim tiesnesī — abstraktais kolektivs, vispāriba [1]). Šinī virzienā ari notiek divu individualitātu sacīkste — kuras rezultatu novērtē kolektivs, vispāriba, valsts. Bet šāds novērtejums tikai tad rodas dabigi — ja organs, kas kolektivu pārstāv nevien novertē, bet ari pats darbojās, ietekmē individualitātu sacīksti virzienā, kas nepieciešams pareiza slēdziena došanai. Šinī ziņā parti un tiesa ir pretstati, kuru sadarbiba dod abstrakti iespējamu pareizu gala slēdzienu. Ari šie ir imperativa procesa pamatprincipi.

Tiesas. Tiesneši.

Šie četri gadusimteņi — 15, 16, 17 un 18 ir sevišķi svarīgi formālu kriminaltiesību vēsturniekam — jo šis laikmets Vidzemē un Kurzemē aptvēr visus tris procesa veidus. Šo procesu attistība, kolizija, uzplaukšana un panīkšana — viss atradis atspoguļojumu ša laikmeta tiesu iestāžu institutā. Pirmas regularas tiesas šinī periodā ir leimaņu jeb vassalu tiesas. Tiesnesim un viņu pavadoņiem, piesēdētājiem — jabūt muižnieku kārtas piederīgiem — kurpretim otrai tiesas koleģijai — tiesību zinātājiem, zvērinātiem — jabūt vienas kārtas ar apsūdzeto

[1]) Gerland — Der deutsche Strafprocess 1927 lps. 23, ari Friedmann. Zur Theorie des Anclageprocesses — Grünhut XVIII lps. 41, ari Dr. Max Alsberg „Die Philosophie der Verteidigung 1930 lps. 2, 14, 32.

— tā tad zemnieku lietās — zemniekiem. Pilsētās sastopam pilsētu fogtus. Septiņpadsmitā gadusimteņa otrā trešdaļā zūd šo tautas elementu piedalīšanās un leimaņu tiesu struktura paliek stabilāka, viņu kompetence toties samazinājas, lai galvenu nozīmi varetu gūt zemes tiesu zistema. Kopš 1636 g. bruņiniecība izvēl leimaņu tiesnešus uz 3 gadiem. Kaut ari piesēdētājus izvēl uz līdzīgu termiņu — tomēr viņu stāvoklis vēl ir ipatnejs. Viņi ir bijuši visupirms tiesneša pavadoņi, likumības liecinieki, varbūt ari spēka un varas simbols — bet nevis tiesneši vārda ciešā nozīmē — tamdēļ vēl pēc 1 36 g. ir turpinājies tāds stāvoklis, ka tiesnesis varēja izvēleto piesēdetāju vietā — pieaicināt citas piemērotas personas, gan tikai no muižnieku kārtas Zemes tiesas darbojas kopš 1630 g. un viņu organizaciju, kompetenci un darbību, vaj citiem vārdiem viņu stātiku un dināmiku — noteica 20. V. 1630 un 1. II. 1632 zemes tiesu kārtības. Zemes tiesas darbojās sekošos apriņķos — Rigā, Cēsis, Terbatā, Pernavā un Koknesē, pēdejā ar pārtraukumiem [1])

Tiesāšana galvenām kārtām notika apriņka muižās un bieži apdzīvotos centros. Zemes tiesā — tiesāja viens tiesnesis ar diviem asesoriem. Ja viens no viņiem likumīgu iemeslu pēc bija aizkavēts pienākumu pildīšanā — viņu vareja atvietot kārtības tiesas tiesnesis. Pie tiesas pastāveja kancleja — sekretāra agrākais nosaukums bija — notars. Vidzemes pilsētās tiesas izmeklešana piekrit fogtu tiesai — kuŗa ir magistrata delegacija — bet spriedumu taisišana, lietas izspriešana piekritā pašiem magistratiem. Tādā veida radās neracionals stāvoklis, ka lietu izsprieda ne tā tiesa, kuŗa lietu iztiesāja. Šo neērtību novēršanai fogtu tiesa parasti sūtija līdz savu atzīnumu. Pilsētu magistratu locekļi bija pa daļai juristi, zinātnieki, bet lielumties tirgotāji un turigakie amatnieki. Šie pilsonības vēlētie magistrata locekļi bija neatceļami un darbojas visu mūžu, ja tikai nebija noziegušies un soditi. Dažās pilsētās attistījas šaurs kastu gars un dažu ģimeņu tendence pastāvīgi ieņemt šos amatus. Rigā pa-

---

[1]) Dr. A. Richter. Der livländische Strafprocess. Riga. 1845 lps. 54, 55.

stāveja fogtu tiesa — pilsētai resp. pilsētas centram, jo pilsētas iedzīvotāji ārpus pilsētas mūŗa — kompeteja zemes fogtu tiesai. Sevišķu stāvokli ieņēma Rigas pilsētas padome jeb rigasche Rath. Viņa sastādijās no tiesību zinatniekiem un tirgotājiem; — no četriem birģermeistariem un 16 rātskungiem. Saskaņā ar zviedru karaliskiem diploma nobilitatis no 28 nov. 1660 g. viņi personīgi baudīja muižnieku tiesības. Vakantas vietas papildināja parasti rātskanclejas juristi un lielas Ģildes tirgotāji. Kandidatu vēlešanas notiek uz diviem gadiem un savienotas ar noliegumu šinī periodā nodarboties ar tirdzniecību jeb turpināt darbu kanclejā. Ja kāds krīt konkursā — viņam jaizstājas. Vēlešanas notiek pirms Miķeliem, tiek paziņotas ģeneralgubernatoram un nākošā svētdienā publicētas pilsonībai. Rātē prezide birgermeistars, parasti no juristiem.

Šī pilsētas padome pārvalda pilsētu un tās iecirkni, tai administrativas, politiskas, bet ari jurisdikcijas funkcijas. Pēdejas attiecas uz pilsētas iedzīvotājiem bet muižniekiem un ierēdņiem tikai tad, ja viņi ir šas pilsētas namsaimnieki. Attiecībā un tiesašanas kārtību — viņa ir revizijas instance (leuterativ) kuŗa pārbauda un var grozit pirmas instances spriedumus. Turpretim šas padomes spriedumi principā nav vairs pārsūdzami — kaut faktiski ari šie spriedumi bija padoti zemes kunga un valdnieka revizijai, bet krievu valdišanas laikam sākoties — attiecīgai justickoleģijai (Abgeänderte Artikel des Rigischen Rechts Tits 31 § 1, Rigasches Stadtrecht L. I, L. II).

Sakarā ar tiesību zinatāju piedališanos tiesašanā — juridiskā literaturā pacēlies jautājums kādu isti vietu procesualu attiecību statikā šie tiesību zinātāji ieņem. Ja vecakie autori kā Bunge, Schmidt noliedz katru analogiju ar pozitivas likumdošanas zvērinatiem vai šefeniem tad ari nepārliecina dažu juristu uzskati, kuri viņus pilnīgi identifice ar šeffenu institutu. Ja šie tiesību zinatāji ari tiešam ir tautas pārstāvji — tad tomēr senu tiesību šeffeniem ar tagadnes šeffeniem nav nekādu sakaru ne vēsturisku nedz ari savā būtībā. (K. Binding. Grundriss des deutschen Strafprocessrecht lps. 86). Tiesības ir tautas tiesības un tiesai jabūt tautas tiesai, kur

tiesības atron savu tālaku attistību. Tiesa ir visas tautas sapulcešanas vieta — turpina Hillmann [1]) — uzsvērot šo vācu un sevišķi zakšu tiesu iekārtai raksturīgu dalīšanu starp tiesību pavēli un tiesību saturu. Bet uzsvērot šo tautas tiesību principu, tautas jurisdikciju Hillmans nemanot tūvojas pavisam citam institutam — zvērinatiem mūsu nozīmē. Šeffenu raksturīgas pazīmes — ir kopeja koleģija ar kroņa tiesnešiem, kopeja darbība, funkciju nedalamība — kurpretim viduslaiku uzticības viru un tiesnešu darbība bijusi pilnīgi atsevišķa. Runājot prof. A. Kriesa[2]) vārdiem — tiesnesis bija tiesu varas organs, kuŗam bija liegta spriešana, tiesību meklēšana. Turpretim grūti noliegt principielo lidzību ar zvērinatiem mūsu nozīmē, grūti apstrīdet, ka viņi uzskatami par pēdējo prototipu. Zvērinato instituta raksturīgas pazīmes — atseviškas koleģijas, funkciju dalīšana, tautas pārstavju princips un tt. arkārtēji līdzina šos viduslaiku un pēdejo gadusimteņu institutu. „Tautas sirdsapziņa" — abiem raksturīgs apzīmējums. Šo uztīcības viru instituts sevišķi nozīmigs top iekaŗotās zemēs. Šverins pieved šo uztīcības viru lielu nozimi sakarā ar normaņu Anglijas iekaŗošanu. Iekarojot zemi — svešnieks, nezinot vietējo iedzīvotāju tikumus, parašas, uzskatus, nepazīstot ļaudis un viņa moraliskas ipašības — ir spiests noturot tiesu par vietejo iedzīvotāju, vai starp vietejiem iedzīvotājiem, uzzināt par šeit pastāvošām tiesībām, paradumiem, personībām. Trūkstot rakstiskiem kodeksiem — dabīgi griežas pie vietejo iedzīvotāju iecienītām personām, vecākiem — kuriem zināmas vietejas tiesības, zeme, ļaudis un tikumi. Akuzacijas procesa tiesneša zinama pasivitāte — sevišķi pamudināja atvēlet tieši vainīguma jautājuma atrisinašanu — partu pašu ļaudim, vietejiem honorabliem iedzīvotājiem. Kļūst saprotams ša instituta liela nozīme Vidzemē un Kurzemē, jo no vienas puses šie principi bija pazīstami ģermanu tiesībās, kuŗu ekspanziju veicināja bruņinieki — iekarotāji, bet no otras viņi bija nepie-

---

[1]) Dr. H. Hillmann. Das Gericht als Ausdruck Deutscher Kulturentwicklung.

[2]) Prof. A. v. Kries. Lehrbuch des deutschen Strafprocessrechts.

ciešami jo svešnieki nācā kontaktā ar vietejo iedzīvotāju majoritāti, kura stāveja uz augsta kultureļa limeņa, kurai bija savas nerakstītas tiesības, savi tīkumi, dziļa nelokama tiesiska apziņa. Kā zinams, šis instituts izveidojās no tiesašanas kārtības tautas sanāksmē (Ding), kad pati tauta tiesāja; šeit kārtu izšķirībai izkristalizējoties — zemnieku lielās — pagasta zemnieku sanāksme, bet vasaļiem — vasaļu sapulcē. Sekojot šim principam konzekventi — kā apelacijas instance šādām dies vassalorum — ir izmeklēta vasaļu augstāka sanāksme, paplašinatais teritorialā ziņā forum — landtags, kur jau jurisdikcijas, administratīvas, politiskas un tt. funkcijas saplūda. Katrā ziņā pēc valdošas doktrinas — tautas tiesnešu, tiesību mekletāju,[3]) sakne meklejama šādā tautas tiesā, tautas tiesašanai spec. sanāksmē.

Nodarījumi pret tiesnesi un tiesu, kā arī tiesnešu pārkāpumi — visumā attiecas uz materielām kriminaltiesībām, bet tomēr viņu aplūkošanai ir nozīme jo tādā veidā indirekti apgaismojami tiesneša pienākumi un tiesības. Allaž mēģina augsti turēt tiesas un tiesnešu autoritāti. Sevišķi tas bija valsts varai no svara apskatama perioda sākumā un vēl agrāk — lai tādā veidā paralizēt savstarpēju kaŗošanu un strīdus, lai pastiprināt saites ar publiskas varas centraliem organiem. Ģermaņu tiesībās jau bija izplatīts uzskats, ka tiesai jābūt stiprai, spēcīgai, autoritātivai „an dem starken gerichte spurt man des Keisers gerechtigkeit.“[1]) Neatkarīgi no laicīgās varas prasībām pec iesakņojušamies reliģiskiem uzskatiem, pēc kuŗiem Dievs ir tiesības, tiesa ir kalpošana tiesībām, tā tad Dievam — tika uzsvērta tiesas un tiesneša izcilus nozīme. Tāpēc tiesai vispār un tiesnešiem sevišķi piekrita pastiprinātas tiesiskas aizsardzības garantijas. Tiesā — jāvalda miers, noliegta ieroču nēsašana (izņemot zobenu) noliegta trokšņošana, nedrīkstēja strīdēties, lamāties, vispār nepieklājīgi uzvesties. Tiesnesim mierīgi sēdot — neviens nedrīkst viņu traucēt. Miera pārkāpējus

---

[3]) Prof. A. Svābe. Latvijas tiesību vēsture.

[1]) Dr. Helmut Hillmann. Das Gericht als Ausdruck deutscher Kulturentw. lps. 94.

tiesā sodīja ar wedde naudas sodu. Apdraudot pie tiesas pretinieku ar zobenu — vainīgais varēja tikt sodīts ar 10 markām sudraba un zobena konfiskāciju tiesneša labā.[2]) Pēc videjām bruņinieku tiesībām tapat sodija prāvnieku neierašanas neraugoties uz tiesneša aicinājumu, kā ari par tiesā nodota zvēresta neizpildīšanu nepareizām sūdzībām apgrūtinot tiesnesi. Tiesneša lēmuma — spriedums pārsūdzešana tika uzskatita par zināmu izaicinājumu tiesnesim, viņa goda aizskāršanu. Bija šādi Urteilsschelter, no kuriem vēlak izveidojās nemiera izteikšana pret tiesneša spriedumu — pārsūdzības veidā. Bet kas nepareizi pārsūdzeja ir velti apvainojis tiesnesi, aizskāris pēdeja godu, par ko nākas saņemt sodu. Tapēc ari pēc senakām bruņinieku tiesībām par šādu nedibinatu apelaciju paredzets 2 mārciņu sods, bet vēlak pat 3 mārciņu sods. Kas jau trīs reizes bezsekmigi pārsūdzeja, nevar apelet iekams nav samaksājis agrāk uzliktus sodus.[3]) Bet ja tiesnesim piešķirtas lielas un plašas tiesības — tad no viņa ari daudz prasa. Visupirms — abzolutu bezpartejisku, tīru patiesigumu. Runājot Helmuta Hillmanna vārdiem nekas nav briesmigāks par fanatiska pūļa dusmām, kas vīlies savā idealā. Un tapēc „ez en ist nit boser dan der unrecht richter" — Kaiser I, 9. Un jau tanī laikā pati tauta apkaroja visiem tai pieietamiem līdzekļiem netaisnu tiesnesi. Pret tiesnesi, kas apiet likumu ar likumu, kuram taisnība un patiesība svešas — sākas polemika, bira asas karikaturas, attēlojumi, pamfleti, satiriskas dzejas.[4]) Kas atrod apzināti nepareizu spriedumu — sodams pēc videjām bruņinieku tiesibām ār 1 mārciņu sods, bet pēc Valdemara — Erika tiesībām ar 2 märc. Neierašanās tiesas sēdē — tika sodita ar 2 marku sudraba prāvniekam (sūdzetajam kuru lietu tiesneša kavešanās dēļ nevareja iztiesāt) un 1 marku sudraba augstakam tiesnesim. Nav pietiekoši skaidris kāds īsti sods bija paredzets par liegšanos sniegt justicijas palīdzibu. Gan skaidrs ka vairāk šāda tiesneša,

---

[2]) Salīdz ar Kurzemes tiesībām.

[3]) H. v. Freymann. Das Strafrecht der livland. Ritterrechte. 1889 lps. 60—61.

[4]) Hans Fehr. Das Recht im Bilde (lps. 76, 77 sek.)

kas pielaida Ungericht, sēdes vareja neapmeklēt t. i. faktiski viņu ignorejot ņēma tam iespēju turpināt izpildit tiesneša funkcijas. Viduslaikos kur iedzīvotāju skaits nebija tik liels, parasti stipri koncentrejās un labi pazina viens otru — šāda nepareiza tiesneša rīcība ātri bija zināma apkārtnei un nesekojot vairs viņa aicinājumiem, ņemot iespēju izpildit tiesneša darbu — viņš gribot negribot bija spiests atstāt šos pienākumus citam nekompromitētam tiesnesim. Bez tam viņam draudeja vēl busse vai vedde maksajums.

Tiesneši — tiesas locekļi — piesēdetāji ar laiku pārvērtās no tiesneša svitas, kunga galma, kuru klātbūtne garantē atklātibu un likumibu — tiesneša faktiskos palīgos resp. vienas tiesnešu koleģijas locekļos. Jau agri bija pazīstams noteikums, ka gadījumā ja apstākļu dēļ nav īespējams pieaicināt tiesibu zinātājus — piesēdetāji viņus atvieto. Ja viņiem jaat ieto ļaudis knŗi labi zin tiesibas, tad tiesnešiem pašiem jazina likumi. Pākāpeniski no šiem assessores prasa juridiskas izglītibas cenzu — sākumā gan tikai pusei no visu assessoru skaita. Sākot ar 1556 gadu obligatoriski assessoram jabūt doctor juris — vienigi uz muižniecibas kārtas piederigiem — šis noteikums neattiecas. Šeit Dr. Hans Fehr piemetina — dzimšana muižnieku kārtā atvieto zinibu nepieciešamibu, bet šai kārtai svešiem uzliek zinātnes nastu — lai tādā veidā gūtu zināmu izlidzinājumu. Šo tiesneša piesēdetāju darbība izveidojās vienmēr līdzigaka prezidejoša tiesneša darbībai, izņemot, tam kā sēdes vaditājam specieli piemitošu diskrecionaru varu tiesas sēdē. Turpretim, spriedumā viņi ir līdzvērtīgi un viņu domas ievestas tiesas sēdes protokolā.

Prokuratura.

Kamēr procesam bija tīri privatapsūdzibas raksturs— dabigi prokuraturas instituts ša laikmeta tiesibām bija svešs. Bruņinieku tiesibas ari nepazīst personas, kuŗu

uzdevums būtu — izpildot amatu vājat noziedzniekus attiecigi paredzetā procesualā kārtibā tiesas priekšā. Attīstoties imperativam procesam — visupirms zviedru valdiba dibināja virsfiskala amatu, ar attiecigi tam izdotu 1630 g. instrukciju. Visupirms šāds commisarius fisci pārraudzija dienestpersonu amatpārkāpumus. Vēlak viņi pārraudzija un sekoja ari tiesnešu darbibai. Pēc kāda laika pie zemes tiesām nodibināja apriņķa fiskalu amatu. Tikai pakāpeniski šie fiskali — no kontroles, pārraudzibas iestādes, valdibas ausīm, pārvērtās īstos publiskas apsūdzibas uzturetājos. 9 oktobrī 1665 g. Stockholmā karal. ekzekucijas kanclejā ienācis karaļa rīkojums, kas paredz kriminalvājašanas ierosināšanas pienākumu uzlikšanu fiskaliem. Muižniekus, kuŗi pārkāpj karaļa likumus — apsūdz kar. galma tiesas fiskals, bet pārejo kārtu piederigus — pilsētu fiskals. Sākumā virsfiskalam piekrita galma tiesas tiesāšanas pārraudziba.

Saskaņā ar galma tiesas kārtibas § 5, 1630 g. un kar. rezolucijas § 7—17. VIII. 1667 g. viņiem bija japiedalas tiesas sēdēs, sekot, lai galma tiesas locekļi ierastos laikā, atzīmet neieradušos vai nokavejušos locekļus, saņemt no pēdejiem likumigi pienākošās soda naudas Tādā veidā virsfiskali sākumā tieši izpildija administrativi-disciplinaras pārraudzibas funkcijas. Bet no ša principa izveidojās ari apsūdzibas uzturēšanas funkcijas. Dienestpersonas — bija muižnieki — jo fiskals sākumā pārraudzija un sekoja muižnieku — kā dienestpersonu darbibai — tad ņemot vērā, ka dažreiz dienesta pārkāpums bija grūti atšķirams no nozieguma (piem. apakšnieka nogalināšana) — tad dabigi izveidojās fiskalu tiesibas uzturēt sūdzibu pret muižniekiem vispār, neatkarigi no pārkāpuma rakstura. Ar laiku ši kompetence paplašinājās uztūrot sūdzibas ari pret pie muižnieku kārtas nepiederošām personām. Saskaņā ar kar. rezolucijām no 25 julijā 1695 un 19. VIII. 1699 virsfiskalam kā atlidziba par paša atklātām, uzdotām un vestām lietām — nākas viena trešdaļa no visām piedzītām sodu naudas zumām. 17 gadusimteņa beigās eksisteja ari ekonomiju fiskala amats, kas parasti aizstāveja kroņa muižu intereses, bet vēlak šo

amatu likvidējot viņa funksijas nodotas apriņķu fiskaliem, kuŗi kopš 2 janvaŗa 1728 g. Vidzemes guberņas budžetā vienigie minēti. Apriņķu fiskalu uzdevumos ietilpa — pārraudzit visupirms tiesāšanas kārtibu un likumibu. Viņam bija tiesibas aicināt nelikumibu izdarijušo tiesnesi galma tiesā in foro fori). Apriņķu fiskali ari pārraudzija prāvnieku uzvešanos tiesas sēdē, gādāja lai tie uzvestos kārtigi un cienigi, bet gadijumā ja kāds neizrāditu tiesas autoritātei atbilstošu cienību — ex officio iesūdzet. Bet galvenais — uzsākt un turpināt kriminalvājašanu pret visiem likuma pārkāpejiem un apkarot visus „pēdejā laikā pavairošos asinsnoziegumu un smago grēku" daritājus. Viņiem tiek uzticeti ari daži atsevišķi uzdevumi — piem. ierosināt lietu pret immobila sekvestra vairākkārtejo pārkāpeju. Uzzinot par noziegumu apriņķa fiskala pienākums ir ierosināt sūdzibu. Ja viņš kavejas izpildit šo savu pienākumu — tad karal. statthalter vai gubernators var uzdot ta pienākumu izpildišanu citam ierēdnim. Ari viņš no piedzitām sodu naudu zumām saņem vienu trešdaļu. Fiskalu pienākums nevien ziņot par notikušo noziegumu, bet kā publiskas apsūdzibas uzturetājs — gādāt par nepieciešamu pierādijumu savākšanu, kādā darbā viņam ir palīdzigas attiecigas iestādes. Katra kavēšanās šinī ziņā un nolaidiba uzskatamas par dienestpersonas noziegumu.

10 julijā 1669 g. karaliska rīkojuma § 26 sīki regule un nosaka fiskalu darbības aploku. Katrā apgabalā ir ieceļami sevišķi uzraugi (fiskali), kuŗu pienākums ir uzzināt, vai kāds noziedzies pret kar. likumiem un rīkojumiem. Ja uzzina, ka tiešam šāds pārkāpums noticis — viņa pienākums ir visu sīki iztaujāt izmeklēt, uzzināt, pierakstīt. Uzrakstits ziņojums nosūtams vienā eksemplarā apgabala priekšniekam, bet otrs — tam kas uzturēs tiesā sūdzibu. Sūdzibas uzturētājam nav jaaprobežojas ar iesniegto ziņojumu, bei vēl papildinoši jaievāc pierādījumi un šādi iesniedzami tiesai. Ja rastos pierādijumus savācot kādi šķēršļi — var griezties dēļ palīdzības pie apgabala priekšnieka. Pēdejam arī piekrīt uzraudziba, lai fiskals, kam tiesā jauztur sūdziba neko nenokavē un

rūpejas, lai lietu neizbeigtu. Tā tad konstatejama šo ierēdņu tiešā atkarība no administracijas priekšniekiem, bet no otras puses pretēji mūsu principam, pēc kuŗa prokuraturas pārstāvis — var tiesas sēdē atteikties no apsūdzības (krim. proc. lik. 755 p.) — nevareja no apsūdzibas atteikties un vajadzēja tieši sekot lietu turpināšanai. Lietas jātiesā summarā kārtībā, bez kādas vilcināšanās — turpina šis pants, beigās uzliekot fiskalam par pienākumu sprieduma saturu paziņot apgabala priekšniekam. Sākumā fiskala darbība varbūt arī bija domāta šādu publiska rakstura pārkāpumu apkarošanai, kur privatsūdzetajs nav domājams. Nevar tomēr piekrist Bungem, ka bija domāta tikai administrativo un policejisku noteikumu pārkāpšanas apkarošana — jo šie noteikumi attiecas uz kriminallietām vispār. Par lietu, kuŗa runā pret karal. likumu un rīkojumu — varēja uzskatīt katru nopietnāku kriminallietu, un ņemot vērā fiskalu subordinētu stāvokli administrativo organu pakāpēs — tam varēja pavēlēt ierosināt vajāšanu katrā gadījumā, pēc apgabalu priekšnieku ieskatiem. Bunges tulkojuma interpretācija nepārliecina, starp citu šim viedoklim runā pretī paša Bunges pievestais piemērs par 1649. g. pret kādu muižnieku fiskala ierosināta lieta par kāda pilsoņa apdrāudēšanu uz ielas [1]). Arī Rīgas pilsētā bija šāds officiālis publiskas apsūdzības uzturēšanai. Arī Kurzemē— pret muižniekiem, ierēdņiem, literatiem un pilsoņiem — sūdzību cēla fiskals — ja inkriminēja publiskas intereses aizskarošu noziegumu. Šādos noziegumu gadījumos arī cietušā izlīgums ar apsūdzēto — neizslēdz fiskala apsūdzību. Fiskala darbība tika veicināta ar jau minēto naudas prēmiju (soda naudas zumu trešdaļas) izsniegšanu. Atkarībā no personas individuālām īpašībām — viņu darbībai bija dažāds raksturs. Instrukcijas noteikumi bija ļoti plaši un deva fiskaliem lielu darbības lauku. Tāpēc arī viņu stāvoklis bija stipri nevienlīdzīgs. Faktiski — daži fiskali savā darbībā ļoti tuvojās prokuratūras pārstāvjiem mūsu nozīmē. Viņi arī bija tie, kuŗi

---

[1]) Dr. F. G. v. Bunge. Geschichte des Gerichtswesens un Gerichtsverfahrens. 1874 lp. 218.

palīdzēja uzturēt imperatīvu procesu — uzturot sūdzību tiesā, sacenšoties ar apsūdzēto aizstāvjiem — advokatiem, vācot papildu pierādījumus, dodot slēdzienu par inkriminētā nodarījuma juridisku kvalifikāciju. Bet arī nav šaubu, ka daži fiskali bija vienkārši ziņotāji, denuncianti, detektīvi. Un cik tālu tie āllaž turējušies likumības un lietderības robežās — grūti teikt; jo dāžreiz vienu — otru vājāku raksturu varēja kārdināt izsolīta naudas zuma. Tomēr jādomā, ka negatīvas parādības, bija retas — jo citādi šīs instituts nebūtu tik ilgi uzturējies un vēlak tapis par prokuraturas priekšteci. Tikai 1828. g. ar valsts padomes slēdzienu (4. XI. 1828) šāds fiskalu resp. publiskas apsūdzības uzturētāju honoraru veids ticis atcelts.

Arī 17. gadusimtenī sūdzējās par kriminalprocesa komplikācijām un vilcināšanu — kāpēc arī fiskaliem bija uzdots sekot, lai kriminallietu tiesāšanā nebūtu kavēšanās. Vispār vienkāršot kriminalprocesu, padarīt viņu elastīgu, ātru un tomēr precizu ar noteiktām garantijām — allaž bija kriminalistu griba. Šinī virzienā liela nozīme arī vienmēr bija prokuraturai[1]).

Sūdzētāji
Apsūdzētie un viņu aizstāvji.

Aplūkojamā laikmetā sūdzētāja procesuals stāvoklis ir vairāk mainījies, nekā apsūdzētā stāvoklis. No izcilus stāvokļa, kādu cietušais ieņem akuzācijas procesā, kur viņš tiešām bija procesa saimnieks — viņš inkvizicijas procesā vairs ir tikai izmeklēšanas objekts, liecinieks, pierādījums. Nevien akuzācijas procesā, bet arī imperatīvā, sūdzētājs var būt ļoti aktīvs, par ko pārliecinājamies dažos agrāk pievestos piemēros no Vidzemes un Kurzemes tiesu prakses. Kas attiecas uz inkvizicijas procesu — tad sūdzētāja — cietušā pasivs stāvoklis bija tomēr de facto labāks par apsūdzētā pasivitāti. Šī pati

[1]) Z. Lēvenbergs. Prokuratura un apsūdzības rakstu apstiprināšana. Tieslietu Min. Vēstnesis Nr. 9 — 1930. g., lp. 341.

tiesu prakse rādīja, ka aizstāvēšana bijusi samērā reta. Ja arī aizstāvēšana savā saturā stipri līdzīga jaunlaiku apsūdzēto aizstāvēšanai — tad tomēr viņas pārstāvju darbībai nebija nospraustas tik precizas robežas kā tagad, bet otrkārt šim institutam vispār netika piešķirta tik liela praktiska nozīme. Aizstāvim ierodoties — tomēr pats apsūdzētais cik nebūt nopietnākās kriminallietās — netika atsvabināts no ierašanās plenākuma. Visupirms— bija nepieciešami dzirdet paša apsūdzētā atzīšanas, kuŗai viduslaikos piešķīra izcilus nozīmi, otrkārt nebūtu taisnīgi notiesāt cilvēku, iekams viņš pats nav uzklausīts. Tā tad divi pretēji motivi prasīja obligatorisku apsūdzētā pienākumu ierasties — tieksme panākt atzīšanos, fiziskiem vai moraliskiem līdzekļiem piespiest apsūdzēto atzīties, pierādīt viņam, ja viņš vainu noliedz — ka viņš melo, neturas pie patiesības — no otras puses negodīgi darīt cilvēkam ļaunu, ja viņš par to nezin — sitiens mugurā nav bruņnieka cienīgs. Tapēc arī Rīgas pilsētas tiesības, līdzīgi kanoniskām arī romiešu tiesībām — neatļāva apsūdzēto ierašanos izslēdzošu pārstāvniecību. Arī mazgadīgiem — kaut kāds aizstāvis-kurators būtu nepieciešams — praksē netika ievērots, vismaz diezgan reti. Pēc zakšu spoguļa, videjām bruņieku tiesībām un Rīgas pilsētas tiesībām — sievietēm katrā sūdzībā bija nepieciešams aizbildnis, resp. pašizvēlēts vai tiesnešu piešķirts aizstāvis. Par pārstāvjiem procesā ir jau minets vispārejo apsvērumu daļā — bet jāatzīmē, ka tiesības izvēlēt sev aizstāvi — noteikti minētas jau Peinl. Ger. Ordn. 588—90. Aizstāvēšanai dabīgi plašāks darba lauks akuzacijas un imperativos procesos. Šāds defensor var saņemt atlīdzību no aizstāvamā, bet nedrīkst atteikt maznurīgo aizstāvēšanu, ja tiem nav līdzekļu honorēt aizstāvja darbu. Defensoram tiesibas caurlūkot aktis, iepazīties ar lietas materialiem. lūgt papildu pierādijumu savākšanu, sarunāties ar apsūdzēto. Visi šie noteikumi pilnīgi atbilst jaunlaiku uzskatiem par aizstāvju tiesībām. Bet pretēji tagadejās prakses parastai formai, ka aizstāvja galvenais darbs koncentrējās tiesas sēdē partu disputā teiktā runā, kuŗai atkarībā no aizstāvja talanta, viņa spējām valdzināt klausītājus — var būt izšķirošs iespaids — tanī laikā

aizstāvja darba smaguma punkts — bija aizstāvēšanas raksta sastādīšanā. Šinī aizstāvēšanas rakstā tika pievesti visi lietā nodibināti faktiski materiali, kuŗi derētu apsūdzētā attaisnošanai, ka arī attiecīgie juridiskie slēdzieni. Šāda advokata-aizstāvja darbības piemērs ir atzīmēts no mums agrāk runājot par Eizenfuksa prāvu. Šie defensores darbojās pie piecām zemes tiesām Vidzemē — kur arī darbojās fiskali. Šādā veidā tiesiskā sacēnsībā varēja konstruēt kontradiktoru procesa veidu. Turpretīm kārtības tiesās — fiskalu un advokatu piedalīšanās bija sveša, it sevišķi jo tām vēlāk piemīt iepriekšējas izmeklēšanas iestādes raksturs. Vidzemes tiesības nepazina dalīšanu uz procuratores un advokatiem.

Arī šeit valdīja princips, ka aizstāvja sūtīšana neatsvabina no pienākuma ierasties personīgi [1]). Advokati pirms darbības uzsākšanas tika nozvērināti. Tas sevišķi formali bija paredzēts Kurzemē, kur advokatus pārbaudīja galma tiesa un hercogs nozvērinājā. Piltenē advokatu skaits nebija ierobežots, kurpretim Kurzemes hercogistē to skaits sākumā bija 4, tad 8. Bez šiem galma tiesas advokatiem bija vēl zemāku tiesu advokati, kuŗi veda lietas pilsētu magistratos. Ar laiku, kur vēl pastāvēja dalīšana uz procuratoriem un advokatiem — zuda un pēdīgi, kā prāvnieku aizstāvji varēja darboties tikai tie tieslietu lietpratēji, kuŗus pielaida attiecīga tiesu iestāde — zem vienāda apzīmējuma „advokats".

Advokatūra dzima un auga pilsētā. Pilsētu straujā attīstība, plaši tirdzniecības sakari, komplicētas komercialas attiecības veicināja tieslietu lietpratēju institūta izveidošanu. Tapēc arī pilsētas noteikumi sevišķi noteikti un vispusīgi regulē advokatūras stāvokli un darbību. Rīgas pilsētas tiesības sīki paredz pat advokata uzvešanos tiesas sēdē: advokatam jāizvairas no gaŗām runām, liekiem vārdiem, bet sevišķi no nekorektu, goda aizskarošu vārdu lietošanas. Visiem viņu iesniegumiem tiesā jābūt īsiem, skaidriem, lietojot cienīgu izteiksmes formu. Ja advokats, neraugoties uz tiesas brīdinājumu — tomēr turpinās iztu-

---

[1]) Karaļa rīkojums no 11. februara 1687. § 18.

rēties necienīgi un aizskārt godu — viņam uzliekams nopietns sods. Līdz šā soda samaksai tiesa viņu neuzklausīs. Samaksāto soda naudu advokatam nav tiesības vēlāk prasīt no sava pilnvardevēja. Ja turpretim vainojams pats prāvnieks, lietojot necienīgus izteicienus vaj pierakstot advokata sastādītā rakstā, tam nezinot, nepiemērotus vārdus — tad prāvnieks pats sodams. Advokātiem noliegts zem nopietna soda piedraudējuma iesniegt nesalasāmus, saplēstus, formai neatbilstošus rakstus, kuŗus vēlāk ņemot atpakaļ izlabošanai — šāda veidā procesu vilcinot.

Par advokatiem var būt tikai tam tieši piemērotie, godīgie, cienījamie un nekompromitētie ļaudis. Prokuratoram jāuzrāda pilnvarojums, bet prāvnieks var arī mutiski pilnvarot advokatu. Kas bez pilnvaras vēlas atvietot promesošu — netiek pielaists un sodams ar 1 taleru. Ja turpretim — viņš ir promesoša prāvnieka radinieks vaj arī galvo, ka pilnvarojumu stādīs priekšā papildinoši, jo viņa mandants šai rīcībai piekrīt — tad iepriekšēji minētais noteikums nav piemērojams. Advokatam jāturpina lietas vešana līdz beigām, piemērojot pienācīgu centību un čaklumu. Saslimšanas gadījumā jāgādā par kādu substitutu lietas turpināšanai, Pretēji noteiktai taksei civillietu vešanā — kriminallietās nav fiksēts advokatam pienākošos honorara apmērs. Kriminallietās advokats var brīvi vienoties par honorara apmēru — bet tomēr, piebilst Rigas pilsētas tiesību S 10 — arī tādā gadījumā jāvadas no taisnīguma principiem. Advokatiem arī jāizvairas no liekas laika kavēšanas, i rakstiskos iesniegumos i mutiskos paskaidrojumos jābūt lietišķīgi īsiem, bet katrā ziņā jābūt attiecīgi informētiem, jāzin dokumentu saturs. Lieku blakus lūgumu veidā nedrīkst prāvas gaitu vilcināt. Arī mazturīgiem prāvniekiem ir tiesības uz aizstāvēšanu. Mazturīgo intereses aizstāv bez atlīdzības advokati, tiesas sekretāri, kancleju darbinieki un kalpotāji — lai — kā nosaka Rigas pilsētas tiesību XI., 1. p. — nevienam tā nabadzības pēc netiktu liegta justicija. Ja tomēr veicot pretinieku — viņš ar tiesas taisnu spriedumu saņems pietiekošu mantisku labumu — viņa pienākums ir arī atlīdzināt par lietas vešanu aizstāvjiem, kuŗi palīdzējuši tikt pie panākuma. Arī šeit uzsver, ka apsūdzētiem krimi-

nallietās vispār un kur draud miesas sods — jāierodas pašiem. Advokatu sūtīšana vien atzīta par nepietiekošu šādos gadījumos. Tā tad argumentum a contrario — šis Rigas tiesību cap. VI. 3. p. pastiprina aizstāvju pielaišanu kriminallietās apsūdzēto aizstāvēšanai. Tas pats izriet arī no teksta gramatiskas interpretācijas „sich durch Procuratoren sonsten allein nicht verantworten.“ Raksturīgs noteikums ir — pārsūdzot lietu augstākā instancē un lūdzot iepriekšējo tiesu instanču spriedumu reviziju — nevien pašam prāvniekam, bet arī viņa advokatam jadod zvērests, ka pārsūdzība nav iesniegta ne naida pēc, ne atriebības, nedz aiz vēlēšanās lietu vilcināt, bet gan tikai tapēc, ka parsūdzētājs pārliecināts par savas lietas godīgumu un vēlas ar visu iespējamu čaklumu panākt taisnības pierādīšanu. Lai neviens Rigas pilsētas pilsonis nemeklē tiesu pie sveša tiesneša — zem 20 taleru soda piedraudējuma. Ja turpretim viņš svešā pilsētā sāk strīdus un ķildas — lai viņš turpat arī atbild. Ja Rigas pilsoni svešumā nepatiesi apvaino — tad rātes pienākums ir sniegt tam iespējamu palīdzību (Statuta und Rechte der Stadt Riga).

Liecinieki Pierādījumi.

Visnedrošakais, bet ari visizplatitākais pierādijumu veids — liecinieku liecības. Dažas liecinieka individualas negativas īpašības, vienkārša kļūdišanās uztverē vai atstāstijumā, apzinātas vaj neapzinātas zimpatijas vienai vai otrai usei — nemaz nerunājot par apzināti nepatiesas liecības došanu, sevišķi aiz savtīgiem nolūkiem. — padara šo pierādijuma lidzekli par ļoti bistamu ieroci justicijas rokās. Un tomēr tas ir pierādijums — kas līdz šim tālu pārsniedz visus pārejus pierādijumu veidus savā praktiskā nozīmē. Gadusimteņiem ilgi, gandrīz ikdien, tiesu prakse konstatē nepatiesas liecības faktus — un tomēr bez ša pierādijuma iztikt nav iespējams. Aplūkojamā laikmetā liecinieku liecībām kriminalprocesā piekr ta izcilus nozīme ; pirmkārt nebija dažu modernu tieszināt-

niskas ekspertizes un citu technisku līdzekļu, ar kuru palīdzību iespējams atrisināt stridus jautājumu, otrkārt — vairāk religiozie un patriarhalie dzīves uzskati veicināja patiesības pienākuma apziņu un t. t. Tomēr visas Kurzemes un Vidzemes tiesības pazīst un apkaro nepatiesas liecības došanu. Pēc Rigas pilsētas statutiem tit. XI — nepatiess liecinieks par nepatiesas liecības došanu — sodams an seinem Leibe, un bez tam viņam jaatlidzina cietušai pusei zaudejumus, kuri cēlušies viņa nepatiesas liecības dēļ. Ši norma ievesta Rigas pilsētas tiesību materialas dabas kriminaltiesisku noteikumu sadaļā. Tiri procesualus noteikumus par lieciniekiem satur cap. XX, kas visupirms uzliek prāvniekam par pienākumu, atsaucoties uz lieciniekiem uzdot viņus visus reizē. Kas pirmais uz lieciniekiem atsauksies — to pirmo ar šiem lieciniekiem ari noklaušinās. Liecinieku noraidišana iespējama aiz motiviem, kuri pastāveja liecības došanas bridī, bet nav iestājušies vēlāk. Nevar dot liecību liecinieks, kuŗus prāvnieks izvēlējies par pilnvarnieku un ir atklājis tam savus noslēpumus (atbilst mūsu jēdzienam par aizstāvja profesionālu noslēpumu neizpaušanu). Kas vēlas liecinieku liecības apstrīdēt ar citiem lieciniekiem — tam šādi jauzdod nekavejoši, nemaz negaidot kādu iespaidu pirmo liecinieku liecības uz tiesu atstājuši un pie kāda rezultata veduši. Ja rāte vai fogti uzzinas ka liecinieks ir nepatiesi liecinājis — tad pēdeja pienākums ir atlīdzināt prāvniekam, pret kuŗa interesēm viņš liecinājis visus izdevumus un zaudejumus. Viņš vairs pie liecināšanas nav pielaižams un tiesa var viņu sodit par nepatiesas liecības došanu. Salidzinot šo pēdejo — cap XXII pkt. 2 noteikumu ar agrāk pievesto XI tit — redzams, ka cap. XXII. pkt. 2 minetie noteikumi ir procesualas dabas un izšķir jautajumu, kā tiesai rīkoties nepatiesas liecības atklāšanas gadijumā. Šeit tiesai tiesības, bet nevis pienākums atklājot nepatiesas liecības gadijumu — vainīgo sodit resp. uzsākt kriminalvajāšanu, kurpretim XI. tit. satur tieši primaru daļu un sankciju šo noziegumu tiesājot Kaut gan Rigas statutu cap. XXIII minetie noteikumi — ka pirmkārt pēc liecinieku nopratināšanas partiem ir tiesības atsakoties no talāku liecinieku uzdošanas

— liecinieku liecības kritizēt un tas apsvērot attiecīgi aizstāveties un otrkārt ka liecinieku liecības, kuŗas ir neskaidras un nesaprotamas — var tikt atkārtotas lai ienestu skaidrību — pēc likuma teksta gan attiecas tikai uz civillietām, bet ņemot vērā šo noteikumu vispāreju raksturu nav šaubas, ka vadoties no lietderības principiem — šie noteikumi atrada piemērošanu ari kriminallietās. Tiesu prakse, interrogatorium veidā, ari bieži pieved šādus jautājumus, kuŗu nolūks novērst neskaidrību. Liecinieki nozvērinami pretpuses klātbūtnē un viņi uzaicināmi runāt patiesību norādot uz nepatiesas liecības došanas ļaunām sekām. Jautajumi uzdodami lieciniekam — vienkopus, tiem jabūt skaidriem un attiecošamies uz stridus lietu. Ari atbildei jabūt noteiktai un skaidrai — tiešam tiesu aktīs parasti atronam isu atbildi — ka uz noteiktu jautājumu liecinieks ir atbildejis apstiprinoši vai ari noliedzoši.

Diezgan agri un ātri pieauga liecinieku nozīme pilsētu tiesību avotos, kurpretim zemes tiesību avotos šī attīstība gāja lēnākā tempā. Lieciniekiem vajadzēja būt tiesībās neierobežotiem, godīgiem, nekompromitētiem. Kas izstumts no sabiedrības, izslēgts, kādreiz nodevis nepatiesu liecību nevar būt liecinieks. Šie principi uzsvērti i vidējās bruņinieku tiesībās (6, 7, 13, 53, 247 un c.) i Rigas pilsētas statutos (III, 15., III 7. un c.). Lieciniekiem vajadzēja piederēt pie kārtas, kuŗa atbilst apsūdzētā stāvoklim, pie kam zīmīgi, ka pilsētu tiesības prasija, lai lieciniekiem pilsētā piederētu nekustams īpašums. Šis moments ļoti raksturīgs tolaiku pilsētnieku tiesiskai apziņai, ka pilnvērtīgs un līdzīgs ir pilsonis, kas neklejo apkārt, bet kuŗam ir pastāvīga dzīves vieta, kas nav kalps vaj sulainis, bet kuŗam pieder savs īpašums. Šāds īpašnieks — kaimiņš principā bauda pilnu ticamību. Šis pēdējais princips gan vairāk attiecas uz lieciniekiem civillietās, kurpretim kriminallietās un mazās civillietās — šāds mantības cenzs no lieciniekiem netika paģērēts. Tiešām — kriminallietās lielu lomu spēlē nejaušība, brīdis — kuŗu nevar iepriekš paredzēt un tamdēļ jāapmierinās ar lieciniekiem, kuŗi gadījušies klāt. Civillietās — kur parasti aktu un tirdzniecisku darījumu un līgumu

slēgšanai lieciniekus pieaicināja — viņu izvēle bija vieglāka, toties stingrāka.[1]) Lēņu lietās tikai vassaļi varēja būt liecinieki. Sievietes tika pratinatas tikai izņēmuma veidā, tapat radnieki un svaiņi. Vācu ordeņa brāļi varēja figurēt kā ticami liecinieki ordeņa lietās uz pāvestu sevišķu privilegiju pamata. Prāvnieka pārstāvji un juridiskie padomdevēji nevarēja būt par lieciniekiem. No liecības došanas nevarēja atteikties. Kaut gan attiecībā uz liecinieku skaitli nav vispārējs noteikums atronams — tomēr valdīja uzskats par divu liecinieku nepieciešamību. Pēc pilsētu tiesībām lieciniekus, kuŗi dzīvoja pilsētas teritorijā vajadzēja atgādāt nākošā tiesas sēdē; ja tie dzīvoja ārpus pilsētas tad sešu nedeļu laikā, ja ārzemēs un pāri jūŗai tad gada un dienas laikā. Slimus lieciniekus varēja noprātināt mājās — pieaicinot klāt divus vietējus saimniekus — kā lieciniekus. Dažreiz tiesas aprobežojas ar atgādinājumu lieciniekiem runāt patiesību, dažreiz tie tika nozvērināti. Vidējās bruņinieku tiesībās sastopams arī rets — zem zakšu spoguļa iespaida — radīts princips — pēc kuŗa liecinieku skaitlisks pārsvars viena prāvnieka pusē var izšķirt prāvu tam par labu. Šis princips gan attiecas tikai uz civillietām, galvenām kārtām nekustamu īpašumu lietām. Kad procesā sāk dominēt rakstisks princips — sašaurinot mutvārdu lietošanu — arī liecinieku liecības tiek fiksētas rakstiski (17. gadusimtenī). Liecinieki jau tiek nozvērināti pirms liecības došanas prāvnieku klātbūtnē. Šo noteikumu sevišķi uzsveŗ zemes tiesu ordinance 1632. g. S 19 – kuŗa pašvītro, ka liecinieki nozvērinami partu klātbūtnē un tad nopratinami atsevišķi. Top formalāka visa liecinieku liecību zistēma. Dalot liecinieku liecības sevišķi un pierādījumus vispār pilnīgos un nepilnīgos — tiek uzstādīta prasība, lai pilnam pierādījumam būtu divu-trīs spējīgu liecinieku vienādas liecības. Viena liecinieka liecība tika uzskatīta par pierādījuma pusi. Arī pilsētās formalisms aptvēra arī liecinieku pratināšanas veidu — uzliekot par pienā-

[1]) Civillietās aktu sastādīšanai pieaicināti liecinieki tika parasti pacienāti ar vīnu — saprotams šāda pacienāšana notika akta resp. līguma slēgšanas bridī, bet nevis pirms tiesas sēdes kā kādreiz notiek.

kumu iesniegt formalus jautājumus, kā lieciniekus uzdevušam partam, tā arī pretpusei. Arī pēc Rigas pilsētas statutiem lieciniekus pratināja pēc nozvērināšanas prāvnieku klātbūtnē, pie kā visi noraidījumi pret lieciniekiem bija jāceļ pirms nopratināšanas (R. P. St. II, 20). Arī Kurzemes hercogistē valdīja formala pierādījumu zistēma un tikai divu liecinieku vienāda liecība līdzinājas pilnam pierādījumam. Ja turpretim liecinieku liecības bija pretrunīgas — tad prāvnieki tika pielaisti pie zvēresta. Šis noteikums attiecas uz Pilteni, galvenām kārtām — civillietās. Kurzemē, lai novērstu liecinieku iespaidošanu, asiņaiņus konfliktus un strīdus — liecinieku liecības netika prāvniekiem paziņotas, bet tikai ņemtas vērā spriedumu taisot. Atgriezdamies pie vidējo bruņinieku tiesību noteikumiem par pierādījumu zistēmu pirmās, otrās un trešās zādzības gadījumos — jākonstatē sīkāka noteikumu diferenciacija, nekā zagšu spogulī, kas ir bijis šo tiesību tie ais avots. Par bruņinieku tiesību un zakšu spoguļa savstarpējām attiecībām — resp. pēdējā normu recepciju bruņinieku tiesībās skat. Fr. G. Bunges darbu „Über den Sachsenspiegel als Quelle des mittleren und umgearbeiteten livländischen Ritterrechts.“ Rigā 1827. g.

Attiecībā uz pierādījumu zistēmu 16. gadusimtenī valdīja uzskats, ka spīdzināšana ir pilnīgākais pierādījuma veids. Spīdzināšanu ievedot visu pārējo pierādījumu — tiešu un netiešu — nozīme samazinājas, jo ir radies līdzeklis likt vainu noliedzošam apsūdzētam, pret kuru bija aizdomas — ar spīdzināšanu — atzīties. Ja spīdzināšanas ceļā panāca apvainotā atzīšanos — visi citi pierādījumi tapa lieki, ja turpretim apvainotais izturēja pārbaudījumu bez atzišanās — tad šinī diezgan reā gadijumā viņš tika uzskatīts par nevainīgu un prāva beidzās. Šim tanī laikā valdošam uzskatam sekoja ari Carolinas sastāditajs — Johann Schwarzenberg. Spīdzināšana tika uzskatita par labāko patiesibas atrisināšanas līdzekli. Dabigi pārējo pierādijumu veidu māciba panīka. Raksturigi ka vēl 18. gadusimteņa otrā pusē daži juristi konzekventi aizstāvēja spīdzināšanas nepieciešamibu un piem. Dr. Joh. Koch uzskata, ka spīdzināsana esot labākais līdzeklis patiesibas atrašanas procesā, kur stūrgalvigais apsūdzētais nevēlas

atbildēt. Savā ievadā pie C. C. C. J. Koch atsaucas uz paša redzētiem un dzirdētiem procesiem, sevišķi uz gadījumu, kad apsūdzetais, kas līdz spīdzināšanai devis pretrunigas atbildes — pēc tās bijis mierā apstiprinoši atbildēt uz visiem jautājumiem. Sakarā ar šo Kocha traktātu A. Faltin savā darbā „Uber den Anzeigebeweis in Livland nach der Theorie und Praxis“ asprātigi piezīmē, ka moku kambarī vienādi atzinās kā vainigais, tā nevainigais. Kaut Carolina Vidzemē baudija tikai subsidiaru nozīmi papildinot vietejo kriminallikumu avotu trūkumus — praksē viņas piemerošanas lauks bija ļoti liels. Zviedru valdišanas laikmetā — praksē pa daļai blakus Carolinai konstruējas zvērinatu koleģija pie lagmaņa un heradshöffdinga, parasti no vietēiem turigakiem iedzivotājiem. Šie zvērinati nebija saistiti savā verdiktā ar kādu noteiktu pierādijumu zistēmu un atbildēja uz vainas jautājumu pēc savas iekšejās pārliecibas. Par lieciniekiem tiesu lietu L. L. lps. 347 uzsver „ja sūdzētājs vēlas pierādit tā vainu, kuru viņš apsūdz, ar lieciniekiem — lai viņš savus lieciniekus nosauc tanī pašā tiesā, lai viņi dod zvērestu un nākošā tiesas sēdē dod liecibu. Ja sūdzētājs ar pilnām liecibām vaj citiem pierādijumiem pierāda apvainotā vainu — tas tiek attiecigi notiesāts“ lps. 376 „ja piesēdētāji nav vienis prātis — tad ja septiņi no viņiem atbrīvo — viņš ir brīvs, ja neatbrīvo — tas atzīstams par vainigu.“ Stingri formala pierādijumu teorija ir sveša zvērinātu institutam. Zviedru procesa formas, cik tālu tās ievestas Vidzemē — atstāja zinamu iespaidu ari uz pierādijumu zistēmu. Nav šaubu, ka tanī laikā neeksistēja indiciju noliegums un netiešu pierādijumu lietošana ir tiesu prāksē sastopama. Ari teorijā jau Faltins atspēkoja Samsona v. Himmelstjerna uzskatu par indiciju nepielaižamību Vidzemes kriminalprocesā.[1]) Ja 19. gadusimtenī starp Vidzemes kriminalprocesa teoretiķiem — kā A. v. Richteru, Samson v. Himmelstjernu un A. Faltinu bija kontroverzas jautājumā par netiešu pierādījumu pielaišanu — tad nevien tiesu praksē netieši pierādijumi tika lietoti — bet

[1]) Salidz. Samson v' Himmelstiern. Institutionen des livländischen Prozesses Riga 1824 S 1716 un A. Faltin „Uber den Anzeigebeweis in Livland“ 1857 lps. 20.

ari zviedru likumdošana, lietojot izteicienus „atklāti, saulesskaidri, absoluti pierādijumi“, tomēr vispār nenoliedz indiciju piemērošanu. Vēl tālāk šinī ziņā gāja ķeizarienes Katrines II. instrukcijas un likumi no 30. VII. 1767. Ari šeit vēl sastopama dalīšana uz pilnu un nepilnu pierādījuma līdzekli — pirmais ir pierādijums, kas izslēdz katru iespēju pierādit apsūdzētā nevainigumu, pretējā gadijumā pierādijums ir nepilnigs. Viens pilnigs pierādijums pietiekošs apsūdzētā notiesāšanai. Ja viens nepilns pierādijums rada tikai aizdomas — tad šādi vairāki kopā var sastādit vienu pilnu pierādijumu un ja viņi izslēdz iespēju šaubities par apsūdzētā vainu — pietiek viņa notiesāšanai. Katrines II. instrukcija nevien apzīmeta Samsona institucijās par galvenu kriminalprocesa avotu — bet āri attiecigi ievērota tiesu praksē. Noliedzot 1767. gadā pilnigi spīdzināšanu (par pirmo 22. XII. 1686. g. noliegumu jau minēts agrāk), ir noliegta ari ta saucamā „peinliche Frage“, kā spīdzināšanas sastāvdaļa, bet ir atļauti blakus tiešiem ari netieši pierādijumi. Interpretējot Carolinas 22. p. indiciju nepielaižamības virzienā — šis pants netiek pareizi saprasts, bet katrā ziņa netika praksē ievērots. Šinī ziņā var piekrist A. Faltina uzskatiem.

Šinī ziņā, varbūt mazliet lakonisks un paviršs, bet būtībā pareizs un praktisks A. Faltina slēdziens kopsavilkumā, pēc kuŗa a) vecāki Vidzemes tiesību avoti nepazina netiešo pierādijumu b) Karla V kriminaltiesašanas kārtiba — izceļot spīdzināšanas piemērošanu — nobida indicijas pie malas, viņa iegūst 16 gadus beigās subsidiaru piemērošanu Vidzemē, recepcijas ceļā praksē c) zviedru likumi nesatur netiešo pierādijumu noliegumu d) krievu laika likumi sākot ar keiz. Katrines II — 1767 instrukciju noteikti atļauj netiešo pierādijumu zistemu un pielaiž apsūdzeto notiesāt dibinot spriedumu uz netiešiem pierādijumiem. Ari Kurzemē, neraugoties uz Carolinas lielo nozīmi, netieši pierādijumi tika pielaisti. Kurzemes virsgalma tiesa vairakkārt principieli izteicās par šādu pierādijumu pielaišanu, bet gan šķiro indiciju veidus, norobežojot viņas no vienkāršām varbūtībām. Pierādijumu dažadība atkarajas ari no noziegumu kategorijām.

Noziedznieks reti atzīstas brīvprātīgi, jo baidas no notiesašanas gadijumā sagaidama soda, bet atzistas — ja pierādijumu ķēde ir izsmeloša. Tomēr šādu izsmelošu pierādijumu trūkuma gadijumā grūti sagaidit atzišanos no zagļiem, krāpniekiem, vispār apvainotiem mantiska rakstura noziegumos — tad viņa biežaki sastopama slepkavibas, miesas bojajumu un c. lietās. Tā tad nevien sagaidama soda apmērs iespaido apsūdzeta atzīšanos, jo taisni slepkavību lietās sods nesalīdzinami bārgaks par zādzībām paredzetu sodu — bet lomu spēle atsevišķas noziedznieku kategorijas raksturs un psicholoģija. Šai psichologiskai pusei ir ārkarteji liela nozīme un tās pareiza aptvēršana līdz šai dienai atvieglina kriminallietu tiesneša darbu patiesību meklejot. Attiecībā uz nozieguma zubjektivas puses konstatešanu jau reichstaga 1594 g. lēmums — pielaida dolus pierādišanu netiešo pierādijumu veida (§ 69). Nav noliedzams ka ša lēmuma piemērošana Vidzemes tiesu praksē — direkti vai indirekti — ir vairakkārt sastopama. Palielinoties noziedznieku skaitam, pieauga ari cietumu skaits, radās veselas noziedznieku paaudzes. Cietumā satiekoties veci norūditi noziedznieki iespaidoja vājaku vieglprātīgu raksturu — un arvien veiklāka top atsevišķo apsūdzeto liegšanās. Šinī ziņā acimredzot visspilgtakais Vidzemes tiesu praksē gadijums ir pseido-grafienes [1]) Johannas Ostermann tiesašana Rigā XIX gadusimt. sākumā, inkriminejot tai krāpšanas un c. Tamdēļ rodas nepieciešamība paplašinat netiešo pierādijumu piemērošanu. Jo komplicetāka top dzīve — jo lielāka top liecinieku liecību nozīme. Vai

---

[1]) Johannas Osterman nodarijumu sākums attiecinams uz 18 gadusimt. beigām. Viņa uzdevās par grafieni, princesi, troņmantinieci, kura esot cietusi Zviedrijā savas krieviskas orientācijas pēc. Viņas krāpnieciski paņēmieni, liegšanās, rafineta veiklība darīja tiesai daudz rūpes. Viņa pratusi ieķilat svešas dārglietās un likt pirkt viņas uzdevumā par svešo naudu muižas un darit tieši neticamas lietas. Kad tiesa tai pierādija melus pēc meliem — viņa noliedzot tieši pierādītu, centas ar jaunizdomātiem apstākļiem sagrozit tai par ļaunu bijušos faktus.

liecinieki bijuši notikuma aculiecinieki — un var tieši apliecināt pašu apsūdzetam inkrimineta nedarba faktu — vai liecinieki — var liecināt tikai par blakus apstākļiem no kuŗiem tikai netieši var nākt pie slēdziena par inkrimineta noziedzīga nodarijuma izdarišanu — liecinieki aplūkojama perioda beigās sāk dominēt kriminalprocesā paredzetā pierādijumu zistemā. Liecinieku instituts runā stāvošā laikmetā pārdzīvoja evoluciju, kamēr viņa stāvoklis procesā līdzinas mūslaiku viedoklim. Lielāku lomu viņš spēlejis apskatama perioda sākumā un beigās, mazāku — vidū. Akuzacijas un imperativa procesu laikā liecinieku liecībām ierādita izcilus vieta pierādijumu zistemā; kurpretim inkvizicijas procesā — viņu nozīme samazinās. Allaž bija un būs svarigs liecinieku pratinašanas veids — atkarībā no tiesnešu un prāvnieku suģestejošiem jautājumiem un vispār izturešanas [2]), tapat no liecinieku rakstura, vecuma, sociala stāvokļa. Tapat kā partu disputā var parādīties jurista sevišķas spējas, dāvanas — tā ari pareiza liecinieku pratinašana — no vienas puses viņus neiespaidojot, bet no otras mēģinot virzit pratināšanu objektivitātes un lietišķības robežās — ir laba jurista māksla.

Liecinieka liecības uztverē un nozīmes apsveršanā notiek zināma evolucija. Sākumā izšķirošu nozīmi piešķira liecinieku personībai un zvēresta faktam, nevis apliecinajuma saturam. Liecinieks tikai palīdz paša cietuša resp. prāvnieka zvērestam. Viņš pazīst cietušo, tic tam, uzticas tā zvērestam un ir ar mieru to katrā laikā atbalstīt. Tikai ar laiku liecinieka pienākumi kļūst analogi liecinieku funkcijām mūslaiku procesa nozīmē. Pakāpeniski izšķiroša nozīmi sāk piedot liecinieku izsacijumu saturam — zinamiem objektiviem datiem, kurus liecinieks pēc savas atmiņas rekonstruē. Pēc C. C. Bambergensis — blakus atzišanai un spīdzināšanai — uzmanība ir veltīta ari liecinieku liecinājumiem kā tiešiem pierādijumiem. Šinī periodābija valdošs uzskats, ka likumīgā formā ietvērtam pierādijumam ir vienīga pierādijuma

---

[2]) S. Kleinschrod. Abhandlung über die Rechte. Pflichten und Klugheitsregeln des Richters bei peinlichen Verhören und der Erforschung der Wahrheit in peinlichen Fällen. 1 sēj. 1, 2.

nozīme. Šeit attistijās formala pierādijumu teorija, kuŗa spilgti uzsvērta C. C. Bambergensis § 29 un C. C. Carolina § 22. Seviški pirmā nolikumā ir noteikti priekšraksti, ka ja neraugoties uz spīdzinašanu kāds stūrgalvīgi liedzas — iespējama notiesašana pamatojoties uz liecinieku liecībām. Šāda attīstības gaita — saprotams akuzacijas procesa spēka laikmetā — izšķirošais gulstas uz pašiem prāvniekiem, kuŗi mekle sev palidzību un paligus. Ari politiski tanī laikmetā vēl dzīvoja atseviško feodalu un iekarotaju patstāvības, neatkarības princips. Stridus gadijumos taisnīga pusē bija lielāks piekritēju skaitlis, cietušam nāca palīgā kaimiņi, liecinieki. Turpretim inkvizicijas procesa ziedu laikos, kā ari policejiskas valsts idejas attistības laikmetā — bija nepieciešams tikai līdzeklis zināmu rezultatu sasniegšanai. Liecinieks — bija šāds līdzeklis un viņa liecības saturs deva materialu. Bet šis līdzeklis bija attiecīgi ietērpts zinamos nosacijumos — kuŗi radīja pierādijumu zistemas formalismu. Šim periodam beidzoties — ir beidzies ari A. P. Grassa [1]) sauktais objektivi — formalais periods — lai dotu brivu vietu jaunai strāvai, turoties A. Grassa terminoloģijas robežās resp. objektivi — materialam virzienam. Praktiska dzīve pierādija ka nav iespējams iepriekš paredzet itin visas pierādijumu detales. A priori ierobežot liecinieku liecību nozīmi vai obligatoriski piešķirt tām izšķirošu nozīmi — izrādijās neiespējami. Radusēs nepieciešamība atstāt liecinieku liecību apsveršanu un novērtešanu — tiesneša brīvai pārliecībai, tiešam iespaidam. Vidzemes bruņinieku tiesībās, it seviški videjās bruņinieku tiesībās spilgti atspoguļojās augšā minetais zubjektivi — formalais virziens. Šeit atronami kā pierādijumi ir Dieva spriedumi, sūdzetāja zvērests, šķistišanas zvērests, līdzzvērētāji, in flagranti noziedznieka aizturešana, trauksme, ievainojumu zīmes. Precizi norobežot laika ziņā šo periodu no objektivi — formala perioda sākumā grūti, kaŗā ziņā pārēja meklejama 16 gadusimtenī. Tiesašanas ordinance no 1632 g. uzsver nepieciešamību piegriezt vērību lieci-

---

[1]) Adolph Peter Grass. Zur Lehre von dem Indicien Beweise nach gemeinem und livländischem Rechte. 1859 Ips. 50 un sek.

nieku liecību saturam un pat uzliek par pienākumu pētit liecinieku izsacijumus un zināšanu avotu. Šo periodu. raksturo — tieksme pēc atzīšanās kā izmeklēšanas galvena mērķa, liecinieku pierādijuma spēks padots iepriekšeji noteiktām striktām robežām. Tikai aplūkojama perioda beigās atronami ari objektivi — materiala virziena pazīmes. Atseviškās prāvās liecinieku liecību izsacijuma novērtešana stipri tuvojas mūslaiku jurisprudences jēdzienam par tiesas brīvu pārliecību liecinieku liecību novērtešanā.

Jautajumā par pierādījumiem A. Grass [1]) uzsver periodu sadalīšanas nepieciešamību un proti lāikmets, kas aptver XV un XVI gadusimt. pirmo pusi un tad ar Const. Crim. Carolina ievadītais otrais periods. Savā vēsturiskā attīstībā pirmais laikmets pierādījumu novērtēšanā kriminalprocesā raksturojams kā zubjektivi-formalais virziens — kaut gan pēc Grassa domām vienīgi pareizs būtu objektīvi-materiels virziens. Šāds visas vācu kriminalpierādījumu mācības zubjektivi-formalais virziens izpaužoties tanīs vecāko tiesibu noteikumos, pēc kuriem pielaižami patiesības nodibināšanai vienīgi pierādījumi, kuri savas dabas pēc, par šādiem uzskatami. Šādos ierindojami visupirms tā sauc. Dieva spriedumi, parasti divkauju veidā. Bet galvenām kārtām par šādiem uzskatami — nodarījuma fizisks iemiesojums, notvēršana nozieguma vietā un laikā, in flagranti, tad zvērests dažādās formās un beidzot atzīšanās. Izcilus nozīmi notiesāšanai nozieguma vietā piešķir — no pierādījuma novērtēšanas viedokļa — Plank [2]). Gūstot noziedznieku, ar kliegšanu, ļaudīm, aizturešana un pievešana tiesai — itkā rada dabīgu turpinājumu pašam nodarījuma faktam. Nodarījums tiek pagarināts līdz tam momentam, kad sākās tiesāšana. Tiesnesis vēl tiek par notikuma aculiecinieku un tas dabīgi ir labākais pierādījums. Ta ir zinamā mērā sirmās senātnes atskaņa — kad liecinieks un tiesnesis bieži bija reprezentēti vienā personā. Strīdu starp

---

[1]) Adolph Peter Grass. Zur Lehre von dem Indicien - Beweise. Dorpat 1859, lp.

[2]) Plank. Zeitschrift für deutsches Recht X. lp. 225.

diviem — parasti izšķīra trešais, kas bija klāt. Šāds reals pierādījuma veids — tomēr prasa, lai notiktu noziedznieka vājašana, pēc iespējas publiski ar trauksmi, arī ta notvēršana un pievešana tiesā. Bez tam nepieciešama redzamu nodarījuma pēdu uzrādīšana, resp. tādu realu pazīmju uzrādīšana, pēc kuŗas notikuma rekonstrukcija būtu viegla. Parasti piemēri bijuši: asiņojošu ievainojumu rādīšana, nolaupītu vai nozagtu mantu atņemšana, noziegumu ieroču, piem. asinīm aptraipīta naža rādīšana un t. t. Bez tam nepieciešams ir arī cietušā zvērests. Pieprasot šādu noteiktu faktu resp. momentu eksistenci — kā arī vedot pēdas vai redzamas zīmes ciešā sakarībā ar pašu noziegumu un aizturētu personu — neatkarīgi no ta, vai konkretā gadījumā nav bijusi citāda cēloniska sakarība — tiek radīta formala un zubjektīva tendence. Atsevišķie momenti netika uzskatīti par pietiekošiem — bet visiem trim kopā esot — bija radīts formals pierādījums. Tādā veidā tika radīta kāda fikcija, kuŗa stājas faktu vietā.

Sekojot kriminalprocesa vēsturiskai attīstībai, jākonstatē zināma evolucija pierādījumu novērtēšanā. No brīvas pārliecības — pārgāja uz formalām pierādījumu zistemām — lai galu galā atkal atgrieztos pie brīvas pierādījumu novērtēšanas. Vidus periodā — likumdevējs centās ar iepriekš izstrādātiem noteikumiem — vadīt tiesneša pārliecību, atvieglināt tā darbu un pasargāt viņu no kļūdīšanas. Tomēr praksē ir radies pretējs stāvoklis — vēloties novērst kļūdaina sprieduma taisīšanu — faktiski šādus spriedumus taisni veicināja. Visādi ierobežojumi apgrūtināja laba tiesneša darbu. Arī šī mākslīga liecinieku dalīšana trijās kategorijās: testes habiles classici, kuŗiem piekrita pilna pierādījuma nozīme, testes habiles suspecti, — kuŗus pratināja, bet kuŗu liecība vien nebija pietiekoša un galu galā testes inhabiles, kuŗi vispār nebija pratināmi. Pēc Carpzova mācības arī pēdējie varēja tikt pratināti kriminallietās svarīgos gadījumos, ja citādi patiesība nebija nodibināma — bet jāšaubas vai viņa uzskatiem šinī jautājumā bija kādas nebūt tālākas sekas, jo tanī laikā bija stipri iesakņojies princips par

šādu liecinieku pratināšanas neiespējamību (Carpzov qu. 114, n. 35). Kad arī pēdējais mēģinājums ar tā sauc. negatīvu pierādīšanas teoriju nav gūvis panākumus — sāka attīstīties brīvas tiesneša pārliecības un brīvas pierādījumu novērtēšanas teorija, kamēr viņa tikusi vispārīgi atzīta doktrinā un praksē.

Izmeklēšana un tiesāšana.

1.

Sakarā ar senvācu un senskandināvu tiesibu iespaidu uz Livonijas tiesibam, tā piem zakšu spoguļa uz zemes un lēņu tiesību spoguli (Spiegel des Land- und Lehnrechts für Livland) Valdemāra un Erika lēņu tiesibu uz Vidzemes bruņinieku tiesībām un t. t. nepieciešami ari jautājumā par tiesāšanas kārtību vispirms griezties pie vācu tiesibu vēstures. Sevišķi to tiesibu principiem, kuriem tanī laikā bija vispār atzīts raksturs un kā šādi ir dažādā veidā izplatījušies un iesakņojušies Vidzemes un Kurzemes tiesibu vēsturē.

Pēc senvācu tiesibu principiem — ielocītas, resp. pārkāptas tiesibas vajadzēja atkal taisnot, izlabot. Šī pārkāpto tiesisko attiecību labošana piekrita tiesnesim. Šo darbību viņš izpildīja ar spriedumu — un saprata kā tiesibu meklēšanas un atrašanas rezultātu konkretam strīdum.

Šīs atrastās tiesibas tika piemērotas šā strīdus likvidācijā un tādā veidā agrākās tiesiskās iekārtas nodibināšanā. Spriedēja pienākums bija atrast šās tiesibas. Šo strīdu izšķiršanai periodiski sanāca patstāvīgo pilntiesīgo iedzīvotāju sapulce noteiktā vietā. Šās sanāksmes spriedums gūva noteiktu likumīgu spēku, ja spriedējs iznesa savu slēdzienu un sapulce tam piekrita. Zīmīgi, ka šāda piekrišana ilgu laiku tikusi izteikta ieroču skaņām, zobenu troksnim un tikai ar laiku, kaŗošanas tieksmēm atslābstot — vienkāršas klusēšanas veidā [1]). Ja nebija

[1]) Karl v. Amira. Grundriss des germanischen Rechts. Strassburg 1913, lps. 255, 261.

iebildumu, spriedēja priekšlikums bija pieņemts. Kaut gan izšķirošs bija sapulces lēmums — tomēr maldīgi būtu uzskatīt šādu tiesību zinātāju priekšlikumu par vienkāršu projektu. Šis parasti piedzīvojis un iecienīts vīrs — neizpildīja juridiskā padomdevēja vai juriskonsulta funkcijas. Viņš bija tas — kas zina tiesības, kuru piedzīvojumi un autoritāte bija ārkārtēji svarīgi tiesisku attiecību kārtošanā. Viņš iemiesoja sevī tautas tiesisku apziņu, attiecīgā apgabala ieradumus. Kas vēlas apstrīdēt šā Urteilsfinder slēdzienu — tas nevar aprobežoties ar vienkāršu kritiku, ar nemiera izteikšanu, bet tam noteikti jāaizrāda no savas puses — uz pēc viņa domām īstenībā eksistējošiem tiesību noteikumiem. Apstrīdēt šo slēdzienu — tiesības spriedēju atrastas tiesības — var nevien pats prāvnieks — bet ari k a t r s pilntiesīgs sanāksmes dalībnieks.

Šis pēdējais moments — acimredzot runā pretim mūsu laika procesa pamatprincipiem — bet viņi top saprotami, ja atceramies, ka spriedējs vispirms taču meklēja vispār piemērojamas tiesības. Meklējot un atrodot tiesibas konkreta strīdus izšķiršanai notika daudz plašākā un abstraktā rakstura darbiba, nekā vienkārša strīdus izlemšanā. Ja tiesibas ir vispārības iegūvums — tad ari katrs varēja tās zināt un nākt ar savām tiesību zināšanām supulcē, ja pēc viņa domām pirmais ir kļūdījies. Pakāpeniski šāda tautas tiesa — pārvēršas tiesnešu tiesāšanā ar šeffenu piedalīšanos.

Pēc senvācu tiesībām — process — bija cīņa, sacīkste, kur vienam pretiniekam vajadzēja uzvarēt otru. Šie principi izplatijušies ari senā Vidzemē un Kurzemē. Faktiskās cīņas un divkaujas ar laiku pārvēršas sacīkstē vārdiem. Šīs sarunas debates veidā notiek nevis ar tiesnesi, bet gan ar savu pretinieku.

Pēc senvācu tiesibu principiem — pierādījumu savākšana un uzrādišana bija veltita pretiniekam — un nevis bezpartejiskam tiesnesim.

Tāpēc ari abas puses bija aktivas, jo galu galā katrs pierādijums bija šās cīņas, sacīkstes līdzeklis. Ja vairs neeksistēja tiesu divkaujas, kur pretiniekam varēja

pierādit savu taisnibu ar ieročiem, nepielaida patvaribas, kur lietu izšķira fizisks spēks — tad procesualā cīņā bija jālieto citi lidzekļi, un proti pierādijumu veidā demonstrēt vainu, pārkāpumu, melus konkretā gadijumā.

2.

Ja mūsu kriminalprocesa avoti nepazist romiešu tiesibu cautio juratoria — gan atronams galvojums galvinieku veidā. Pēc videjām bruņinieku tiesibām — apvainotam piešķirtas tiesibas — neatkarīgi no tiesnešu gribas — atvietot iepriekšejas izmeklēšanas apcietinājumu, resp. apcietinājumu līdz spriedumam — ar galvojumu. Ja apvainotā īpašumu vērtiba pārsniedz naudas sodu (busse) apmēru — pat šāda galvojuma nepieciešamiba ātkrit (kap. 106, 107). Tikai šādiem pietiekošiem īpašumiem un galvojumam trūkstot — iestājas apcietinājums. Pēc 1. febr. 1632. g. ordinances attiecibā uz noziegumiem, par kuŗiem nedraudeja nāves vai miesas sods — izšķira tiesneša lēmums. Neierobežojot šinī virzienā tiesneša rīcibu zviedru likumi — ārkārteji mazināja agrāk tik izplatita — galvojuma instituta nozimi. Šāda galvojuma instituta nozimes mazināšana meklējama preteji H. Schütze[1]) pievestam uzskatam — nevien zviedru likumdošanā, bet gan inkvizicijas procesa attistibā. Pēdejais, preteji Schütze's domām — neprezumeja pilsoņa ticibu „justicijas t ē v i š ķ a i gādibai" — bet gan zubordināciju, paklausibu, padotibu. Izšķirot vienpusigi apvainotā likteni tiesas sēdē — nebija praksē ari šķēršļu attiecīgi disponēt par apsūdzetā brīvibu pirms tās. Tikai 18 gadusimteņa otrā pusē — atkal uzsver galvojuma nozimi, sevišķi Katrines II ukazos. Jaunie noteikumi paredz kādos gadijumos pielaižams galvojums un proti vispirms noliedz galvojuma pieņemšanu, ja apsūdzetam inkriminē noziegumu, par kuŗu draud kriminalsods vai

---

[1]) Hermann Schütze. Die Hauptschutzmittel des Angeschuldigten im Inquisitionsprocess mit bes. Berücks. des livl. Landrechts. Dorpat 1849, lps. 18.

piecu augstāku pakāpju labošanas sodi. Turpretim pārejos gadījumos apvainotam tiesības uzrādit galvojumu un viņš tiek atbrīvots. Specieli uzdod sekot, lai neatrastos apcietinājumā pilsoņi, kuŗi vēlas uzrādit galvojumu lietās, kuŗās tas ir iespējams. Tiesnesim trīs dienu laikā jaiepazīstina apsūdzetais ar apsūdzibas būtibu un galvojuma iespējamibu. Ja tiesnesis šo noteikumu neizpilda un šādā kārtā ņem apvainotam iespēju tikt atbrīvotam pret galvojumu — viņš pats sodams (377 p.). Šādā veidā galvojuma nozīme pacēlās un tika galu galā piemērots visos gadījumos, izņemot dumpja, slepkavības laupīšanas un zādzību apsūdzibu gadijumos. Pēc bruņinieku tiesibām — galvojuma apmēram vajadzējē būt līdzigam nākamibā varbūt uzliekama soda apmēram. Smagos noziegumos — galvojums tika izraudzīts tādā apmērā, kādā bija „Mannbusse“ — mazakos, paredzama naudas soda apmērā (Vid. Br. Ties. 112). Ari tagadejā likumdošanā pret apvainotā izvairišanos no tiesas un izmeklēšanas izraugamais drošības līdzeklis — bieži atbilst nodaritu zaudejumu un celtās civilprasības apmēram (Krim. Proc. Lik. 470 p.). Diezgan agri paceļas balsis, lai pēc iespējas ierobežot iepriekšējo apcietinājumu, jo citādi nevainīgais, kuŗa nevainīgumu konstatē pati tiesa — ciestu velti, tāpat viņa ģimene — i materiali, i moraliski. Ļoti tuvu kriminalprocesualam galvojumam stāv drošas pavades (salvus conductus) instituts. Ja apvainotais izvairījās no tiesas un atradās tiesai nesasniedzamā vietā — bieži tam deva rakstisku solījumu — vēstuli, žēlastības ziņu, ar kuŗu tas varēja brīvi ierasties tiesās sēdē, neriskējot pirms sprieduma tikt apcietinātam. Apvainotais ar šādu aktu vareja būt drošs — iepriekšēja apcietināšana uz viņu neattiecas. Šis instituts izskaidrojams ar decentralizāciju, centralas varas vājumu, ar pārdzīvotiem kaŗa un iekaŗošanas, goda kapitulešanas principiem. Šāds drošas pavades princips atrodams ari zviedru 1632. g. ordinancē § 25 un § 28. Pretēji v. Samsona[2]) uzskatiem šinī ordinancē nav atrodami norādījumi, kuŗi ierobežotu drošas pavades piemērošanu tikai uz dižcil-

---

[2]) v. Samson, par. 180. 1.

tigiem, tāpat arī Privilegium Sigismundi Augusti paredz valdnieka tiesības uz šādu izņēmuma aktu, bet nevis padarija viņu par muižnieku regulāru privileģiju. Par šādu privileģiju piem. uzskatams Tērbatas biskapa 1540 g. akts. Praksē gan šādas drošas pavades piemērošanu parasti sagaidīja muižnieku kārta.

Visupirms tiesnesis stājas pie izmeklēšanas lai nodibinat — pirmkārt notikuma faktu un otrkārt tās personas vainigumu, kuŗai šo nodarijumu inkrimine. Sūdzetājs — kas var ari nebūt pats cietušais — ziņotājs, denunciants — gāda par pierādijumiem, lai pierādit apsūdzeta vainigumu. Ja šādu sūdzetāju vai ziņotāju nav — pats tiesnesis gāda par pierādijumu savākšanu. Ja nodarījuma fakts konstatets un zināma persona tureta aizdomās šinī nozieguma — sākas pati tiesašana. Lietu tiesajot apvainotiem tiesības stādit priekša savus pierādijumus un vispār aizstāveties. Visur skan kriminalprocesa stūrakmens — „lai nevienu nenotiesa iekams tas nav uzklausits". Bruņinieku un zemes tiesības sevišķi uzsver šķistišanas zvēresta piemērošanu. Sekojot vispārejam tolaiku principam — šo procesualu pierādijuma līdzekļi nevar izlietot negodigas un kompromitetas personas. 17 gadusimtenī kriminalprocess nepazīst tiesas izmeklēšanas noslēgšanu — kā pierādijumu pārbaudišānas pārtraukšanu. Līdz spriedumam var uzdot pierādijumus un tie jaņem vērā. Spīdzināšana tiek plaši piemērota, uzkrīt ari kvalificēto nāves sodu dažadība. Šinī gadusimtenī leimaņu tiesa pēc pabeigtas izmeklēšanas taisa attiecīgu slēdzienu un nosūta lietu pirms sprieduma pasludinašanas karal. gubernatoram. Pēdejais kopā ar landratiem lēmumu pārbauda un pēc ta revizijas un leuteracijas — nosūta lietu atpakaļ leimaņu tiesai sprieduma pasludinašanai un izpildišanai. Ja lietā piedalas bruņiniecības kārtas piederigie — leimaņu tiesa pēc izmeklēšanas un pirms lēmuma taisišanas nosūta lietu augstākai zemestiesai, kuŗa pati lietu izspriež. Ari šinī laikā atronama zvērinātu piedališanās tiesašanā. Karaliskais gubernators var nozīmet kriminallietas iztiesašanai blakus tiesnesim dažus turigus muižniecības pārstāvjus un dažus vecus bezpartejiskus zemnie-

kus. Šiem ļaudim jabūt — runājot kādas zemes tiesas 1614 g. lēmuma vārdiem — labi pazīstamiem ar zemes tikumiem un ieradumiem, ar labiem piedzīvojumiem šādos tiesību jautājumos. Tad atved apsūdzeto (reus) un pret viņu cietušais uztur sūdzibu, attecīgi to piērādot. Tiesnesis attiecīgi paskaidro zvērinatiem, novēršot visas neskaidrības un tie kopā apspriežoties iznes spriedumu. Ja zvērinatie vēloties atkāpties no veciem zemes tikumiem — gribes spriest preteji zemes patiesībai — tiesnesis viņus uzaicina tureties veco zemes ieradumu robežās. Tiesnesis parasti aprobežojas ar liecinieku pratināšanu, apskatišanu uz vietas vispār pierādijumu pārbaudišanu. Zviedru valdīšanas laikmetā — atronamas visu trīju — akuzacijas, inkvizicijas un imperativa procesu pazīmes. Muižnieku lietās pēc prāvnieku paskaidrojumiem aktis iesūtija galma tiesai — turp sūtija ari abus prāvniekus vai jā kriminalvājašana bijusi ex officio — apsūdzeto pašu. No ša noteikuma vien izriet jau procesualu formu dažadība muižnieku lietās — tā uzsverts prāvnieku — partu sacīkste, bet no otras iespējams ari vājašana ex officio. Ari muižnieku sūdzības pret saviem mājkalpotājiem un pavaditājiem par uzticības laušanu pārvaldot patrona mantibu — tika izīiesatas akuzacijas procesa veidā, dibinot spriedumu uz prāvnieku paskaidrojumiem un pierādijumiem. Turpretim nemuižnieku lietās uzsverta inkvizicijas procesa forma, norādits ņemt palīgā spīdzinašanu — kaut gan „uzmanīgi un apdomīgi", pēc iespējas pirms spīdzinašanas piemērošanas zemes tiesai jāizprasa galma tiesas attiecīga rezolucija. Šinī pašā laikmetā Rigas pilsētā kriminallietu iztiesašana kompete fogtejas tiesai, kuŗa tomēr nedrīksteja bez rātes piekrišanas lietot spīdzināšanu, bet pēc nopratinašanas — lietu ar visiem tiešiem un netiešiem pierādījumiem — iesūtija rātei sprieduma taisišanai. Apsūdzetam jaierodas personīgi un ja tam draud nāves sods — tiek turets iepriekšejā apcietinajumā. Apelacijas kriminallietās, kur draudeja nāves vai miesas sods — netika pielaistas. Kurzemē šinī periodā vairāk uzglabajās vecaku tiesību principi un akuzacijas process prevale, kaut gan zemnieku un zemako kārtu piederīgu lietās diezgan plāši piemē-

rots inkvizicijas process. Kriminalvājašanu šeit uzsāk cietušais, kurš var ar apsūdzeto izlīgt katrā lietās stadijā. Tas neattiecas uz publiskas dabas noziegumiem, kur sūdzību cel fiskals. Akuzacijas procesa noteikumi Kurzemē stipri līdzigi procesualiem noteikumiem civillietu tiesašanas kārtībā.

Procesualu noteikumu starpība ir minimala un izpaužas lielumties kriminalprocesam vispāri nepieciešamos rekvizitos. Apsūdzētam jāierodas tiesas sēdē personīgi un pilnvarnieka sūtišana neatsvabina no personigas ierašanās pienākuma. Sīkāki regulēti noteikumi par apsūdzēto neierašanās sekām. Ja apsūdzētais bēguļo — viņu aicina pie stiprinot attiecigu paziņojumu baznicas durvim vismaz 4 nedeļas iepriekš. Ja minētā terminā apsūdzētais tomēr neierodas viņu pirmā terminā notiesā proskripcijā (Unteracht), bet otrā terminā — Oberacht. Ja apsūdzētais sešu nedeļu laikā atkal neierodas un neuzdod neierašanās ievēribu pelnošus motivus — apvainoto uz sūdzētāja lūgumu vēl reiz aicina tiesas sēdē un tanī notiesā. Tādā veidā vairakkārtēja apsūdzētā neierašanās uz attiecīgu formālu aicinājumu — pielīdzināta nozieguma pierādišanai un eo ipso tam seko apsūdzētā notiesāšana. Kaut gan mūslaiku kriminalprocesuala teorija un prakse — nepielīdzina apsūdzētā neierašanos, tā vainiguma atzīšanai, neprezume apvainotā vainu — bet prasa pierādijumus lietās, kurās vispār iespējams tiesāt apvainoto prombūtnē. Šis Kurzemes procesa princips pa daļai atbilst līdz šim tautas tiesiskā apziņā uzglabājušamies uzskatiem — ka neierašanās tiesas sēdē iztulkojama kā vainas atzīšana. Vairakkārtējo aicinājumu kārtība tomēr pierāda tendenci izvairities no apsūdzetā notiesāšanas resp. vispār no lietas iztiesāšanas apsūdzētā prombūtnē. Atkal atkārtojas princips — lai nevienu nenotiesā iekams nav dzirdēti viņa paskaidrojumi. Ši tendence atbilst mūsu laiku kriminalprocesa prasijumiem, ka visās svarigākās lietās nepieciešama apsūdzētā klātbūtnē, viņa neatrašanās gadijumā lietas gaita apturama (Krim.proc. lik.641 p.) Ari Kurzemē apsūdzētie, kuriem draud nāves un miesas sods — nevar tikt atbrīvoti pret galvojumu. Kurzemes kriminalprocess paredz muižniecības privileģiju spriedumu pārsū-

dzēšanas gadijumos: ja viņiem neinkrimine pēc to laiku uzskatiem sevišķi negodigus noziegumus,[1]) tad viņiem tiesibas pārējās lietās pret zemakas instances spriedumu resp. slēdzienu iesniegt apelaciju. Kurzemes hercogistes administrativi politiskam stāvoklim un strukturai atbilst noteikumi, pēc kuriem hercogs var smagakās kriminallietās apsūdzēto apžēlot, izprasīt aktis, apstiprināt un neapstiprināt tiesu spriedumus. Šīs hercoga tiesibas acimredzot bija ļoti plašas un viņu izlietošanas plašums atkarājies no attieciga hercoga rakstura un varas. Var šinī ziņā tikai piekrist — stipri kritizētam un citādi ļoti novecojušam v. Ziegenhornam — ka hercogam bija pat tiesibas grozit tiesu spriedumus. Šo uzskatu pastiprina 1768 g. poļu konstitucijas 15 § 4. lietotie vārdi. 18 gadusimtenī — t. i. galvenām kārtām krievu valdišanas laikā Vidzemē — domine inkvizicijas procesa forma, bet sastopamas ari abas pārējo procesu formas. Akuzacijas procesa un proti privatapsūdzibas veids uzglabājies vaj vienigi goda aizskārumu lietās, un proti privatpersonn godu aizskārumu lietās, kurās netiek tangets sabiedrisks resp. valsts labums. Šādās lietās iespējama izbeigšana prāvnieku labliguma dēļ. Valsts varas pārstāvis uztur sūdzibu zemes tiesās inkriminējot noziegumu muižniecības kārtas piederigiem, ka ari amatpersonu dienesta pārkāpumu lietās. Kurzemē šādu personu kategorija, uz kuru netika attiecināta inkvizicijas procesa piemērošana — bija plašāka, jo viņā ietilpa ari literati, goda pilsoņi un tml. Agrāko periodu komplicēta vajāšanas forma apsūdzēto prombūtnes gadijumā (die Acht) vairs nav uzglabājusies un nav sastopama ari Kurzemē. Ja apsūdzētais bēguļo un uz atkārtoto aicinājumu neierodas — viņu notiesā aizmuguriski un sper visus soļus viņa apcietināšanai ar policijas iestāžu palīdzību. Taisni šim periodam raksturigs procesa rakstisks formalisms un policijas administratīvu iestāžu nozīmes pieaugšana. Šāds stāvoklis turpinājies līdz aplūkojama perioda beigām.

---

[1]) Šādi kvalificēti noziegumi bija: spolium, invasio (iebrukums), dedzināšana, defloratio, laupīšana, tīša un viltīga slepkavība, aizvešana, varas līdzekļu lietošana — skat. Formula regimini Curland. S 16, 17.

15 gadusimteņa sākumā process neapšaubami bija mutisks. Rakstiska procesa forma, parādoties 15 gadusimt. beigās, tikai lēnam un pakāpeniski uzvāreja mutisku principu. Pārējas laikmetā acimredzot abas formas netika stingri šķirotas un tiesu praksē sastopamas reizē. Šinī periodā kriminalprocesam vairs nav tiri mutiskas formas, jo prāvnieki savas pretenzijas iesniedza tiesnesim rakstiski, bet no otras puses — šos rakstus pirms iesniegšanas skaļi nolasija — ar vārdu sakot process norita 15 gadusimt. beigās i mutiski i rakstiski; tas šinī ziņā bija jauktas formas process. Tiesnešu protokoli un izraksti tika saukti par tiesas zīmēm un tika apzimogoti ar tiesneša un ta piesēdetāju zimogiem. Procesam bija stipri summars raksturs — sevišķi leimaņu tiesās valdija princips izšķirt prāvu vienā leimaņu tiesas sēdē. Jau šinī gadusimtenī dzirdamas balsis par procesa vilcinašanu — piem. arķibiskapa Jaspara Lindes 28. XII. 1523 privileģijā. Process sākas ar apsūdzeta atvešanu tiesas sēdē, ja viņš ticis aizturets nozieguma izdarišanas vietā. Ja apsūdzetais tomēr noliedz vainu vai atsakas atbildet — sūdzetajam jaapstiprina sūdzība ar savu un sešu līdzzvērētāju zvērestiem, mazakās lietās pietika ar diviem līdzzvēretajiem. Pēc Rigas pilsētas tiesībām cietušais vareja pierādit sūdzību ar savu zvērestu, ja bez tam tiesnesim uzrādamas ievainojumu sekas. Šo pierādijumu apvainotais vareja atspēkot pierādot ar divu ticamu liecinieku palidzību savu alibi. Mājas miera pārkāpšanas gadijumā — ja apsūdzetais jau paspējis māju atstāt un aizsteidzies projam — pēc Rigas pilsētas tiesībām viņa vainu var pierādit ar kaimiņu liecībām. Tādā veidā Rīgas pilsētas tiesības atvieglina cietušiem pierādijumu nastu — izejot no zinamas uzticības saviem pilsoniem. Pēc videjām bruņinieku tiesībām — apsūdzetais var atbrīvoties no apsūdzības ar šķistišanas zvērestu, ja viņš nav notverts in flagranti — šas tiesības ir ari tēvam, lai atbrivotu aizdomās turetu dēlu (Vid. Br. Ties. 138). Ja apsūdzetais neierodas uz triskārteju aicinājumu vai bēguļo — tad viņš tiek izsludināts par esošu ārpus likuma (verfestet oder friedlos). Tas pats liktenis ir ļaudim, kuŗi palīdz apsūdzetiem izvairīties no tiesas, ar varu viņus atbrīvo

un t. t. Ja apsūdzetais tiek paslēpts kādā pilī vai muižā un uz attiecīgu pieprasijumu netiek izdots — visa pils vai muiža tiek atzīta par stāvošu ārpus likuma. Ari šeit saskatamas iekarošanas un kara principa pazīmes — jo reakcija vēršas nevien pret atseviškiem tiesību pārkāpejiem, bet ari teritoriju resp. visu vienību. Tas saprotams netika attiecināts uz seviškām patvēruma vietām, kuras baudīja šinī ziņā seviškas tiesības kā piem. baznicas, klosteri, vācu ordeņa pilis un t. t. Šāds ārpus likuma stāvošais zaudeja visas pilsoniskas tiesības, nevareja būt par liecinieku, par aizbildni, uz viņa sūdzību nevienam nav jāatsaucas. Turpretim pret viņu pielaižami visi nodarijumi — viņa notveršanas gadijumā viņš bija atvedams tiesā un nozieguma pierādīšanas gadijumā — sodams ar nāves sodu. Šis stāvoklis vareja izbeigties, ja apvainotais izlīgst ar sūdzetāju un tiesnesi — t. i. tiesnesim maksa „Wedde“ un sūdzetājam „busse“, ieronoties tiesā. Šis izliguma veids ir seviški raksturīgs šim periodam. Šāds ārpus likuma izsludinatais vareja ari labprātīgi ieronoties tiesā resp. izteicot savu gatavību ierasties tiesā — lūgt tā sauc. drošu pavadi (sicheres Geleit) kas garanteja viņam neaizskaramību līdz tiesas spriedumam. Šim dokumentam ir zinama līdzība ar uzvaretāja solijumu uzvaretam, bet kapitulejušam pretniekam. 17 gadusimtenī arvien stiprāks top princips pēc kuŗa kriminallietas ierosinašanai vairs neprasa cietuša sūdzību. Principa „kur nav sūdzetajs — tur nav tiesnesis“ — sašaurinašana iet savu gaitu. Rodas arvien lielāka noziegumu kategorija, kuŗu kriminalvājašanu valsts vara uzņemās neatkārīgi no prāvnieku gribas un iniciatives. 17 gudusim. vidū izmeklešanas — inkvizīcijas princips kriminallietās bija ļoti izplatīts. Izmeklešanas procesu šinī laikā veica karaliska gubernatora uzdevumā leimaņu tiesas — iespējamā ātrumā, tanī apgabalā, kur noziegums noticis. Tiesnesim vispirms japārbauda ziņojuma avots — lai ziņojujumi nāktu tikai no godīgām, nekompromitetām un nevis vieglprātīgām personām.

Attiecībā uz tiesisku izmeklešanu jau C. C. C. 47 p. satureja noteikumu ka tiesnesim jauzklausa apsūdzeta un ta draugu aizstāvešanas argumenti un janopratina tā uz-

doti liecinieki. Bet iepriekšejas izmeklešanas vārda pilnā nozīmē — vājas attistības pēc, šis priekšraksts attiecas uz izmeklešanu vispār. Cik tālu inkvizicijas procesa laikmetā ši norma tika izpildita — saprotams atkarajās katrā konkretā prāvā no dažiem īpatnējiem apstākļiem. Izšķiroša nozīme piekrita tiesnesim un tā individualām īpašībām. Agri bija pazīstams tiesnešu rekuzacijas princips — pieteicot pašā sākumā noraidijumu pret tiesnesi, ja viņš atradās ar prāvniekiem tuvā radniecībā, svainibā, prāvošanas vai citās attiecībās. Pēc tam sākas nopratinašanas. Allaž pratināšanas objektivai norisei bija nepieciešams korektivs — formālas un materialas aizstāvešanas veidā. Apsūdzetam ir tiesības lūgt tieslietu lietprātēja pieškiršanu izmeklešanas beigās, kas neaizskarot patiesību, varetu taisnības labad griest vērību uz apstākļiem, kuŗi runātu apvainota labā. Griežoties ar šādu lūgumu — apvainotais dabon termiņu defenzora izvēlei. Pēdejais noteiktā termiņā sagatavo rakstisku aizstāvešanu, iepazīstas ar aktīm, sarunājas ar apvainoto. Nav jadoma ka defenzora un advokata jēdzieni ir identiski. Pēc Carolinas priekšrakstiem šāda defenzora uzdevumu pildīšanu varēja uzņemties kāds no tiesas koleģijas piesēdetājiem, šeffeniem, pareizāki kāds no tiesneša piesēdetājiem — paligiem, pēc keizar. Katrines II instr. § 117 — šādas aizstāvešanas funkcijas resp apvainotam labvēlīgaku apstākļu apgaismošana piekrīta jaunakam tiesas koleģijas loceklim. Pie šādas aizstāvešanas zuda kontakts starp aizstāvi un aizstāvamo, jaunaka tiesas locekļa domas pārvērtās vienkāršā balsošanas motivacijā un šai zistemai nebija un nevareja būt praktiskas nozīmes. Tiesas izmeklešanā svarīga vieta tika ierādita tā sauc. šķistišanas zvērestam. Ja Rigas pilsētas tiesību avotos un vecākās bruņinieku tiesībās — plaši atrodama škistišanas zvēresta un līdzzvērētaju piemērošana — tad jau videjās bruņinieku tiesībās atronāmi šinī ziņā daži ierobežojumi. Apvainota agrāka sodišana par zādzību, slepkavību, laupišanu, nozāļošanu un tml. deliktiem — izslēdza šķistišanas zvēresta un līdzzvērētaju piemērošanu. Šo līdzzvērētaju procesuals stāvoklis ir bijis tieši apsūdzeta pusē — un viņi nav identificejami ar tiem līdzzvēretajiem, kuŗi

atbalstīja apsūdzību un bieži bija notikuma aculiecinieki. Ja apvainotais pieveda šādus, parasti vienas kārtas un apgabala nekompromitetus pilsoņus, kuŗi „helpen sweren“ — tad tiesnesim neatliekas nekas pāri, kā pasludinat „mieru apvainota kaklam“. No otras puses videjas bruņinieku tiesības paplašināja ša zvēresta piemērošanu, neierobežojot viņu ar obligatorisku līdzzvēretāju pievešanu — un tādā veidā škistīšanas zvērests sastopams abos veidos — kopā ar līdzzvēretājiem un atseviški. Pēc zemnieku tiesībām, ja apvainotam inkrimineja zadzību tad pirmo reizi viņš varēja atsvabināties ar zvērestu viens pats, otro reizi tikai ar līdzzverētaju piedalīšanos, trešo reizi tikai ar dzelzs pārbaudijumu un t. t. Tādā veidā ttesas izmeklešana pazina pierādijumu gradāciju atkarībā no apsūdzeta pagātnes. Šis princips konstatets ir bruņinieku tiesībās [1]) ir zemnieku tiesībās, ar jau minetām atšķirībām. Škistīšanas zvēresta piemērošanu regule ari karalienes Kristines likums no 1653 g., kuŗš ierobežo līdzzvēretāju institutu un paredz ka „lai dvēseles miers netiktu apdraudets“ — viņu uzdevums esot vairāk dot zvērestu par apsūdzeta dzīvi un godīgumu. Šis līdzzvēretaju instituts tiek pilnīgi noliegts 1695 g. Inkvizicijas procesam attīstoties šis škistīšanas zvērests pakāpeniski pārvēršas no apvainota īpatnejas tiesības — patiesības pētīšanas līdzeklī tiesneša rokās. Tiesnesis šeit pārbauda vai aizdomas ir pietiekošas, ja apvainotais tās nespēj atspēkot — apvainota notiesašanai. Ja apvainotais nespēj, būdams nekompromitets cilvēks — šādu zvērestu dot — apstiprinas inkvizicijas tiesneša prezumcija par apvainota vainigumu.

---

[1]) Vid. Bruņ. Ties. 15. 38, 85.

Dažas Rigas pilsētas kriminalprocesa īpatnības.

Meklejot Rigas pilsētas tiesību avotos pēc kriminalprocesualiem noteikumiem šādi atronami izkaisiti, ļoti reti — ir Hamburgas — Rigas tiesībās, ir pārstrādatos Rigas statutos, ir pilsētas rātes lēmumos (senatus consulta) ir vecās Bursprake. Pēdejas attiecas galvenām kārtām uz publiskas drošības un kārtības noteikumiem, reguleja tirdzniecību, amatniecību, tirgu, nodevas un t. t. Attiecībā uz lieciniekiem Rigas Stat. II C. 20 § 1,2 — runājot par rakstiska procesa nepieciešamibu paredz lieciniekū atbildes uz sagatavojamiem interrogatoria). I. G. L. Napierski krājumā [1] ievietoti pavisam 73 senatusconsulti. No šiem norādījumus uz procesu satur sekoši: 7. Decembri 1572 regule rātes tiesašanas iekārtu, uzliekot par pienākumu katram rātmanim ierasties laikā 9 pl. un piedraudot neierašanas gadījumā ar naudas sodiem no 1 markas līdz ½ tāleram, atkaribā no ta vai sakarā ar neierašanos bija jaatliek nolikto lietu tiesašana. N 8 — 13. XI. 1577 — noliedz goda aizskāršanu un nekorekto uzvešanos tiesas priekšā; kas šādi uzvedies izraidams no tiesas zāles un nevar piedalīties savas lietas iztiesašanā. N 9 — 10. XI. 1581 — paredz fogta tiesības uz trešo daļu no soda naudām (Der Vogt soll den dritten Pfennig) N 10 — 10. XI. 1589 — paredz noliegumu rātmanim atstāt pilsētas robežas naktīs starplaikā starp tiesas sēdēm — trešdienā un piektdienā. Šo noteikumu pārkāpejiem jamaksa soda nauda. Birger-

---

1) I. G. L. Nepierski. Die quellen des rigischen Stadtrechts. 1876 lps. 298.

meistaram jaseko šo noteikumu izpildīšanai un jaievāc sodu naudas — nolaidības gadījumā sodu naudu piedzīšanā, viņš maksa pats no savas kabatas. N 12 — 11. XII. 1594 — sīki paredz pārsūdzību termiņus un veidus, ieskaitot pārsūdzības iesniegšanu karalim. N 14 — 24. IX. 1596 — sīki regule pilnvarnieku darbību tiesā, liekot tiem attureties no nevajadzīgiem un garīem atkārtojumiem, atļaujot norakstu iesniegšanu dažās reizēs oriģinālu vietā un t. t. N 15 — 2. X. 1596 — par spriedumu izpildīšanas organiem un kārtību. N 16 — 17. junijā 1597 — senatus consultus ir ļoti zīmigs. Norādot ievadā uz goda aizskārumu stipru pavairošanos pēdejā laikā — rāte atron par nepieciešamu šo nevēlamu parādību apkarot. Ja fogts uzzina par šādu gadījumu un cietušais par to sūdzas — tad viņa pienākums ir nekavejoši vainīgo stingri sodit. Bet ja cietušais — „atturesies no sūdzības, bet pats atbildes uz injuriam — tad provocans un provocatus" — abi sodami ar 6 nedeļu aresta sodu un nopietno naudas sodu. Neviens nevar atrunāties ar šo noteikumu nezināšanu. N 17 — 13. III. 1598 — atkal uzliek pilnvarniekiem par pienākumu sastādit rakstus īsi un korekti. Acimredzot — 24. IX. 1596 — lēmums šinī ziņā nav bijis pietiekošs. Šeit vēl regule pilnvarnieku darbības technisku pusi — kādā formatā, satura jabūt rakstiskiem paskaidrojumiem; vairako lokšņu gadījumā attiecīgi jasakniede. Par noteikumu pārkāpšanu draud sods pēc tiesas ieskata. Ari N 20 — no 7. VII. — 15. IX. 1609 regule pilnvarnieku darbību un noliedz tiem ierasties tiesā pirms nebūs devuši attiecīgu zvērestu. Visi rakstiski paskaidrojumi iesniedzami tikai ar pilnvarnieka parakstu, bet citādi izsniedzami atpakaļ. N 21 — 20 junija 1610 — atļauj rātmaņiem ari turpmāk tiesāt lietas, kuru dalibnieku radniecības vai svaiņiniecības pakāpe tālak par trešo. Neraugoties uz prāvnieku noraidījumu viņi paliek tiesājot — ja tikai nebūs sķeršļu sevišķa partejiskuma dēļ. Par pēdejo katrā konkretā gadījumā taisnīgi izšķir pati rāte. N 23 — 21. X. 1614 — atkal noliedz pilnvarniekiem lieki vilcināt un komplicēt lietas, šādā veidā nodarot prāvniekiem liekus izdevumus uz zaudejumus. Acimredzot pilnvarnieku dar-

bības negativas puses darīja rūpes Rigas pilsētas pārvaldei. N 25 — 8. IX. 1615 — tiek paziņots lēmums visiem prāvniekiem un pilnvarniekiem, vietejiem un iebraucejiem, ka visās tiesu iestādēs jaizturas korekti un ar cieņu; nedrīkst ierasties ar ieročiem, izrādit tiesai necienibu, uzvesties rupji un trokšnaini. Šo noteikumu pārkapēji tiek nopietni sodīti. Ja N 27 — 21. II. 1623 — atkal attiecas uz pilnvarniekiem un noliedz tiem aizbraukt, neatstājot vietnieku sāktu lietu turpināšanai — tad izcilus nozīme ir nākošam 8. XI. 1629 senatus consultam, kas paredz obligatorisku aizstāvešanu svarigās kriminallietās. Nevienu apsūdzeto nevar notiesāt ar nāves sodu — skan šis lēmums — ja viņam nebija ex officio piešķirts aizstāvis. Viņš pats pietiekoši jauzklausa, viņš tiek aizstāvets un tad pie šādiem apstākļiem taisitais spriedums paliek negrozams un galīgs. Šo lēmumu papildiņa N 29 — 4. VI. 1631 — ka kriminallietās apsūdzetie stādami visai rātei priekšā, lietas apstākļi tiem japaskaidro, kā ari viņu atbildes izsmeloši jaņem vērā. Šo divu senatus consultu kopsaturs dod svarigus norādījumus kriminallietu tiesašanas kārtībā. Šeit konstate noteiktas apsūdzeta garantijas un tiesības. Apsūdzeta tiesības šinī gadījumā būtu: a) personīgi ierasties rātes priekšā, kāda apsūdzeta ierašanās tiesība savā lietā līdz šim ir viena no svarigakām apsūdzeta tiesībām b) noklausities inkriminejuma saturu c) dot paskaidrojumus — atbildot uz apsūdzības materialiem; pie kam tiesas pienākums ir šādus paskaidrojumus uzklausit un apsvērt d) tiesības uz aizstāvi, kas tam piešķirams, ja lietā draud nāves sods. Tādā veidā svarigakās lietās tika ieturets ne fakultativas, bet gan obligatoriskas aizstāvešanas princips. Uzsvērta ari tiesas spriedumu negrozamiba. Šāda sprieduma negrozišana gan prezume visu iepriekš paredzetu garantiju ievērošanu. Ja lieta grozas ap apsūdzeta dzīvibu — vispirms jauzklausa viņš pats un jadod aizstāvis. Šie Rigas tiesas lēmumu pamatprincipi uzskatami par apsūdzetam kriminalprocesā piešķirto garantiju stūrakmeni. N 31 — 31. I. 1645 — regule kanclejas darbību — un pašvitro, ka iesniegtiem papiriem japaliek kanclejā un tie nav izsnie-

dzami atpakaļ. N 34 — 16. X. 1646 – sākumā noliedz rātes locekļiem ieņemt citu kādu karal. ierēdņa amatu bez rātes lēmuma, bet tālāk atkal noliedz rātes locekļu prombūtni naktīs bez birgermeistara ziņas; kā ari uzskata par tiesas darba laiku — laiku no 9 līdz 12 pl. dienā. Svarigu procesualu noteikumu satur N 47 — 18. XII. 1647 g. — pēc kuŗa zemāku instanču tiesneši pirms lietas caurlūkošanas otrā instancē un pirms sprieduma taisišanas — īsi sniedz savus paskaidrojumus kādu motivu un apsvērumu pēc, viņi ir nākuši pie sava slēdziena. Pēc tam kad zemākas instances tiesneši ir snieguši attiecīgus paskaidrojumus par sava sprieduma motiviem — viņi atstāj augstakas instances tiesas sēdi. Šeit minetais princips atbilst ari tagadeja krim. proc. lik. 198 p. tiešai izpratnei.

Specielo noteikumu tiesāšanas kārtibā rātsmaņu starpā paredz N 48 24. III. 1658. — kur obligatoriski pirms procesa sākšanas diviem rātes locekļiem jālūko panākt miera izlīgumu. Ja šis mēģinājums paliek bez sekmēm — tad šādas lietas tiesājamas aizklātā tiesas sēdē. Šis aizklātās tiesāšanas gadijums kā izņēmums no atklātas tiesāšanas principa — iestājas personala momenta pēc. Lai sargātu rātes locekļu noslēpumus, bet sevišķi lai uzturētu rātes autoritāti — ierobežo tiesāšanas atklātibu. „Pēc tam, kad par nožēlošanu ar katru dienu palielinas pilsoņu nepaklausiba tiesas priekšā.“ sākas N 49 — 4. VI. 1658...“ un augstai rātei nepatīkami dzirdēt prāvnieku savstarpēju lamašanos un goda aizskārumus... tad nolemts — šādus pārkāpējus sodīt ar naudas sodu un ieslodzit rātes telpās tik ilgi, kamēr viņi sodu samaksās.“ N 54 — 16. I. 1663 — birgermeistars Melchior Fuchs, atvietojot sēdes vadibā burggrafu, jautā — vaj muižnieka neierašanās gadijumā — šāda prombūtne — vienīgi ierakstama protokolā vaj ari neieradušamies prāvniekam paziņojums piesūtams. Uz šo jautājumu tika nolemts — rīkoties — piesūtot paziņojumus ar slēdzēju. N 56 — 29. IV 1663 un N 5[illegible] — 29. I. 1664 — apkaŗo netikumību. Pirmais satur pa daļai materialas dabas kriminaltiesisku normu — pa daļai regulē sprieduma iz-

pildīšanas kārtibu. Proti kalpones grūtniecības gadijumā tām nav piemērojams miesas sods, bet šāds atvietojams ar publisko grēku pielūgšanu baznicā pēc garidznieka attiecigiem vārdiem. N 60 — 14. XII. 1664 un N 62 — 18. II. 1665 — satur noteikumu, ka iztiesātas un iztiesājamās lietas originali uzglabājami kanclejā, bet prāvniekiem un to pilnvarniekiem izsniedzami tikai noraksti. N 67 — no 1. II. 1667. — veltīts apelaciju termiņiem sakarā ar svešinieku prāvām, bet N 68 — 1. II. 1667 — atkal noliedz pilnvarniekiem vilcināt procesa gaitu. Tādā veidā no visiem senatusconsultiem, kuŗi vairāk vaj mazāk attiecas uz procesualiem kriminallietu noteikumiem — lielakā daļa iztirzā prāvnieku un pilnvarnieku tiesības, pienākumus, uzvešanos, darbibu tiesā. Blakus apsūdzēto tiesībām — kuŗām kardinala nozīmē katra procesa strukturā — atronamas arī sīkas detales, kuŗas regule kanclejas darba technisku pusi. Šie senatusconsulti ļoti raksturīgi — nevien no procesualu attiecību statikas un dinamikas viedokļa — bet arī vēsturiski — atspoguļojot sevī tolaiku dienas kārtības prasības. Prāvnieku un viņu pilnvarnieku uzvešanās tiesas priekšā sevišķi neapmierināja rātes locekļus. Attiecībā uz pilnvarniekiem — specielus noteikumus satur arī 15. VIII. 1578. g. „Verordnung. Eines Erbaren Rahdes, welchermassen sich die geschworne Procurātorn hinfort verhalten sollen“, tad 15. XII. 1581 publicēta tiesāšanas kārtība, kuŗa starp citu X. p. atkal izsaka nemieru sakarā ar to, ka daži prāvnieki vairāk lamājas un trokšņo, nekā disputē par lietu; kā arī noliedz pilnvarniekiem lietot godu aizskarošus vārdus, kaut arī paši pilnvaras devēji to gribētu. Advokatu un prokuratoru darbību regulēja sīki 12. XI. 1634 — ordinance sākot ar zvērestu uzvešanos tiesā, lietu vešanu un beidzot ar atlīdzības jautājumu. Zīmīgs ir šās ordinances § 11 pēc kuŗa pilnvarnieks nedrīkst pieņemt ļaunu lietu, par kuŗas netaisnīgumu viņš pārliecināts. Aizbildņu un aizbildniecības institutu sīki regule 1591. g. Rīgas aizbildņu iekārta, kuŗu Polijas karalis Sigismunds III. apstiprināja Varšavā 5. maijā 1596. g.

Pēc Rigas pilsētas tiesibām — pilsētas rāte vienmēr izšķir lietas un taisa spriedumu ar balsu vairākumu. Ne-

drīkst piedalītie slietas tiesāšanā rātes loceklis, ja viņš ir prāvnieka radnieks, vai kādam prāvniekam palīdzēja resp. palīdz lietu vest. Ja viņš tomēr paliek sēdēt — viņš sodams ar rātes uzliekamu sodu. Ja rātes telpās, vai kā tekstā minets — rātes četrās sienās — kāds uzvedīsies necienīgi vai aizskaroši — viņš izraidams no telpām. Katra ratmaņa pienākums ir, ja viņš nav saslimis, piedalīties sēdē. Nēierašanas gadījumā ar 1 sudraba marku, kāda nauda jāņem līdz ieronoties trešo reizi sēdē. Prezidejošam birgermeistaram jagāda par sēdes atklāšanu laikā, kadēļ visiem jau plkst. 9 jabūt rātuzī. Jaseko novērst visu, kas velk lietas tiesāšanu gaŗumā. Tipisks viduslaiku princips — ir noliegums rātmanim uzturēties naktī ārpus pilsētas bez iepriekšejas paziņošanas prezidejošam birgermeistaram. Fogtu tiesas sēdes notika otrdienās, ceturdienās un sestdienās, piedaloties kanclejas sekretaram, tieslietu lietpratejam. Laikam nekad nenovecosies Rīgas pilsētu statutu noteikums, lai neviens fogts neaicina prāvniekus, nenoliek tiesas sēdē vairak lietu, nekā viņam iespējams iztiesat. Ja tomēr viņš nevarēs visas noliktas lietas iztiesāt lai pārpalikušiem prāvniekiem bez sevišķa aicinājuma izsniegšanas — liek ierasties nākošā dienā un ievedot tos sarakstā — un tad viņus uzklausīt un lietas izspriest pirmā kārtā. Tiesnesim pacietīgi jāuzklausa abi prāvnieki (audiatur et altera pars!) — viņš nedrīkst nevienam palīdzēt nedz kādam kaitet—lai tiesa varētu būt bezpartejiska kā nabagiem, tā arī bagātiem, savējiem un svešiem. Tas ir viņa tiesneša zvēresta pienākums. Šis princips ir pastāvīgs cik ilgi eksistes taisnas tiesas jēdziens un viņš allaž bija un būs justicijas garantiju stūrakmens. Svarigs ir procesa strukturas noteikšanai Rīgas pilsētas statutu cap. I. 6 pkt. — pēc kuŗa tiesnesis nevar nevienu piespiest iesniegt sūdzibu sakarā ar izdarītu deliktu vai noziegumu (akuzacijas princīps), tad tomēr ja sūdziba pieteikta vai lieta palikusi atklāta — tiesnesim vajaga noziegumu ex officio izmeklēt un sodīt (imperativs un inkvizicijas principi). Rīgas pilsētas tiesu iestādēm kompete visi — vietējie pilsoņi vai iebraucēji, muižnieki un citu kārtu piederīgie—

kuŗi šeit izdara deliktu. Tā tad piekritību ex foro delicti commissi. Bet arī katrs kas izdara slepkavību vai līdzīgu nedarbu nevien pilsētas teritorijā, bet arī citur, bet R gā tiek aizturēts — var tikt šeit tiesāts. Tā tad arī piekritība fori apprehensionis. Zemākas tiesas kriminallietās (asinslietas) tikai noklaušina un tad ar visiem pierādījumiem, aktim, indicijām — nosūta rātei. Zemākas tiesas nedrīkst bez rātes slēdziena pielietot spīdzināšanu vai citus pārbaudījumus apsūdzētiem. Rīgas pilsētas tiesības velta maz uzmanības kriminalprocesa noteikumiem — turpretim materialām kriminaltiesībām ir veltīti piecdesmit panti, kuŗi zīmīgā kārtā sakas ar dievzaimošanas un burvības apkarošanu. Raksturīgi ir tit. V. 3 p. — kas paredz sodu par miera laušanu, ja viņš pienākuša rātmaņa vārdus neklausot — turpina miera pārkāpšanu. Arī šeit atkārtojas vispārejs princīps — palīdzēt sūdzību celt trauksmes gadījumā. Tikai zvērests atsvabinā kaimiņus, kuŗi nenāca palīgā — tāpat arī viesnīcas īpašnieku, ja viņš ar zvērestu pastiprina, ka sacēlis trauksmi un nav varējis aizturēt noziedznieku, kas viņa viesnīcā pastrādājis noziegumu. Pa daļai procesuals raksturs ir tit. VI, 4 pkt. kas paredz tiesneša iniciatīvi tiesāt cilvēku, pazīstamu ar savu netikumīgu uzvešanos, ja ir norādījumī, ka viņš vainojams laulības pārkāpšanā. Ja pēdējais nespēj ar zvērestu atbrīvoties no aizdomām — viņš sodams ar pienācīgu sodu. Tomēr šī tiesneša aktivitāte paredz kā priekšnoteikumu „davon Er gnugsam Anzeige hätte“ — zināmu ziņojumu, kaut arī ne formālas sūdzības veidā.

Tiesu spriedumi.

Viņu pārsūdzēšana un izpildīšana.

Tiesu praksē pēc spīdzināšanas metodes panīkšanas — vēl plaši piemēroja absolutio ab instantia, kā arī tortura spiritualis. Bet arī absolutio ab instanta gadījumā tiesa taisīja spriedumu. Spriedums ir visas izmeklēšanas rezultāts. Tiesas spriedumā apsūdzēto varēja notiesāt, attaisnot vai arī atsvabināt, turot aizdomās šinī instancē. Spriedums satur rezolutīvo daļu un motivāciju (rationes decidendi): pēdeja sevišķi svariga prāvniekam sprieduma pārsūdzēšanas augstākā instancē gadījumos. Visupirms pārsūdzības tiesneša ar šeffenu piedalīšanos taisītos spriedumos tika iesniegti bīskapam un leimaņu tiesnešiem. Tālāko pārsūdzību iesniegšana ķeizaram un pāvestam, kā jau agrāk minēts — tika jau 15 gadusimtenī noliegta. Vēlāk attīstījas querela nullitatis un apellatio, pie kam pirmā sīkāki minēta 1555. g. Kammergerichtsordnung, bet otrā sevišķi attīstījas poļu valdīšanas laikā. Turpretim zviedru valdīšanas laikā attīstījas leuteratio instituts. Zemes tiesas iesūtīja aktis galma tiesai — bet mazāk svarīgās lietās uzglābājies arī apelacijas princips (skat. 1632. g. tiesu ordinance 37 cap.). Šis lēuteracijas princips atbilst augstākas instances pārraudzības, kontroles, bet arī juridiskas palīdzības principam. Viņas galvenā atšķirība — ir tā, ka lieta tiek iesniegta augstākai instancei obligatoriski un neatkarīgi no prāvnieku gribas, kurpretim apelacijai ir fakultatīvs raksturs. Apelantu, kuŗa pārsūdzību atzina par nedibinātu un apzināti nepatiesu — varēja sodīt [1]). Sprie-

[1]) Hermann Schütze. Die Hauptschutzmittel des Angeschuldigten im Inquisitionsprocess. 1849, lp. 56.

dumu, kurš taisīts preteji noteiktas tiesāšanas kārtības pamatprincipiem — varēja lūgt atcelt jau minētās querela nullitatis ceļā. Saprotams šī sūdzība paredzēja tikai svarīgus procesuālus pārkāpumus, piem. ja lietu iztiesāja un sprieda tiesnesis pret kuru bija pieteikts likumigi dibināts, bet neievērots noraidījums. Šādas sūdzības ceļš bija līdzīgs apelacijas ceļam un viņu iesniedza tieši augstākai instancei — galma tiesai. Dažādi spriedumu pārsūdzēšanas veidi centās panākt pirmās instances sprieduma reviziju un grozīšanu. Ja materiala patiesība nebija atrasta pirmā instancē, vismaz pēc apsūdzētā pārliecības, tad to varēja meklēt nākošā augstākā instancē. Neatkarīgi no tiesu organu strukturas, resp. procesualu attiecibu statikas allaž meklēja pārsūdzēšanas iespēju. Runājot profesora J. Heimbergera [1]) vārdiem „pārsūdzības ievešana atbilst tautas noteiktām prasībām". Neatkarīgi no laikmeta un tiesiskas apziņas attīstības pakāpes — allaž bija dzīva tieksme meklet taisnību arī tālāk, neaprobežojoties ar pirmās instances spriedumu. Vai ta ir kroņa tiesa, zverinātu vai šeffenu koleģija — vienmēr pacēlās juristu balsis par otras instances nepieciešamību. Bieži vien no tiesas varas neatkarīgs faktors, kļūdīšanās, liecinieku nepatiesas vai nepareizas liecības, nepietiekoša pierādījumu resp. pretpierādījumu savākšana — varētu tiesas galīgu spriedumu padarīt prāvnieka likteni — nelabojamu. Šāda augstāko instanču pastāvēšana arī rada dabīgu kontaktu starp zemāko instanču tiesām un padara to praksi viengabālaināku, vienlīdzīgāku. Koncentrējot vienā vai dažās augstākās tiesās visu kriminallietu praksi — panāk lietderīgu vienādu likuma interpretāciju un piemērošanu. Augstāko tiesas instanču darbība savienota ar plašām tieslietu zināšanām — kamdēļ allaž zemēs, kur pirmās instancēs prevalēja laiju elements — šādās augstākās tiesās tiesnešu komplektēšanai bija nepieciešams zināms zinātnisks cenzs. Lai šās augstākās tiesas neapkrautu ar lieku darbu, lai techniski atvieglinātu šo darbu — no

---

[1]) Prof. J. Heimberger, Fragen der Gerichtsorganisation im künftigen Strafprocess, 1909, lp. 20.

vienas pusēs vienmēr bija ierobežojumi pārsūdzamu lietu kategorijās un no otras bija daži priekšlikumi dažu forma ītātu atcelšanai, atvieglinot tādā kārtā tiesnešu grūto darbu [1]).

Spriedumu taisot — aplūkojama perioda sākumā — zvērinātiem piedaloties ir radusies starpība starp zakšu spoguļa noteikumiem un Vidzemes tiesu praksi. Vācu tolaiku kriminala jurisdikcija — tiesību meklētāji — šeffeni atronot tiesisku slēdzienu pasludināja savas domas, savu autoritātīvu uzskatu, bet galu vārds piederēja apkārt stāvošiem brīviem vīriem, kuŗi varēja šim lēmumam piekrist vai arī to neapstiprināt. Tikai ja brīvu viru doma sankcionēja tiesību meklētāju lēmumu — ir radīts spriedums vārda pilnā nozīmē. Šī kārtība izriet no tautas tiesas principa pati tauta tiesa; daži sevišķi piedzīvojuši, parasti vecākie ļaudis pirmie izsaka savas domas, pēc tam tiesāšanai sanākusi un apkārt stāvoša tauta šīm domām piekrīt, parasti diezgan skaļi tas ir tautas spriedums. Zakšu spogulī B. II. 12, § 10 — taisni paredz gadījumu — kad tiesāšanas laikā nāk divi dažādi pretimrunājoši sprieduma projekti — tad spēku gūst tas spriedums, kuŗam piekrit klātesošu vīru vairākums. Vidzemē šī kārtība bija vienkāršota, pa daļai tas izskaidrojams ar kontakta trūkumu starp zemes iekaŗotajiem un īstu zemes saimnieku. Vidzemē tiesnesim bija jāpieaicina spriedējs, tiesību zinātājs, kas saziņā ar citiem zvērinātiem pēc apspriedes iznesa spriedumu. Domstarpību gadījumos izšķira zvērināto vairākums. Mūsu uzskatu par kontakta trūkumu starp citu pastiprina arī liela atklātība šāda tiesāšanā vacu tiešās, ar lielu masu piedalīšanos, kurpretim Vidzemē šādu zvērinātu darbiba parasti notika bez lielākas sabiedribas un atklātibas interesēm.[2]) Ja prāvnieki ar šādu

---

[1]) Z. Levenbergs. Prokuratura un apsūdzības rakstu apstiprināšana. Tiesl. Min. Vēstn. Nr. 9 — 1930. g.

[2]) Erwin-Erhard Aidnik. Die „articuli reprobati" des Sachsenspiegels in altlivländischen Rechtsbüchern. „Rig. Zeit, für Rechtswiss 1927 lps. 13.

zvērinātu, pēc atseviškas apspriedes apsverot (wrögen) visus lietas apstākļus, taisitu spriedumu — apmierināti — viņi pateicas tiesnesim un spriedums gūvis likumigu spēku. Jau vēlākā laikā prāvnieks varēja saņemt tiesas sēdes protokola un sprieduma norakstus ar tiesneša un piesēdētāju zīmogiem resp. tiesas zīmi. Zvērinātie spriedumu taisot izšķīra fakta un tiesību jautājumus. Tiesiskos slēdzienos viņi parasti bija konzekventi un tādā veidā tika raditas viengabalaina tiesu prakse un vecas ierašas. Spriedumus uzveikušas puses nedrīkstēja izpildīt patvarīgi, bet ar attiecīgu paziņojumu jāgriežas leimaņu tiesās. Ja prāvnieks ar spriedumu nebija mierā — viņš varēja to apstrīdēt, protestējot pret spriedumu (schelten). Šāda apelacija, protests bija japaziņo nekavējoši, kamēr vēl tiesa atradās uz vietas. Nekavējoši pieteiktais protests apturēja sprieduma spēkā stāšanos un tā izpildīšanu. Pārsūdzēšanas gadijumā lieta nāca augstakas instances iztiesāšanā. Pēc Rigas pilsētas tiesibām šāda apelacijas lieta tika caurlūkota nākošā rātes sēdē (nākošā piektdienā), ārpus pilsētas — no leimaņu tiesām uz leimaņu dienām (Manntag).

Pārsūdzibas vispār tika uzskatitas par neuzticibas izteikšanu tiesnesim — par tā goda aizskāršanu, iesniedzot apzināti nepatiesu pārsūdzibu — bija paredzēti sodi — piem. veddas maksājumi tiesnesim, no otras puses — ķīlas nodošana, naudas zumas vaj vērtslietu veidā. Riga palikusi par apelacijas instanci ari citām pilsētām un proti Tērbatai, Pernavai, Vilandei, Kuldigai, Aizputei, Ventspilij un t. t. — vispār pilsētām, kuŗās piemēroja Rigas pilsētas tiesibu principus. Šo mazāku pilsētu rātu spriedumus varēja pārsūdzēt Rigas pilsētas rātē, kā formalā otrā instancē. Šinī laikā paplašinot Rigas pilsētas rātes jurisdikcijas funkcijas — tiek paplašināts ari rātes sastāvs, kuŗā gan aiz iekšēji politiskiem motiviem ietilpst ari abu Rigas ģilžu pārstāvji. Šie ģildes pārstāvji darbojoties rātē — vairs nav uzskatami par ģildes delegatiem, bet formali vienkārši par rātes locekļiem, kaut gan faktiski tiem se-

viškī tuvas bija ģildes intereses.[2]) Laiju elementa līdzdarbibai kriminaljurisdikcijā izbeidzoties — spriedumu taisīšana kroņu tiesās — Vidzemē — zemes tiesās, Kurzemē — maģistratu tiesās, hauptmaņu tiesās u. t. t. bijusi stipri līdziga. Spriedumu taisīšana notika ar balsu vairākumu, iepriekš jautājot katra atsevišķa tiesas locekļa domas. Šīs domas dažreiz atzīmēja rakstiski, dažreiz atsevišķi neatzīmēja vispār, izņēmuma gadijumos, ja lieta bijusi komplicētāka tika iesniegtas atsevišku rakstu veidā. Tam sekoja spriedums, kas saturēja vēsturisku daļu — motivāciju — un rezolutivu daļu.

Kurzemē dižciltīgo kriminallietu iztiesāšana kompetēja pilskungu resp. hauptmaņu tiesai, kur šāds virspilskungs ar diviem assessoriem tiesāja gadu cauri, izņemot svētdienas un svētku dienas. Dižciltīgo kriminallietu tiesāšana piekrita galma tiesai, kuŗas sastāvā bija pastāvīgi četri hercoga rātsmaņi — padomnieki (Oberräte) un divi tiesibu zinibu doktori, bez tam tieši šo kriminallietu izspriešanai pieaicināja vēl četrus virspilskungus. Galma tiesas sēdes notiek divas reizes gadā, bet divi tiesas locekļi pastāvigi seko tekošo lietu gaitai. Hercoga muižu pavalstniekus tiesāja pilskungi, bet privatmuižu zemniekus pats muižas īpašnieks. Spriedumu izpildišana piekrita leimaņu tiesnesim, kas izpildija ari tīri administrativi — policejiskas funkcijas. Piltenē un Aizputē vietejo pilsoņu kriminallietas tiesāšana piekrita maģistratiem. Turpretim hercogu pilsētās kriminallietu tiesāšana piekrita maģistratiem tikai pieaicinot attiecīgus hauptmaņu tiesas locekļus. Faktiski gan stāvoklis pēdējā gadijumā radies otrāds — — kriminallietas tiesāja hauptmaņu tiesas, pieaicinot dažus maģistrata locekļus. Vidzemē zviedru valdīšanas laikā kā regulara parasta pirmās instances tiesa — ārpus

---

[2]) Prof. A. Svābe. Lielas un mazas ģildes lomas Rigās likteņos „Jaun. Ziņas“ N. 3. 1936. g.

pilsētām — darbojās zemes tiesa. Šās tiesas kārtejas sēdes notiek savā apgabala muižā, vaj pilī divas, trīs reizes gadā, bet ārkārtējas sēdes — steidzamības gadījumā pēc vajadzības. Kā otra instance bija galma tiesa — nevien visām zemes tiesām, bet ari Vidzemes pilsētu rātēm, izņemot Rigas pilsētu. Šai tiesai bija paredzēti, sākumā 3 pastāvīgie tiesas locekļi, vēlāk seši. Raksturīgi, ka šai tiesai kompetēja ari zemnieku sūdzības pret muižniekiem par apspiešanu, varmācībām, kā ari vispār lietas, kuras karalis iesūtija iztiesāšanai. Bet vesela virkne kriminallietu kompeteja galma tiesai kā pirmai instancei un proti — karaļa apvainošana, dienesta noziegumi, muitas ierēdņu darbibas traucēšana varas līdzekļiem, dižciltīgo divkauju lietas. Sākumā zemes tiesa pati netaisīja spriedumu dižciltīgo lietās, kuŗās apsūdzētam draudēja lielāks sods — bet sūtīja lietu sprieduma taisīšanai galma tiesai. — Vēlāk tomēr pati zemes tiesa lietu izsprieda, bet nosūtīja lietu galma tiesai vienīgi sprieduma leuterācijai. Attiecībā uz pēdējo jāatzīmē — ka principā viņa bija paredzēta visu kārtu piederīgo kriminallietās, ja spriedums attiecas uz apsūdzēto dzīvību, miesu, godu. Turpretim — vesela noziegumu kategorija kā: sodomija, izvarošana, bērna slepkaviba, laupišana, tīša slepkavība — ja noziegums bija neapšaubami pierādīts un atzīts — šāda leuteracija nebija vajadzīga, bet spriedums tika nekavējoši izpildīts. Burgtiesu spriedumi allaž bija iesūtami generalgubernatoram leuteracijai (burgtiesu kārtiba Tit. 7, 8). Ši burgtiesa nav identiska ar burggrafa tiesu. Pirmās sastāvā bija prezidents, trīs assesori un sekretārs un viņa noturēja sēdes divas reizes nedeļā. Tai kompetēja visu civilierēdņu lietas Rigā, Pernavā, Daugavgrivā, Koknesē, kā ari visas Daugavgrivas un dažās Rigas pilsētas teritorijā atrodošos, bet kronim piederošu zemju (pils, klosteris, Spilve un t. t.) iedzīvotāji. 1699. g. šī burgtiesa izbeidza savu ekzistenci un tai kompetējošās lietas iedalitas Rigas zemes tiesā. Zemnieku kriminallietas kompetēja zemes tiesām, kurpretim muižniekiem

bija savā muižā policejiskas varas jurisdikcija. Pilstiesu un kārtibas tiesu ekzistence nebija gaŗa — šīm tiesu iestādēm bija samērā īss mūžs. Pilstiesu instituts tika radīts poļu valdišanas laikā, bet zviedru laikā viņu vietā — radītas kārtibas tiesas. Šai iestādei bija pa daļai tiesas. pa daļai administratīvi — policejiskas funkcijas. Viņas iztiesāja muižnieku kārtai nepiederošu personu sīkus pārkāpumus, izmeklēja lietas, izpildija spriedumus. Ar karaļa rīkojumu no 20. XII. 1694. g. šīs tiesas tika likvidētas; administrativas funkcijas turpmāk uzticētas apriņķu fogtiem, bet tieslietu turpināšana zemes tiesām. Rigas pilsētā kriminallietas tiesāja fogtejas tiesa, kuŗa sadalijās pilsētas fogtejas tiesā un zemes fogtejas tiiesā — pēdējā attiecās uz lietām ārpus pilsētas mūŗiem. Viņās tiesāja divi resp. trīs pilsētas rātsmaņi un šīs tiesas bija padotas tieši pilsētas rātei, kuŗa bija šīm tiesām otra instance. Fogtejas tiesa notureja sēdes otrdienās, ceturtdienās un sestdienās, bet pilsētas rāte trešdienās un piektdienās.

Ilgi, ilgi rātes un fogtejas tiesu sēdes bija atklātas, kamēr 17 gadusimteni otrā pusē pilsētas rāte ar dažiem senatus consultiem sāka šo principu ierobežot. Pati pilsētas rāte atrada par nepieciešamu šādu rīcību izskaidrot ar svarigumu uzturet rātmaņu autoritāti viņu savstarpejos strīdos no vienas puses un publikas — resp. prāvnieku nepieklājigu izturešanos sēdēs no otras puses. Starp citu šis lūzums acimredzot izskaidrojams ar vispārejo rakstiska formalisma nozīmes pieaugšanu. Burggrafa tiesu nodibināja poļu karalis Stefan Batorij 1581 g. Karalis iecēla ikgadus vienu no pilsētas četriem birgermeistariem — sekot pareizai karaļa rīkojumu izpildīšanai, justicijas pareizai darbībai, dižciltīgu kriminallietu iztiesašanai. Kriminallietās, kur apsūdzetam draudošs sods — tangeja godu, mieru, dzīvibu — burggrafs prezideja rātē, kuŗa sprieduma taisišanai pieaicināja generalgubernatoru un divus muižniekus.

Mazakās kriminallietās burgrafs tiesaja kopā ar ka-

raļa ieceltiem diviem asesoriem no rātes vidus. Burggrafu lietās pārsūdzibas bija iesniedzamas karaliskai galma tiesai Stockholmā. Japiezīme, ka burggrafu tiesas pastāvešanas laikā — bija asas nesaskaņas starp muižniecību, pilsonību un karaļa ierēdniecību par šas tiesas pastāvešanu. Ši tiesa, kuŗa no vienas puses mazināja kārtu pretešķibas, pilsētas autonomiju, veda muižniekus un pilsētniekus vienā koleģija — nebija pa prātam ne muižniecībai, ne pilsonībai, un atkārtoti ienāca lūgumi par šas tiesas likvidaciju. Šas tiesas princips runāja pretim to laiku sabiedrības šauriem noslēgtiem kastu uzskatiem un garam. Krievu valdīšanas laikā 1783 g. Vidzemē ieveda gubernatoru satversmi (Statthalterschafts verfassung) pēc kuŗas pilsētām pierakstitie pilsoņi kompeteja pilsētu maģistratiem. Kroņa un publisku iestāžu zemnieku lietas kompeteja zemes tiesām zemāku tiesu jurisdikcijai, visu pārejo, ari ārzemnieku lietas kompeteja apriņķu tiesām. Iepriekšeja izmeklešana kriminallietās parasti piekrita zemākai zemes tiesai vai ari policijai — kur izmeklešanai bijai īss, summars raksturs. Svarigakās kriminallietās apriņķa tiesa pārņēma šo lietu, pati izmekleja, pratināja lieciniekus. Mazakās lietās, kur sods neskāra apsūdzeta godu vai miesu — spriedumu izpildišanu uzdeva zemākai tiesai. Svarigakās kriminallietās bija paredzets sekošs instanču ceļš: apriņķa tiesa nosūtija lietu ar slēdzienu virszemestiesas I departamentam, kur taisija spriedumu, bet to vēl nenodeva izpildišanai. Tālāk lietu nosūtija revizijai tiesu palatas kriminaldepartamentam. Pēdejas instances nebija kasacijas instances, bet revizijas instances vārda pilnā nozīmē — ļo šaubu gadījumos atkal atjaunoja izmeklešanu, pašas pārbaudot pierādījumus. 1. maijā 1797 g. šo kārtību atcēla un atkal ieveda līdz 1783 g. spēkā bijušo zemes satversmi. Kurzemē līdzigas pārmaiņas notika 1795 g.

Attiecībā uz pārsūdzibām Rigas pilsētas tiesās — japiezīme ka apelacijas lietās, kuŗās draudeja nāves vai

miesas sodi — netika pielaistas. Turpretim lūgumi dēļ spriedumu rēvizijas tika līdz 1690 g. iesniegtas pašai rātei, bet kopš ta laika tieši karalim. Dabigi ka revizijas lūgumi pārak mazās lietās netika pielaisti — piem. lietās, kur piespriests tikai naudas sods, kas netange prāvnieku godu un labu vārdu. Vēlešanās iesniegt lūgumu dēļ revizijas bija piesakama 8 dienu laikā no sprieduma paslu-dinašanas dienas, pie kam prāvniekiem vajadzeja dot tā sauc. revizijas zvērestu. Kurzemē līdz 18 gadusimtenim tiesašanas kārtība principā bija mutiska un summara, kaut gan jau tad prāvnieki mēdza iesniegt rakstiskus paskaidrojumus. Turpretim kopš 18 gadusimteņa sākuma tiesašana vispār ir rakstiska, kāda principa vēlamibu pašvitro daži landtagu lēmumi. Ši rakstiskas formas ievešana tiek motiveta ar sekretāru grūtibām protokolejot prāvnieku paskaidrojumus. Raksturigi ka ari 3 zept. 1718 g. landtagu lēmums uzsver, lai advokatu rakstiskie iesniegumi būtu īsi un nepārsniegtu divas loksnes. Pilsētu un pilskungu tiesās tiesašanas kārtība ari turpmāk palika pa daļai rakstiska, pa daļai mutiska. Pēdejās tiesās domineja summaras tiesašanas veids.

Moderna kriminalpolitika velta daudz uzmanības pēdejai stadijai — sprieduma izpildišanas stadijai. Šinī virzienā taisni pēdejā laikā bija daudz reformas, kuras no vienas puses atvieglina notiesata likteni sodu izciešot — paceļot ieslodzijumu vietu apstākļus, ievedot nosacītu atlikšanu, nosacitus atvaļinājumus, dažadus atvieglinājumus atkarībā no uzvešanas, sodu termiņu saisināšanu, bet no otras pasarga sabiedrību no bīstamiem noziedzniekiem — tos ilgāk izolejot, turot drošības ieslodzišanā, mainot režimu un t. t. Ja tagad piegriež lielu vērību šai stadijai — soda izciešanai, sprieduma izpildīšanai — tad 19 gadusimteņa beigās un 20 gadusimteņa sākumā parasti galveno vērību piegrieza tiesas sēdei, tiesas izmeklešanai. Piešķirot šai stadijai sevišķu nozīmi — dažreiz gāja tik tālu — ka sašaurināja visa procesa svarigumu, liekot visu smagumu partu disputā. Turpretim viduslaikos un

aplūkojamā periodā galveno vērību piešķira pašam spriedumam, t. i. tam momentam ar kuru konstateja kuŗā pusē taisnība, atrada tiesības, restituēja traucetu tiesisku stāvokli. Jautājumam par sprieduma izpildīšanu veltīja maz vērības. Avotos un vecā literaturā atronam maz norādijumu attiecošos uz sprieduma izpildīšanu. Pat kvalificetu nāves sodu gadījumos — vispār parasti noteiktai noziegumu kategorijai bija paredzets attiecīgs kvalificets nāves sods — vai nāve iestātos apsūdzeto sadedzinot uz sārta vai uz rata, ar vai bez iepriekšejas sacirśanas. Sikāki soda izpildīšanas noteikumi netika paredzeti, atstājot daudz brivības bendes mākslas virtuozitātei. Gan ir atsevišķi spriedumi, kuŗi sīki satur soda izpildīšanas detales un noteikumus. Tas parasti bija gadijumos, kad tiesa atzina par nepieciešamu piemērot izcilus bārdzību un tādā veidā iespaidot attureties no lidzīgiem smagiem noziegumiem (piem. jau citetā Rigas dedzināšanas prāva 1677 g. Gabriela Franka un Andressena apsūdzibas lietā). 17 gadusimteņa tiesu praksē jau pazina soda izpildīšanas atlikšanu, kuŗa tagad tiek piemērota saskaņā ar krim. proc. lik. 976 p. Tanī laikā šādu soda izpildīšanas atlikšanu mineja spriedumā rezolutivā daļā. Parastais to laiku sprieduma izpildīšanas atlikšanas gadijums ir — sievietei, kuŗa ir grūtniecības stāvoklī — sodīšanai ar miesas sodu. Šādos gadijumos tiesa pašā spriedumā paredzeja vai nu nepieciešamību gaidit dzemdetājas izveseļošanos — tādā gadijumā ši ricība pielīdzinama soda izpildīšanas atlikšanai — vai nu tika miesas sods atvietots ar baznicas sodu jeb citu — tādā gadijumā šāds spriedums satureja soda mīkstinašanu. To laiku dzīves uzskatiem atbilst tiesu praksē bieži sastaptais princips vērst sprieduma izpildīšanu nevien pret cilvēku, bet ari pret kustoni. Parasti sodomijas gadijumā — pašā spriedumā dots rīkojums sadedzinat i notiesatu apsūdzeto i to kustoni, kas bijis par sodomijas objektu. Šeit acimredzot spēlejis lomu pa daļai etiski — religiozs uzskats, ka viss kas piedalījies šādā grēkā iznicinams. Blakus šādam — no mūsu psicholoģijas viedokļa nesaprotamam kustoņu iznīci-

našanas faktam spriedumu izpildot — ari īpatneji ir spriedumu izpildīšana pret veselu teritoriju, resp. veselu apdzīvotu vietu sodīšana. Tā piem. arķibiskaps Michaels Hildebrands pieprasīja, lai Rigas pilsēta iznīciņa dažus pilsētas tiesībās no zakšu spoguļa pārņemtus noteikumus, piedraudot šo prasību neizpildīšanas gadījumā sodit visu pilsētu ar Bannu. Ši arķibiskapa prasība tomēr netika izpildīta, zakšu spoguļa iespaids uz Vidzemes tiesībām, sevišķi bruninieku tiesībām, bija liels — neizpildīšanai sekas nav bijušas. Kaut gan šim gadijumam bijis vairak politiska stridus nokrāsa — tomēr viņš to laiku uzskatiem raksturīgs [1]). Sprieduma izpildīšanai bija daži organi — sākot ar, Hakenrichter, galvenām kārtām kriminalsodu izpildīšanai pie zemniekiem [2]), — aplūkojamā periodā sākumā un beidzot ar policiju — ša perioda beigās.

Pat neapstājoties pie dažām tagadnes reformām un radikaliem projektiem de lege ferenda[1]) — tomēr nenoliedzama tieksme vairāk un vairāk izkopt soda izpildīšanas zinatnisku pamatojumu pēc iespējas plaši. Un šinī ziņā arvienu lielāka paliek plaisa starp viduslaiku un tagadnes juristu uzskatiem tiesu praksi, likumdošanu. Ja tagad no vienas puses cenšas atvieglināt soda izpildīšanu, bet no otras gādāt par sabiedrības intensīvāku drošību no noziedzīgiem un neveselīgiem elementiem — tad aplūkojamā periodā vispār, un Vidzemē un Kurzemē sevišķi —

---

[1]) Ervin Erhard Aidnik. Die „articuli reprobati" des Sachsenspiegels in altlivländischen Rechtsbüchern. Rigasche Zeitschrift für Rechtswissenschaft. Riga 1927 g. I. g. 4 burtn.

[2]) Dr. F. G. v. Bunge. Geschichte des Gerichtwesens und Gerichtverfahrens in Liv.—Est. und Curland. Reval 1874 lps. 33.

[1]) Dr. Roland Freisler „Zur Neugestaltung des Strafverfahrens und Strafvollzuges", „Grundzüge des kommenden Strafverfahrenrechts" 1935, ari Schoetensack- Christians- Eichler „Grundzüge eines deutschen Strafvollstreckungsrecht". 1935.

šis jautājums nebija aktuals. Tanī laikmetā cilvēks fiziski bija izturīgāks, vienkāršāks. Galvenā soda ideja tanī laika bija rādīt atbaidošu piemēru līdzpilsoņiem, novērst līdzīgu pārkāpumu atkārtošanu, redzot ša noziegumа kļūmīgas smagas sekas tā izdarītājam. No otras puses — sods bija nepieciešama reakcija, atriebība par nedarbu, grēku. Tas sevišķi attiecinams uz laikmetu — 16. gadusimteņa otro pusi līdz 18. g. s. beigām. Sodi parasti bija publiski, tos izpildīja lielākā ļaužu sanāksmes vietā, bieži pie baznīcām, pilsētās - iepriekš nāves soda izpildīšanas notiesātu veda pa lielakām ielām, dedzinot uz sārta sanāca apkārtējie un ziņkārīgie. Tā tad raksturīgs to laiku soda izpildījumam — ir lielas atklātības, publicitātes princips. Arī pats sods kā tāds — piem. vēlāk attīstījās notiesātā kropļošana, nāšu plēšana, burtu iezīmēšana ģīmī — bija zinams visiem un šo sodu veids taisni vēlējās šās atklātības un pazīšanas principu pēc iespējas jo ilgi uzturēt. Arī miesas sodu izpildīšanai - piem. rīkstes — parasti izvēlējās publiskas vietas, kur kupli sanāk vietējie iedzīvotāji. Nevien fiziskas sāpes — bet arī kauns, atbaidošs piemērs — bija tas, ko ar šādiem sodiem vēlējās sasniegt. Šie miesas sodi bija stipri izplatīti un piem. Carolina's noteikumi piemēroja viņus dažādākos gadījumos.[2]) — Zīmīgi, ka vēl 19. gadusimteņa otrā pusē dzirdēja juristu balsis, kuras uzskatīja miesas sodus — rīkstes - par nepieciešamību.[3]) Pretēji tagadnes principiem, pēc kuriem galvenais soda veids ir garaks vai mazāks ieslodzijums, brīvibas ierobežošanas sods, galvenais soda izpildīšanas — rekvizits — ir iespējama klusiba, atklātibas momenta izslēgšana, noziedznieka

---

[2]) C. C. C. art. 113 „falscher mit mass, wag un kauffmannschaft — rutten aus hawen" art. 115 „Straff der Procurator so jpen partheien zu nachtheylhandeln".

[3]) Friedrich Rang „Kann die Polizei das Strafmittel der körperlichen Züchtigung entbehren" lps. 37.

vārda saudzešana pēc iespējas, sevišķi pēc soda izciešanas — aplūkojamā periodā valdija uzskats — ka sprieduma izpildišanas smagums ir taisni saskatams principā „visiem redzot, visiem zinot". Patiesibā pats spriedums kā tāds — jau uzlika apsūdzetam noteiktu zīmogu, traipu. Netikdaudz ša sprieduma izpildišana — kā pats spriedums tanīs laikos iznicināja cilveka moralisku ekzistenci viņu līdzpilsoņu acīs. Pats spriedums noslēdza apsūdzeta likteni, kurpretim pēdejais posms bija vairāk domāts pārejiem iedzivotājiem. Fiat justitia — pereat mundus. Katrā ziņā ir tanī laikā, ir tagad procesuala izpildišana ir un paliek nevis administrativs, bet gan justicijas akts. [4], [5])

---

[4]) Dr. Karl Binding „Grundriss des Deutschen Strafprocessrechts" 1893 lps. 225.

[5]) Ari senākās Livonijas brunņieku tiesibās atronami daži norādijumi uz sprieduma izpildišanas kārtību tā piem. art. 46, 51 — uzliek apsūdzetam par pienākumu spriedumā piespriestu soda naudu nomaksat tanī pašā dienā „saulei spīdot."

Literatura.

a) Latviešu valodā.

Prof. A. Švābe. Livonijas senākās bruņinieku tiesības 1932. g.

Prof. A. Švābe. Kārla XI kara sodu likums. 1935.

Prof. Švābe. Vecakās zemnieku tiesības.

Prof. Švābe. Latvijas tiesību vēstures kurss las. Latv. Univ.

Prof. P. Mincs. Kriminaltiiesību un kriminalprocesa kursi.

Prof. A. Krugļevskis. Noziegumu legala klasifikācija kā tiesību politikas problema.

Prof. A. Krugļevskis. Latvijas sodu likumu projekts un Latvijas kulturas attīstiba.

J. Juškēvičs. Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē. 1932. g.

Z. Lēvenbergs. Prokuratura un apsūdzības rakstu apstiprināšana 1930. g.

T. Zommers. Miesas bojajumi pēc senakām Latvijas tiesibām. 1935. g.

b) svešvalodās.

Abegg — Lehrbuch des gemeinen Criminalprocess.

Aidnik. Erwin. Die „articuli reprobati“ des Sachsenspiegels in altlivl. Rechtsbüchern. 1927.

Alsberg Max — Die Philosophie der Verteidigung. 1930.

Amira Karl — Grundriss des germanischen Rechts. 1913.

Arbusov Leonid — Discussion über die altlivländischen Ritterrechte. 1933/34.

Arbusov Leonid — skat. Mitteilungen aus der livl. Geschichte 23 sēj.

Binding K. Grundriss des deutschen Strafprocessrechts.

Bock W. Zur Geschichte des Kriminalprocess in Livland 1845.

Bunge G. Geschichte des Gerichtswesens und Gerichtsverfahrens in Liv-Esth — Curland 1874.

Bunge G. Über den Sachsenspiegel als Quelle des mittleren und umgearbeiteten livl. Ritterrechts 1827.

Buddenbrock — Handbuch für livländische Jurisprudenz. Rechtsgeschichte (man.)

Falk C. Strafprocess. (in Ernst Pape — Gerichtspraxis 1914 — lps. 421 — 729)

Faltin A. Über den Anzeigebeweis in Livland 1857

Fehr Hans. Deutsche Rechtsgeschichte 1921

Fehr Hans. Das Recht im Bilde.

Feuerbach Actenmässige Darstellung merkwürdiger Verbrechen.

Freymann H. Das Strafrecht der livländischen Ritterrechte 1889

Friedmann. Zur Theorie des Anklageprocesses (Grünhut XVII)

Freisler Roland. Zur Neugestaltung des Strafverfahrens und Strafvollzuges.

Glaser Julius. Die geschichtlichen Grundlagen des neuen deutschen Strafprocessrechts.

Glaser J. Beiträge zur Lehre vom Beweis.

Grass A. P. Zur Lehre von dem Indicien Beweise 1859.

Haas K. Die Hexenprocesse.

Hampe K. Der Zug nach Osten.

Hillmann H. Das Gericht als Ausdruck deutscher Kulturentwicklung im Mittelalter 1930.

His Rudolf. Das Strafrecht des deutschen Mittelalters 1910.

Heimberger J. Fragen der Gerichtsorganisation im künft. Strafprocess.

Hèlie Faustin. Traitè de l' instruction criminelle.

Hèlie Faustin. Pratique criminelle.

Kries August. Lehrbuch des deutschen Strafprocessrechts.

Leesment Leo — Über die livl. Gerichtssachen im Reichskammergericht und im Reichshofrat.

Leesment Leo — Die Verbrechen des Diebstahls und Raubes nach den Rechten Livlands im Mittelalter.

Leue F. G. — Der mündliche öffentliche Anklageprocess und der geheime schriftliche Untersuchungsprocess in Deutschland.

Mettig Konstantin — Die Fehme in Beziehung zu Livland.

Minc Paul — Extraordinäre Strafjustiz. 1918.

Napiersky I. G. L. Die Quellen des Rigischen Stadtrechts.

Osenbrüggen Ed. Theorie und Praxis des Liv- Est- und Curländischen Kriminalrechts. 1846.

Plank. Systematische Darstellung des deutschen Strafverfahrens. 1857.

Rang Friedrich. Kann die Polizei das Strafmittel der körperlichen Züchtigung entbehren.

Richter A. Der livländische Strafprocess. 1845.

Rosins N. Уголовное судопроизводство. 1924.

Rummel C. Die Quellen des Curländischen Landrechts.

Samson v. Himmelstiern. Institutionen des livländischen Processes. 1824.

Schwerin Cl. Einführung in das Studium der Germ. Rechtsgeschichte.

Schoetensack A. Der Strafprocess der Carolina. 1904.

Stammler R. Rechtsteorien der Neuzeit.

Schütze Hermann. Die Hauptschutzmittel des Angeschuldigten im Inquisitionsprocesse mit bes. Berücksicht. des livl. Landrechts.

Schmidt Osvald. Verfahren vor dem Manngerichte.

Tiesenhausen C. Beitrag zur Kenntnis des strafrechtlichen Zustandes Livland am Ende der schwedischen Periode 1842

Wach. Structur des Strafprocesses.

Wolffeldt M. Mitteilungen aus dem Strafrecht und Strafprocess in Livland, Esth- Curland 1848.

Satura rāditājs.